

Babels torn samt Shems fortsatta historia

En analys och kommentar av 1 Mos 11:1–26

Tore Jungerstam

Juni 2021

Babels torn samt Shems fortsatta historia

En analys och kommentar av 1 Mos 11:1–26

Tore Jungerstam

Innehåll

Lista över förkortningar	vi
Förord	1
1 Inledning.....	3
1.1 Arbetets syfte.....	3
1.2 Presentation av materialet.....	3
1.3 Forskningsöversikt och presentation av forskningsfrågor	5
1.3.1 Berättelsen om Babels torn.....	5
1.3.2 Shems fortsatta historia	7
1.4 Metod	9
1.5 Principer för min översättning.....	9
1.5.1 Om den hebreiska perfektformen och andra verbformer.....	10
2 Berättelsen om Babels torn	11
2.1 Position, innehåll och struktur	12
2.1.1 Berättelsens position i enheten.....	12
2.1.2 Gemensamma drag med andra berättelser i urhistorien	13
2.1.3 Berättelsens övergripande struktur.....	16
2.2 Översättning och kommentar.....	16
2.2.1 Inledningen. 1 Mos 11:1–3	17
2.2.2 Scen 1: Människorna agerar. 1 Mos 11:4	22
2.2.3 Scen 2: HERREN inspekterar och bedömer. 1 Mos 11:5–6.....	24
2.2.4 Scen 3 och avslutning: HERREN agerar och resultatet förkunnas. 1 Mos 11:7–9	27
2.2.5 Hela översättningen av berättelsen om Babels torn	32
2.3 Analys och kommentar utgående från forskningsfrågorna	32
2.3.1 Berättelsens struktur	32
2.3.2 Berättelsens syfte.....	38
2.3.3 Vad hände med språket?	40
2.3.4 Var har berättelsen uppstått – i Israel eller Babylon?	41
2.3.5 Avses den kända staden Babel?	42
2.3.6 Var Babels torn en ziggurat?	43
2.3.7 Parallella berättelser	48
2.3.8 Hur harmonierar berättelsen med dokumenthypotesen?	50

2.4 Sammanfattande svar på forskningsfrågorna om Babels torn	54
2.4.1 Är berättelsen en kombination av tidigare berättelser?	55
2.4.2 Vilken är berättelsens struktur?	55
2.4.3 Vilket är berättelsens syfte?	55
2.4.4 Var Babels torn en ziggurat?	57
2.4.5 Kan man identifiera staden och tornet?	58
2.4.6 Är berättelsen en israelisk version av det babyloniska eposet Enuma Elish?	59
2.4.7 Vilken tidsperiod återspeglas i berättelsen?	59
2.4.8 Är berättelsen en omarbetad version av någon annan känd berättelse?	59
2.4.9 Hur harmonierar berättelsen om Babels torn med dokumenthypotesen?	59
3 Shems fortsatta historia	60
3.1 Översättning och kommentar	60
3.1.1 Toledotformel, introduktion och Shems generation. 1 Mos 11:10–11	60
3.1.2 Övriga generationer. 1 Mos 11:12–26.....	63
3.1.3 Kommentar över namnen i listan	65
3.1.4 Översättningen som en helhet	67
3.2 Struktur och innehåll	68
3.2.1 Toledotens position i helheten.....	68
3.2.2 Strukturen i släktlistan.....	71
3.2.3 Förhållandet till Adams släktlista i 1 Mos 5.....	73
3.2.4 Skillnader mellan olika versioner gällande åldrar och namn.....	75
3.2.5 Hur förhåller sig texten till dokumenthypotesen respektive översikten av nationerna?	76
3.3 Svar på forskningsfrågorna om Shems fortsatta historia	79
3.3.1 Är Shems släktlista en direkt fortsättning av Adams släktlista i 1 Mos 5?.....	79
3.3.2 Kan man på basis av släktlistorna fastställa tiden för Adams skapelse och floden?	79
3.3.3 Hur harmonierar Shems fortsatta historia med dokumenthypotesen och släktlistan i 1 Mos 10? ...	89
4 Avslutande diskussion och förslag till vidare forskning	89
4.1 Är urhistorien en självständig litterär enhet?	90
4.2 Vad kan sägas om urhistoriens komposition?	91
4.3 Avslutande ord	94
Bilagor	94
Bilaga 1: Min översättning av urhistorien. 1 Mos 1:1–11:26	95
Detta är den fortsatta historien om himmelen och jorden	96
Detta är skriften om den fortsatta historien om människan.....	101
Det här är den fortsatta historien om Noach	103
Och detta är den fortsatta historien om sönerna till Noach: Shem, Cham och Jafet.....	107
Detta är Shems fortsatta historia	109
Bilaga 2: En analys av användningen av <i>mikedem</i> och <i>kedmah</i>	111
Bilaga 3: Ytterligare tolkningar av berättelsen om Babels torn	115
Litteraturlista	119

Lista över förkortningar

ANET	Ancient Near Eastern Texts (Pritchard ed.)
BDB	Brown, Driver, Briggs Hebrew and English lexicon
BHS	Biblia Hebraica Stuttgartensia (5 th rev.ed.)
Bibel 2000	Bibeln. Bibelkommissionens översättning
Folkbibeln	Bibeln. Svenska Folkbibelns översättning
GT	Gamla testamentet
HALOT	A concise Hebrew and Aramaic Lexicon. (12 th corrected impression published 1991, reprinted 2000)
JBL	Journal of Biblical Litterature
JPS	GT: Översättning gjord av Jewish Publication Society
KJV	Bibeln. King James Version
NAS	Bibeln. New American Standard Bible
NIV	Bibeln. New International Version
NT	Nya testamentet
NuBibeln	Bibeln. Sjöbergs förlag. 2017
SFB	Bibeln. Svenska Folkbibelns översättning
SFB15	Bibeln. Svenska Folkbibeln 2015
S00	Bibeln. Bibelkommissionens översättning
1917	Bibeln. 1917 års översättning

Förord

Jag fortsätter att arbeta med mitt stora intresseområde: den bibliska urhistorien. I mitt senaste arbete analyserade jag den första delen av Noachs söners fortsatta historia, 1 Mos 10. Kapitlet kallas ofta Noas söners släkttavla, men jag benämner det ”översikten av nationerna”. Nu ska jag behandla den resterande delen av Noachs söners fortsatta historia som är berättelsen om Babels torn. Efter det analyserar och kommenterar jag ännu den avslutande delen av urhistorien som utgörs av Shems fortsatta historia. Den enheten utgörs i sin helhet av en släkttavla.

Den här skriften kan läsas med behållning av vem som helst med intresse för den bibliska urhistorien. Det finns hebreisk text i skriften, men jag har försökt skriva så att man varken behöver kunna läsa eller förstå hebreiska. Jag har även lämnat bort de diakritiska tecknen.

Det här är ingen akademisk avhandling, men den är skriven så att den kan bli till nytta även för akademiska studier. Detta bland annat genom den grundforskning jag presenterar samt de många referenserna.

Texten är inte språkgranskad och innehåller säkert en del slarvfel. Jag blir gärna uppmärksam på sådana och jag tar gärna emot kritik eller feedback på innehållet.¹

Jag hänvisar ibland till mina tidigare arbeten:

1. 1 Mos 1:1–2:3 och det babyloniska eposet Enuma Elish. En analys av det gemensamma i kosmogonin och av texternas syfte
2. Hur förhåller sig Edenberättelsen till skapelseberättelsen. En analys av struktur och innehåll
3. Historien om Kain och Abel. En analys och kommentar av 1 Mos 4
4. En analys och kommentar av 1 Mos 5:1–6:8: Adams och människans fortsatta historia
5. Noachs fortsatta historia. En analys och kommentar av 1 Mos 6:9–9:29
6. Flodberättelsen i GT och i Gilgamesheposet. En komparativ analys
7. Översikten av nationerna. En analys och kommentar av 1 Mos 10

En del av den forskning jag presenterar i dessa arbeten är unik, åtminstone så långt jag känner till. Dessa arbeten kan beställas som spiralbundna böcker via mig tore.jungerstam@gmail.com eller via SLEF:s förlag. Man hittar den också digitalt via www.urhistorien.com. En del av arbetena kan också beställas via Amazon.

Esse 17 juni 2021 Tore Jungerstam

¹ Enklast kan man skicka rättelser, feedback eller annars komma i kontakt med mig via e-post: tore.jungerstam@gmail.com eller tore.jungerstam@pedersore.fi. Tel +358504004234.

1 Inledning

I det här kapitlet ger jag en allmän presentation av det material jag jobbar med. Först redogör jag för syftet med arbetet i kapitel 1.1. Efter att ha presenterat materialet i kapitel 1.2 ger jag en kort forskningsöversikt samt presenterar mina forskningsfrågor i kapitel 1.3. Sedan redogör jag för min metod i kapitel 1.4 varefter jag redogör för vilka principer jag utgår från i min översättning i kapitel 1.5.

1.1 Arbetets syfte

Det primära syftet med det här arbetet är att analysera berättelsen om Babels torn samt Shems fortsatta historia med avseende på struktur, komposition och innehåll.² För att nå det syftet kommer jag först att översätta texten och kommentera ord och sekvenser som är svårförstådda, omdiskuterade i forskningen eller annars är av speciellt intresse. Det här arbetet ska således kunna fungera som en kommentar där man även får en översikt av tolkningar som görs av olika forskare.

Arbetet har även ett sekundärt syfte, vilket fokuserar på dokumenthypotesen. I mina föregående arbeten om Noachs fortsatta historia respektive 1 Mos 10, som jag benämner översikten av nationerna, ägnade jag uppmärksamhet åt huruvida dokumenthypotesens förklaringsmodell harmonierar med empirin. Resultatet var entydigt. Vad gäller flodberättelsen harmonierar inte texten med dokumenthypotesens förklaringsmodell och jag konstaterade att den hypotesen måste förkastas vad gäller flodberättelsen. Jag kom till samma resultat gällande översikten av nationerna. Därför kommer jag även att analysera de enheter jag behandlar i det här arbetet utifrån hur de harmonierar med dokumenthypotesen.

1.2 Presentation av materialet

Det här är det åttonde arbetet jag presenterar vad gäller Bibelns urhistoria som omfattar 1 Mos 1:1–11:26. Urhistorien är uppdelad i skapelseberättelsen samt fem ytterligare enheter på basis av var de så kallade toledot-formlerna förekommer.³ Toledot är ett hebreiskt ord som kommer från ordet *jalad* vars grundbetydelse är ”föda fram”. I det här arbetet använder jag endera det hebreiska ordet ”toledot” eller så det svenska uttrycket ”fortsatta historia” för att namnge de här enheterna.⁴ I det här arbetet analyserar och kommenterar jag först den andra och avslutande delen av Noachs söners toledot som är berättelsen om Babels torn. Den omfattar 1 Mos 11:1–9. Den första delen av Noachs söners fortsatta historia, översikten av

² För betydelsen av textens struktur se t.ex. Dorsey 1999, 16–18.

³ För en presentation och analys av alla toledoter se Jungerstam 2015, 8–12. Den första enheten i urhistorien är skapelseberättelsen. Den andra enheten är himmelens och jordens fortsatta historia. Den omfattar Edenberättelsen samt historien om Kain och Abel, 1 Mos 2:4–4:26. Den tredje enheten, som oftast benämns Adams fortsatta historia, men som jag benämner människans fortsatta historia, är toledot nummer två och omfattar 1 Mos 5:1–6:8. Toledot nummer tre är Noachs fortsatta historia som omfattar 1 Mos 6:9–9:29. Den fjärde toledoten är Noachs söners fortsatta historia, 1 Mos 10:1–11:9 och den femte är Shems fortsatta historia som utgörs av 1 Mos 11:10–26.

⁴ Uttrycket fortsatta historia är ingen bokstavlig översättning. Den översättningen används av Folkbibeln och jag anser att den på ett bra sätt uttrycker vad det hebreiska begreppet *toledot* innebär.

nationerna, behandlade jag i mitt förra arbete.⁵ Efter att jag har behandlat berättelsen om Babels torn i kapitel två behandlar jag Shems fortsatta historia som omfattar 1 Mos 11:10–26 i kapitel tre.

Berättelsen om Babels torn följer alltså ”översikten av nationerna” som omfattar hela 1 Mos 10. Översikten av nationerna är en beskrivning av hur ättlingarna till Noachs tre söner hade spritts över jorden. En sådan beskrivning är unik bland all känd litteratur i den antika främre orienten.⁶ Översikten innefattar såväl enskilda personer som folkgrupper. Även berättelsen om Babels torn är som helhet unik i känd litteratur även om beröringspunkter finns i den antika främre orienten. En liknande struktur, med en inledande släktlista och en avslutning i berättelseform, har författaren även använt i människans fortsatta historia som omfattar 1 Mos 5:1–6:8.⁷

Shems fortsatta historia består endast av Shems släktlista via Peleg ner till Abram, eller Abraham som han börjar heta från 1 Mos 17:5. Inledningen av släktlistan finns delvis redan i översikten av nationerna. Det gäller generationerna från Shem till Peleg, men därefter presenteras endast släktleden utifrån Pelegs bror Joktan i översikten av nationerna. Det släktledet leder inte fram till Abram. Den här tekniken vad gäller att strukturera materialet har författaren av urhistorien använt även tidigare. För det första presenteras alltid det släktled som *inte* leder vidare till den utvalda linjen först, till exempel presenteras Kains släktled innan Shets släktled.⁸ För det andra presenteras först inledningen av ett släktled i slutet av en toledot. Samma släktled tas sedan upp med ytterligare information i följande toledot. Så sker till exempel i slutet av himmelens och jordens toledot när inledningen av Adams släktlinje genom Shet presenteras. Den släktlinjen tas upp på nytt i människans toledot då samma namn återkommer med ny information, linjen förs även vidare fler generationer.⁹

Mellan de två släktlistorna är berättelsen om Babels torn placerad. Genom den här strukturen lyckas författaren först beskriva hur alla folk hör ihop som ättlingar till Noachs tre söner, vilket sker i översikten av nationerna, men även hur människans natur fortfarande är oförändrad i och med berättelsen om Babels torn. Efter det, i och med Shems toledot, inleds beskrivningen av hur Gud använder en ny lösning när han kommer att utvälja *en* representant för hela mänskligheten. Shems toledot leder fram till den man vars ättlingar kommer att användas som Guds instrument för att välsigna alla folk: Abram. Med rapporten om Abram och hans bröders födelse avslutas urhistorien och den omfattande Terachs toledot tar vid där berättelserna om Abram, senare Abraham, finns samlade.

Man kan analysera urhistoriens utveckling schematiskt som så:¹⁰

⁵ Jungerstam 2021.

⁶ Wiseman 1973, xviii; Boice 2008, 401.

⁷ För en analys av människans fortsatta historia se Jungerstam 2017.

⁸ Kains ättlingar föregår Shets ättlingar: 1 Mos 4:17–22; 5:1–32. Ismaels ättlingar föregår Isaks ättlingar: 1 Mos 25:23–18; 1 Mos 25:19 ff. Ättlingarna till Abrahams söner med Ketura föregår Isaks ättlingar: 1 Mos 25:1–4; 1 Mos 25:19 ff. Esaus ättlingar föregår Jakobs ättlingar: 1 Mos 36:1–43; 1 Mos 37 ff.

⁹ 1 Mos 4:25–26 respektive 1 Mos 5:3–8. Se min analys i Jungerstam 2017, 26–28.

¹⁰ En av dem som analyserar kompositionen av urhistorien på liknande sätt är Sasson 1994, 448–457.

Skapelse

Syndafall och förvisning

Förökning och syndens tillväxt

Lösning: Dom genom floden

Ny början efter floden, förökning

Babels torn och splittring

Förökning

Lösning: Abraham och hans säd

Man bör notera ett par svagheter med den här schematiska översikten. Den andra delen, som startar med en ny början, inleds först i 1 Mos 10. Den första delen består således av nio kapitel, medan den andra delen består av mindre än två kapitel. Den första delen domineras av berättelser, medan den andra delen nästan uteslutande består av släktlistor. Lösningen med Abraham finns ju inte heller i urhistorien förutom det faktum att hans födelse nämns. Trots dessa svagheter i den här analysen anser jag den värd att notera. Är man medveten om svagheterna tillför analysen trots allt ännu en dimension till hur man kan se på helheten i urhistorien. Analysen belyser också hur integrerad urhistorien är med resten av inte bara Första Mosebok, utan även resten av Pentateuken.

1.3 Forskningsöversikt och presentation av forskningsfrågor

Jag fokuserar först på berättelsen om Babels torn i kapitel 1.3.1 varefter jag fokuserar på Shems fortsatta historia i kapitel 1.3.2.

1.3.1 Berättelsen om Babels torn

Bland forskarna finns divergerande åsikter om berättelsens bakgrund samt var och när den är författad. Huruvida det är en berättelse som tidigare bestått av självständiga enheter eller om berättelsen uppstått som en helhet finns det även olika åsikter om.

Gunkel menar att berättelsen är en kombination dels av en berättelse om ett tornbygge, dels en annan berättelse om byggandet av en stad. Westermann förkastar den här hypotesen och konstaterar att det är omöjligt att dela upp den nuvarande berättelsen i två delar så att en del handlar om en stad och en annan om ett torn. Även Von Rad konstaterar att berättelsens enhet är säkerställd.¹¹ Kikawada och Quinn är två forskare som lyfter fram enhetens intrikata kiastiska struktur. Wenham konstaterar sammanfattande att Gunkels hypotes helt har

¹¹ Von Rad 1972, 150.

övergivits.¹² Det är också möjligt att förstå ”en stad och ett torn” som en hendiadys.¹³ Det innebär att bägge uttrycker en helhet. Berättelsen nämner två gånger ”en stad och ett torn”, en gång endast ”stad”, men aldrig endast ”ett torn”.¹⁴

Westermann menar att i ett förstadium har berättelsen om Babels torn ändå utgjorts av tre självständiga delar: en del som var en berättelse om byggandet av en stad, en annan berättelse som handlade om att bygga ett torn och en tredje som handlade om språkföribistring.¹⁵

Mathews noterar att forskare som von Rad menar att berättelsen ursprungligen varit en etiologisk legend för att förklara existensen av många nationer och de olika språken i det kosmopolitiska Babylon. En israelitisk författare har sedan integrerat berättelsen med översikten av nationerna.¹⁶

Mathews noterar ytterligare att det finns forskare som menar att det är en israelitisk version av eposet Enuma Elish som berättar om hur Marduk från att ha varit en gud utan större betydelse tar makten och blir den främste av alla gudar. Jag håller med Mathews i hans bedömning att den tanken saknar trovärdighet. Berättelserna saknar all likhet förutom att Marduks tempel byggs i slutet av det långa eposet Enuma Elish. Mathews betonar också att det inte finns något litterärt beroende från någon känd babylonisk text. Däremot menar Mathews att författaren demonstrerar kännedom om den idévärld som ligger bakom den mesopotamiska religionen.¹⁷

Mathews bedömning är att den bibliske författaren återger en unik historisk händelse där Gud gjorde något med människans språk så att olika människogrupper inte längre kunde förstå varandra. Sarna är inne på samma spår. Han menar att den här berättelsen kan förklara hur mänskligheten, sprungen ur en enda familj, befinner sig i en situation med så varierande språk att man inte längre förstår varandra. Någoting dramatiskt hände och detta beskrivs i den korta berättelsen.¹⁸

Mathews menar att händelsen inte kan tidsbestämmas med någon säkerhet. Forskare som har försökt tidsbestämma händelsen har kommit med olika förslag. Ett förslag är en tid då Urs tredje dynasti föll och det sumeriska styret ersattes med elamiter och amoriter i trakten av år 2000 f.Kr. De sumeriska städerna hade imponerande ziggurater och det var Ur-Nammu, grundaren av Urs tredje dynasti, som påbörjade konstruktionen av Urs mäktiga ziggurat i trakten av 2100 f.Kr. eller lite senare. Dessa mäktiga ziggurater kom i förfall efter att sumerernas dominans upphörde. Mathews poängterar dock att berättelsen om Babels torn inte anger politiskt tumult som någon orsak bakom misslyckandet.¹⁹

¹² Wenham 1987, 238. För Gunkels tankar se: Gunkel 1997, 94–99.

¹³ Så gör t.ex. Wenham 1987, 239. Detta noteras även av Mathews (1996, 481) som konstaterar att om det inte är en hendiadys så var antagligen tornet orsaken till att staden byggdes. Åtminstone på så sätt anser Mathews att tornet och staden hör ihop.

¹⁴ Kikawada & Quinn 1985, 69–70; Westermann 1994, 547.

¹⁵ Noteras av Mathews 1996, 469.

¹⁶ Von Rad 1972, 150; Mathews 1996, 469.

¹⁷ Mathews 1996, 469–470. Se min analys av eposet i Jungerstam 2013 eller läs hela eposet i svensk översättning: Wikander 2005.

¹⁸ Sarna 1989, 80; Mathews 1996, 470.

¹⁹ Mathews 1996, 470.

Flera forskare ser berättelsen som en satirisk beskrivning av den babyloniska synen på gudarna och hur man kan få kontakt med dem.²⁰

Sarna menar att berättelsen måste ha varit inspirerad av synen av Babylon med dess ziggurat i ruiner. Så var situationen efter hittiternas förstörelse av staden ca 1600 f.Kr.²¹

Driver är en av forskarna som för fram åsikten att berättelsen saknar sanningsanspråk vad gäller uppkomsten av språk. Enligt Driver är det endast en legendartad berättelse om bakgrunden till människans olika språk.²²

Jag har identifierat följande nio frågor som delar forskarnas åsikter och som utgör mina forskningsfrågor vad gäller berättelsen om Babels torn:

1. Är berättelsen en kombination av tidigare självständiga berättelser?
2. Vilken är berättelsens struktur?
3. Vilket är berättelsens syfte?
 - a. Att fungera som ett hån mot Babel och den babyloniska religionen
 - b. Att förklara uppkomsten av alla språk
 - c. Att berätta om ett misslyckat bygge av en ziggurat
 - d. Att ange hur människorna spreds över jorden som olika folk och språk
 - e. Att beskriva hur Guds vilja sker trots människans olydnad
4. Var Babels torn en ziggurat?
5. Kan man identifiera staden och tornet?
6. Är berättelsen en israelisk version av det babyloniska eposet Enuma Elish?
7. Vilken tidsperiod återspeglas i berättelsen?
8. Är berättelsen en omarbetad version av någon annan känd berättelse?
9. Hur harmonierar berättelsen om Babels torn med dokumenthypotesen?

1.3.2 Shems fortsatta historia

Om man kopplar samman släktlistan i 1 Mos 5 och denna i Shems fortsatta historia är Noach den tionde generationen från Adam och Abram den tjugonde. Den sjunde generationen är Chanoch som till skillnad från alla andra personer i 1 Mos 5 inter rapporteras dö och Ever som ges extra betoning bland annat genom sina många ättlingar är generation nummer 14. Personer som ges extra vikt är således placerade som generation sju eller tio eller multipler av dessa tal. Detta är knappast en slump.²³

Westermann menar att man ändå inte kan se släktlistan i Shems toledot som en direkt fortsättning på den i 1 Mos 5, vilket många forskare gör. Westermann menar att 1 Mos 5 handlar om hela mänskligheten medan släktlistan i Shems fortsatta historia endast pekar fram mot en man: Abram. Mathews håller med om att det mest troliga är att det är två olika

²⁰ Sarna 1970, 76; Blenkinsopp 1992, 91; Cassuto 1992, 244–245; Mathews 1996, 470.

²¹ Sarna 1989, 84. För en kort genomgång av hittiternas historia se Jungerstam 2021, 95–97.

²² The narrative contains simply the answer which Hebrew folklore gave to the question which differences of language directly suggested. Driver 1916, 134.

²³ Mathews 1996, 487–488.

dokument författaren utgår från i Shems respektive Adams släktlista. Men Mathews lyfter fram att den tydliga likheten i struktur ändå har ett tydligt budskap. Adams släktlista genom Shet bröts av i och med floden. Nu efter floden och händelserna i samband med Babels torn återkommer den utvalda släktlinjen som författaren med målmedvetenhet för fram till Abram.²⁴

Som jag noterat när jag analyserade 1 Mos 5 bör man vara öppen för att ett okänt antal generationer hoppats över. Tekniken att hoppa över generationer kallas *telescoping*. Det måste således inte vara far och son i direkt nedstigande led som anges.²⁵

Någon säker källa till namnen i Shems släktlista kan man inte ange, men för en del av namnen finns tydliga mesopotamiska kopplingar. Tre av namnen, Serug, Nachor och Terach, har sin motsvarighet i Ortsnamn i norra Mesopotamien. Dessa tre orter nämns i breven från Mari som är skrivna på 1800-talet f.Kr.²⁶ De nämns även i assyriska inskriptioner från 1300-talet f.Kr. Två namn är kända som personnamn i området, nämligen Peleg och Ever. Peleg är även namnet på en ort vid Eufrat. Direkt i början av Terachs toledot konstateras även att Haran dog i det kaldeiska Ur, vilket ytterligare bekräftar associationen med Mesopotamien.²⁷

Vad gäller släktlistans ålder menar Von Rad att denna, som han kallar toledot-bok, är den äldsta delen i P. Von Rad associerar uppgifterna till det andra årtusendet f.Kr.²⁸

Det finns en intressant parallell till de åldrar som anges i den sumeriska kungalistan. Det finns ett gemensamt mönster gällande åldrarna i 1 Mos 5 som beskriver tio släktled innan floden och i Shems fortsatta historia som behandlar generationerna efter floden. Såväl i den sumeriska kungalistan som i den bibliska urhistorien är livslängden respektive regeringslängden mycket längre innan floden än efter den. Där slutar dock likheten. Den sumeriska kungalistan beskriver kungar och deras regeringstider och den bibliska urhistorien beskriver vanliga människors livstid och ålder när de föder barn som för det utvalda släktledet vidare. Regeringstiderna i den sumeriska kungalistan är astronomiska innan floden. De sträcker sig i tiotusentals år och i jämförelse med dessa är Metushelachs 969 år en mycket modest ålder.²⁹

Jag har i tidigare arbeten behandlat Adams släktlista i 1 Mos 5 och huruvida man ska förstå den som att den anger hur länge det var mellan skapelsen av människan och floden. Jag konstaterade där att man måste räkna med att man använde *telescoping* vilket innebär att man hoppade över ett okänt antal generationer för att hålla släktlistan kort.³⁰

Om man kombinerar 1 Mos 5 med släktlistan i Shems fortsatta historia kan man i teorin, om man inte beaktar *telescoping*, inte bara räkna ut tiden mellan Abram och skapelsen utan också

²⁴ Westermann 1994, 560; Mathews 1996, 488–489.

²⁵ Jungerstam 2017, 8–9.

²⁶ 19th century B.C.

²⁷ Wenham 1987, 249; Hamilton 1990, 361; Cassuto 1992, 252.

²⁸ Von Rad 1972, 156.

²⁹ Wenham 1987, 249; Cassuto 1992, 252–259; Mathews 1996, 489. Se min presentation av den sumeriska kungalistan i Jungerstam 2017, 94–100.

³⁰ Se Jungerstam 2016, 8–9.

mellan Abram och Noas flod. Vilka resultat det leder till och vilka slutsatser som stärks eller försvagas på basis av resultaten kommer jag att behandla i kapitel 3.3.2.³¹

På basis av den litteratur jag har läst behandlar jag följande forskningsfrågor:

1. Är Shems släktlista en direkt fortsättning av Adams släktlista i 1 Mos 5?
2. Kan man med hjälp av Shems släktlista och 1 Mos 5 fastställa tiden för Adams skapelse och floden?
3. Hur harmonierar Shems fortsatta historia med dokumenthypotesen och den släktlista som finns i översikten av nationerna?

1.4 Metod

Den narrativa kritiken fokuserar på en texts litterära kvalitéer och tekniker och accepterar den text man har tillgång till som utgångspunkt för arbetet.³² Jag anammar den narrativa kritikens ansats i det här arbetet och använder texten i BHS som grund för min analys. I det här arbetet avses med narrativ kritik³³ den förståelse forskare som Alter, Bar-Efrat, Berlin, Fokkelman, Licht, Mettinger och Sternberg ger uttryck för i sina respektive verk.³⁴

Jag följer dock inte den metodens principer fullt ut såtillvida att jag tillåter mig att ägna uppmärksamhet även åt hur textens komposition passar in i dokumenthypotesens teorier. Jag arbetar utgående från den text som finns att tillgå för att klargöra om jag finner stöd för att texten i BHS harmonierar med dokumenthypotesens premisser eller inte.

Relevant forskning diskuteras i samband med behandlingen av varje enskild fråga. Jag ägnar speciellt intresse åt frågor där forskare uttrycker motstridiga åsikter för att med hjälp av kompletterande egen forskning om möjligt kunna förkasta eller bekräfta någon av de teorier som förs fram.

Jag kommer att använda termen ”författare” med avseende på honom eller dem som ansvarar för den version som finns i BHS eller andra dokument. Översättningen är min egen om jag inte anger annat.

1.5 Principer för min översättning

I min översättning strävar jag inte efter en modern välklingande svenska. I stället prioriterar jag grundtextens formuleringar, ordval, grammatik och ordföljd. Det är tyvärr omöjligt att översätta så att språket konsekvent följer den hebreiska texten, än mindre gör den full rättvisa. För att i någon mån råda bot på detta försöker jag att återge nyanser och alternativ med hjälp av fotnoter eller andra kommentarer. Att återskapa grundtextens alla nyanser, ordlekar, lek

³¹ Cassuto riktar även uppmärksamhet på ett eventuellt mönster som finns i urhistoriens släktlistor vad gäller åldrarna. För en presentation och diskussion av detta se Jungerstam 2016, 105–111. Cassuto 1992, 252–259; Jungerstam 2017, 101–111.

³² Alter & Kermodé 1990, 1–6; Walsh 2009, xii.

³³ Begreppet ”litteraturkritik” kan även användas. Sternberg (1987, 1–7) talar om ”*literary approach*”.

³⁴ Alter 1981, 2004; Berlin 1985, 1994; Licht 1986; Sternberg 1987; Fokkelman 1991; Mettinger 2007; Bar-Efrat 2008.

med ords olika betydelser, alltså paronomasi, är ändå en omöjlig uppgift. Men jag tror att min översättning har potential att erbjuda nya perspektiv och en och annan aha-upplevelse.

Jag strävar efter att återge den hebreiska stavningen av namn i stället för att försvenska dem. Det innebär till exempel att jag skriver Shem i stället för Sem, Cham i stället för Ham och Noach i stället för Noa.³⁵ Jag är dock inte helt konsekvent. Ett undantag är att jag skriver Abram och Abraham i stället för Avram och Avraham. Det gör jag för att Abraham är ett så etablerat svenskt uttal.

1.5.1 Om den hebreiska perfektformen och andra verbformer

Joiion och Muraoka konstaterar att verbformernas betydelse för förståelsen av den hebreiska texten är något som länge negligerats. De menar vidare att översättarna tidigare ofta inte insett betydelsen av de val författaren gjort gällande verbformer med avseende på hur man ska förstå texten. I stället har man endera följt mekaniska regler eller vägletts av sin egen intuition mer än av en förståelse av hur den hebreiska grammatiken fungerar och hur olika former används i uppbyggnaden av berättelserna i GT.³⁶

De grammatiska beteckningarna som allmänt används kan även de vara direkt vilseledande. Två vanliga former är berättarformen imperfekt konsekutiv, som för berättelsen kronologiskt framåt, och perfekt.³⁷ Speciellt benämningen ”perfekt” kan vara vilseledande eftersom perfektformen ofta översätts som svenskans imperfekt, ibland som presens, ibland som perfekt eller pluskvamperfekt och ibland t.o.m. futurum. Berättarformen imperfekt konsekutiv översätts nästan alltid som svenskans imperfekt eftersom berättelserna i GT drivs kronologiskt framåt och berättas i imperfekt. Översätter man perfektformen med imperfekt på svenska är det lätt hänt att läsaren inte noterar var perfektformen förekommer och när det verkligen är berättarformen imperfekt konsekutiv som används.

Det finns en tydlig skillnad mellan hur man ska förstå verb i perfekt respektive imperfekt konsekutiv. Ett vanligt drag med perfektformen är att den används för att uttrycka något som hänt innan eller parallellt med berättelsens röda tråd, den driver inte berättelsen kronologiskt framåt. Perfekt kan användas i en introduktion då situationen beskrivs innan den egentliga berättelsen tar vid. Till exempel används perfekt i Bibelns första mening: *I begynnelsen skapade Gud himmel och jord*. Detta är något som skett innan berättelsen tar vid och Gud börjar bearbeta jorden de sex skapelsedagarna.³⁸ Perfekt kan även användas för att förklara något eller för att bekräfta något som redan hänt. Den kan användas för det som hänt för länge sedan eller för det som hänt just innan det som händer ”just nu” i berättelsen och som uttrycks med imperfekt konsekutiv. Ibland används perfekt även för att uttrycka något som just står i beråd att ske. Då är innebörden således futurum. Tolkningssmöjligheterna vad gäller perfektformen är således mycket stora. Jag upprepar ännu en gång att när man ser perfektformen i hebreiskan ska man hålla hela spektret från pluskvamperfekt till futurum som

³⁵ ”Ch” ska uttalas som ett tyskt ”ch” i t.ex. Bach.

³⁶ Joiion-Muraoka 2011, 325 (§ 111a).

³⁷ Imperfekt konsekutiv benämns därför även som wajjiqtol och perfekt som jiqtol. På engelska är stavningen wayyiqtol och yiqtol.

³⁸ Walsh 2001, 155–157; Heller 2004, 429–431; Jungerstam 2013; 7–9.

en möjlig förståelse och översättning på svenska. Det är sammanhanget som avgör vilken förståelse som är den rätta. Det här innebär även att man måste göra kompromisser vad gäller strävan att konsekvent översätta en verbform på samma sätt. Skillnaden till berättarformen imperfekt konsekutiv är stor. Den ska i praktiken alltid översättas som imperfekt och man ska förstå textsekvenser som använder berättarformen imperfekt konsekutiv som att handlingen då förs kronologiskt framåt.³⁹

I hebreiskan används således imperfekt konsekutiv när man berättar en historia i en kronologisk sekvens. Alla andra verbformer kan användas för att ge bakgrundsinformation om vad som skett innan, vad som kommer att ske i framtiden, eller vad som sker parallellt med berättelsens flöde. Att inse hur de hebreiska verbformerna används när författaren bygger upp en berättelse i GT är helt avgörande om man ska kunna förstå texten på rätt sätt. Beaktar man inte verbformernas olika användning öppnar det upp för många missförstånd. Utöver direkta missförstånd går man därutöver miste om en hel del av textens litterära skönhet och briljans.

2 Berättelsen om Babels torn

Efter den unika översikten av nationerna kommer nu en helt annan typ av text, en kort berättelse om Babels torn. Berättelsen är den andra och avslutande delen av Noachs söners fortsatta historia. Brueggemann menar att den hör till den äldsta teologiska traditionen som finns i Första Mosebok.⁴⁰

Berättelsen om Babels torn utgör ett kort, men briljant exempel på biblisk berättarkonst. Författaren använder sig av litterära tekniker och ordlekar som kiastiska konstruktioner,⁴¹ paronomasi⁴² och allitteration^{43,44}.

I kapitel 2.1–2.1.3 diskuterar jag berättelsen mer övergripande, sedan presenterar jag min översättning med kommentarer i kapitel 2.2–2.2.5 varefter jag i kapitel 2.3–2.3.8 presenterar mina slutliga analyser av texten för att sammanfattande kunna besvara de forskningsfrågor jag ställt om berättelsen om Babels torn i kapitel 2.4–2.4.9.

³⁹ Joüon-Muraoka 2011, 326–337 (§ 111b–112m). De presenterar även andra aspekter av perfektformens innebörd.

⁴⁰ Brueggemann 2010, 97.

⁴¹ En kiastisk konstruktion innebär att man först berättar om något i en viss ordning och sedan berättar man om samma element men i motsatt ordning. T.ex. Katten jagar musen men musen vänder och jagar katten. I det här fallet skulle mönstret beskrivas som a – b – c – c' – b' – a'.

⁴² Paronomasi innebär att man använder samma ord för olika betydelser eller använder ord som fonetiskt liknar varandra för att uppnå dubbeltydighet eller skapa ordlekar.

⁴³ Allitteration innebär att flera ord efter varandra börjar på samma bokstav: ”tre trevliga tredjeklassare”.

⁴⁴ Wenham 1987, 234–235; Sarna 1989, 81; Cassuto 1992, 231–233; Mathews 1996, 469.

2.1 Position, innehåll och struktur

I det här kapitlet presenterar jag berättelsen översiktligt. Jag inleder med att fokusera på dess position i helheten, sedan noterar jag gemensamma drag med andra berättelser i urhistorien och sist i kapitlet presenterar jag berättelsens övergripande struktur.

2.1.1 Berättelsens position i enheten

Berättelsen utgör den andra och avslutande delen av Noachs söners fortsatta historia.⁴⁵ Det är också den sista berättelsen i urhistorien. Efter berättelsen om Babels torn återstår endast Shems fortsatta historia i urhistorien. Den består endast av en kort genealogi som leder fram till Abram. Den fokuserar framåt mot det som ska komma: berättelsen om hur Gud väljer *en* man och hans familj för att kalla honom ut ur den storstad som var känd inte minst för sin imponerande ziggurat. Zigguraten i Ur finns fortfarande att beskåda om än i förfallet tillstånd.

Berättelsen om Babels torn har placerats mellan två delar av Shems genealogi. Den första delen av Shems genealogi följer den släktlinje som *inte* leder fram till Abram. Den presenteras i översikten av nationerna i 1 Mos 10. Först därefter presenteras den del av Shems släktlinje som leder fram till den utvalda familjen, Abram och hans fru Sarai. Det är ett genomgående val av författaren till Första Mosebok att alltid presentera den släktlinje som inte leder till den utvalda linjen först och därefter den utvalda linjen.⁴⁶

Att alternera mellan berättelser och släktlistor är en teknik som författaren även tidigare har använt. Så har han gjort när berättelsen om Kain och Abel avslutas med Kains släktlista i himmelens och jordens fortsatta historia.⁴⁷ Följande enhet, människans fortsatta historia, som omfattar 1 Mos 5:1–6:8, inleds med Adams släktlista genom Shet och avslutas med en berättande sekvens.⁴⁸ På samma sätt är det i Noachs söners fortsatta historia. En släktlista som utgörs av översikten av nationerna, 1 Mos 10, inleder och berättelsen om Babels torn avslutar. Därefter tar en ny släktlista direkt vid. Den utgörs av Shems fortsatta historia vilken alltså avslutar den enhet som benämns urhistorien i 1 Mos 1:1–11:26.

Mathews betonar att berättelsen om Babels torn ska läsas tillsammans med översikten av nationerna. Det finns mycket som är gemensamt. Bägge enheter berör teman som språk, att spridas ut, samt området Shinars land. Man bör dock notera att även om flera teman är gemensamma används ibland olika ord på hebreiska. Detta gäller till exempel det viktiga ordet för språk. I översikten av nationerna används genomgående *lashon* som betyder ”tunga”

⁴⁵ Se min analys av den första delen som jag kallar ”översikten av nationerna”. Den utgörs av 1 Mos 10. Jungerstam 2021.

⁴⁶ Kains ättlingar föregår Shets ättlingar: 1 Mos 4:17–22; 5:1–32. Ismaels ättlingar föregår Isaks ättlingar: 1 Mos 25:23–18; 1 Mos 25:19 ff. Ättlingarna till Abrahams söner med Ketura föregår Isaks ättlingar: 1 Mos 25:1–4; 1 Mos 25:19 ff. Esaus ättlingar föregår Jakobs ättlingar: 1 Mos 36:1–43; 1 Mos 37 ff. Även Sailhamer (1992, 134) och Mathews (1996, 428. 439) lyfter fram att det är ett medvetet val av författaren att göra så.

⁴⁷ Se min analys i Jungerstam 2016, 41–76.

⁴⁸ Se min analys i Jungerstam 2017, 46–91.

medan författaren använder *safa*, som betyder ”läpp”, i berättelsen om Babels torn.⁴⁹ Totalt nämns ”språk” totalt sju gånger sammantaget i Noachs söners fortsatta historia om än med olika ord. Däremot används exakt samma ord för:⁵⁰

1. sprida/utbreda i 1 Mos 10:18 respektive 1 Mos 11:4, 8–9
2. Shinar i 1 Mos 10:10 respektive 1 Mos 11:2
3. Babel i 1 Mos 10:10 respektive 1 Mos 11:9

Det är värt att notera att i den sista versen av översikten av nationerna nämns ”jorden” och den återkommer direkt i 1 Mos 11:1. Att författaren använder samma ord och uttryck i slutet av en enhet som i början av nästa kallas sammanlänkning, *concatenatio*.⁵¹ Det är en teknik författaren använt många gånger för att sammanlänka enheter i urhistorien.⁵²

Det är en vanlig åsikt att det som beskrivs i berättelsen om Babels torn kronologiskt har föregått situationen i översikten av nationerna. I översikten av nationerna hade Noachs ättlingar redan spritts över jorden enligt sina språk osv. I inledningen av berättelsen om Babels torn informerar författaren om att hela jorden använde ett enhetligt språk. Det är flera forskare som poängterar att detta nog är ett genomtänkt och välmotiverat val. Om berättelsen om Babels torn hade föregått översikten av nationerna hade fokus blivit på att utspridandet av människorna var en följd av händelserna i samband med Babels torn. När översikten av nationerna föregår berättelsen om Babels torn riktas uppmärksamheten i översikten av nationerna på mänsklighetens tillväxt som ett resultat av den välsignelse Gud gav Noach och hans söner efter floden.⁵³

Det finns fler exempel på att författaren först ger en översiktlig beskrivning varefter författaren backar tillbaka i tiden. Så gör författaren till exempel när han först i skapelseberättelsen beskrivit hur allt liv på jorden blev till medan han i nästa enhet återvänder till en situation då människan inte var skapad.⁵⁴

2.1.2 Gemensamma drag med andra berättelser i urhistorien

Forskare som Wenham och Mathews noterar att berättelsen har flera gemensamma drag med de andra berättelserna i urhistorien. För det första noterar Mathews många gemensamma ord och begrepp med skapelseberättelsen i 1 Mos 1:1–2:3. På så sätt kulminerar hela urhistorien i den här sista berättelsen. I och med berättelsen om Babels torn är urhistoriens förberedande budskap klart för att man ska kunna förstå den fortsatta berättelsen i Terachs fortsatta

⁴⁹ 1 Mos 10:5, 20, 31; 1 Mos 11: 1, 6, 7, 9. Även ordet för ”jorden” *eretz* används på olika sätt i enheterna. Förutom i den sista versen är betydelsen för *eretz* områden eller länder i översikten av nationerna medan ordet betecknar hela jorden i berättelsen om Babels torn. Notera ändå att i den sista kolofonen är betydelsen densamma i översikten av nationerna, hela jorden, som i berättelsen om Babels torn. Jungerstam 2021, 135.

⁵⁰ Mathews 1996, 428; Waltke 2001, 163.

⁵¹ Dorsey 1999, 19.

⁵² T.ex. mellan alla toledoter i urhistorien. Se mina analyser i Jungerstam 2015, 8–17; 2017, 15–20; 2018, 17–20; 2021, 24.

⁵³ Bedömningen att detta är ett väl genomtänkt val gör: Wenham 1987, 240; Hamilton 1990, 350; Mathews 1996, 428; Walton 2001, 371.

⁵⁴ Se min analys av hur Edenberättelsen förhåller sig till skapelseberättelsen i Jungerstam 2015, 8–17.

historia.⁵⁵ Då väljer Gud *en* familj, en man och hans fru - Abram och Sarai, för att bli bärare av välsignelsen som ska förmedlas till alla familjer och till alla folk på jorden.

Som följer kommer jag att presentera sådant som är gemensamt med de tidigare berättelserna i urhistorien.

Gemensamt med skapelseberättelsen

Gemensamma ord med skapelseberättelsen är följande:⁵⁶

1. människa *adam* (1 Mos 1:26–28; 11:5)
2. himmelen, *shammajim* (1 Mos 1:8, 26; 11:4)
3. en, ett, *echad* (1 Mos 1:5, 9; 11:1, 6)
4. hela jorden, *kol haaretz* (1 Mos 1:26, 29; 11:1, 8–9)

Mathews lyfter speciellt fram förbindelsen med 1 Mos 1:26–28a:

Och Gud sa:

Låt oss göra människan till vår avbild, till att vara oss lika

Och må de råda över havens fiskar och himmelens fåglar och över boskapsdjuren. Ja, över hela jorden och över alla rörliga varelser som rör sig på jorden

Ja, Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne, man och kvinna skapade han dem

Och Gud välsignade dem

Och Gud sa till dem: Var fruktsamma, föröka er och uppfyll jorden

Här kopplas välsignelsen ihop med att uppfylla jorden. I bägge berättelser används den plurala formen "låt oss".⁵⁷ Konsekvensen av händelserna kring Babels torn kopplad ihop med översikten av nationerna ledde till att människan spreds över jorden och uppfyllde den.⁵⁸

Gemensamt med Edenberättelsen

Det finns även många likheter med Edenberättelsen.⁵⁹

1. I bägge berättelserna finns frestelsen att människan skulle bli oberoende av Gud.⁶⁰
2. I bägge berättelserna förekommer pluralformen "oss" när Gud talar.
3. I Edenberättelsen förekommer uttrycket att paret har blivit *en* av oss, *achad mimennu* vilket påminner om Babels torn där *ett* språk är ett framträdande tema.⁶¹
4. I bägge berättelser finns en oro över vad människan kan åstadkomma efter att de demonstrerat sin olydnad mot Gud.⁶²

⁵⁵ 1 Mos 11:27–25:11.

⁵⁶ Wenham 1987, 234; Mathews 1996, 466–467.

⁵⁷ 1 Mos 1:26; 11:7.

⁵⁸ Mathews 1996, 467

⁵⁹ 1 Mos 2:4–3:24.

⁶⁰ 1 Mos 3:5–6.

⁶¹ הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע (1 Mos 3:22 BHS)

⁶² 1 Mos 3:22; 11:6.

5. Den geografiska miljön är den samma, åtminstone om man beaktar hur de fyra floderna beskrivs i 1 Mos 2:10–14. Området Eden var känt som slätten mellan Eufkrat och Tigris.⁶³
6. Bägge berättelserna avslutas med att människan drivs ut från den plats de velat stanna på grund av att de gjort en enad insats som varit riktad mot Guds uttalade vilja.⁶⁴

Gemensamt med historien om Kain och Abel

Berättelsen har även ett par gemensamma drag med historien om Kain och Abel.⁶⁵

1. Bägge inkluderar migration och stadsbyggande. Kains släktled ges äran för att utveckla teknik, musik och boskapsskötsel samt byggandet av den första staden. Den konsten har nu utvecklats så att människan kan bygga höga torn och städer med hjälp av bränt tegel.
2. Människans stolthet och beredskapen att göra vad man själv vill är också gemensam med Lemechs sång i 1 Mos 4:23–24.⁶⁶

Gemensamma drag med människans fortsatta historia

Människans fortsatta historia omfattar 1 Mos 5:1–6:8. Den första delen som presenterar Adams släkttavla genom Shet beskriver hur människan förökas och i avslutningen i 1 Mos 6:1–8 finns fler intressanta gemensamma drag.

1. I inledningen talas det om söner till Gud och döttrar till människan. Det har sin motsvarighet i uttrycket sönerna till människan som förekommer i 1 Mos 11:5
2. Människans förökning är också ett gemensamt tema. Människorna blir fler på markens ansikte. I 1 Mos 11:4 ska de bygga en stad med ett torn så att de inte sprids ut över hela jordens ansikte. Detta motsvaras av 1 Mos 6:1 vad gäller tema även om det inte är samma hebreiska ord som används.⁶⁷
3. I 1 Mos 6:4 talas det om ”ryktbara män” som på hebreiska är *anshei hashem*, alltså ”människor av namnet”. Detta ”namn” återkommer i 1 Mos 11:4 när människorna ska göra sig ett ”namn” så att de inte sprids över jorden
4. I 1 Mos 6:5 betraktar HERREN och gör en bedömning av situationen. På samma sätt gör HERREN en bedömning av situationen i 1 Mos 11:5–6. Därefter följer en åtgärd som denna gång inte är lika dramatisk som i 1 Mos 6:7–8

Gemensamt med flodberättelsen

Även flodberättelsen har klara kopplingar till berättelsen om Babels torn.

⁶³ Se min kommentar över Edens fyra floder i Jungerstam 2015, 32–36.

⁶⁴ Mathews 1996, 467.

⁶⁵ 1 Mos 4:1–26.

⁶⁶ Mathews 1996, 467.

⁶⁷ I 1 Mos 6:1 används *adamah*, medan *aretz* används i 1 Mos 11:4.

1. Den mest slående likheten är den litterära strukturen. Bägge berättelser är kiastiskt uppbyggda så att slutet motsvarar början.⁶⁸
2. Uttryck som ”hela jorden” är gemensamma.
3. En tydlig koppling finns till Guds befallning i 1 Mos 9:1 att uppfylla jorden. Det är endast mot bakgrund av den befallningen som det upproriska i människans beslut att bygga sig en stad och ett torn kan förstås. I 1 Mos 11:4 sägs nämligen att de skulle bygga just för att *inte* spridas ut över jorden och på så sätt kunna uppfylla jorden. Utan bakgrundsinformationen i 1 Mos 9:1 kan man inte förstå det upproriska i människans handlande i berättelsen om Babels torn.⁶⁹

2.1.3 Berättelsens övergripande struktur

Berättelsen om Babels torn har en tydlig symmetri. Den kan delas in i två delar som delvis utgör varandras antiteser. I den första delen är det människan som planerar och agerar. I den andra delen är det HERREN som är aktiv och omintetgör vad människorna planerade i den första delen. Den centrala scenen utgörs av när HERREN inspekterar och bedömer.

Berättelsen inramas av ett *inclusio* som består av 1 Mos 11:1 respektive 1 Mos 11:9. Först konstateras att alla talade ett och samma språk, sist konstateras att människorna inte längre förstod varandra.⁷⁰

Den övergripande strukturen kan beskrivas så här:⁷¹

Inledning	11:1–3	Hela jorden hade ett enda språk. Alla människor bosätter sig i Shinars land
Scen 1	11:4	Människorna agerar: Kom, låt oss bygga oss en stad så att vi inte sprids över jorden
Scen 2	11:5–6	HERREN inspekterar och bedömer
Scen 3	11:7–8	HERREN agerar: Kom, låt oss förvirra språket så att människorna sprids över jorden
Avslutning	11:9	HERREN har förvirrat jordens språk och skingrat människorna ut över hela jorden

Jag följer den här indelningen av berättelsen i nästa kapitel då jag presenterar och översätter berättelsen. Efter det återkommer jag till strukturen i kapitel 2.3.1 där jag ytterligare problematiserar och även presenterar en modifierad analys av textens struktur.

2.2 Översättning och kommentar

I det här kapitlet översätter och kommenterar jag berättelsen om Babels torn enligt den indelning jag presenterade ovan. I kapitel 2.2.5 presenterar jag översättningen som en helhet.

⁶⁸ Se min analys av flodberättelsens struktur i Jungerstam 2018, 85–94.

⁶⁹ Wenham 1987, 234; Mathews 1996, 467.

⁷⁰ Sarna 1989, 80; Hamilton 1990, 351; Cassuto 1992, 232; Westermann 1994, 534; Mathews 1996, 468, 477; Jungerstam 2018, 85–94.

⁷¹ Man kan fördela och benämna delarna även på andra sätt. Wenham (1987, 235) delar in berättelsen i fem scener. Jag anser att min uppdelning bättre harmonierar med texten. I vilket fall pekar alla analyser på en kiastisk uppbyggnad där vändpunkten är när HERREN inspekterar och bedömer läget och att den senare delen motsvarar den tidigare.

2.2.1 Inledningen. 1 Mos 11:1–3

Berättelsens inledning består av en kort introduktion på två rader varefter läsaren får en beskrivning av vad som har hänt innan den första scenen tar vid.⁷² I inledningen klargörs således situationen innan den egentliga berättelsen tar vid.

De två första raderna inleds med *wajehi*. *Wajehi* är till formen imperfekt konsekutiv, men det är ett speciellt verb som används för att inleda eller avsluta ett textavsnitt. Westermann jämför det med en formel som används för att inleda en berättelse.⁷³ Sist i inledningen återkommer *wajehi* i feminin form när författaren inflikar en förklaring som inte egentligen är en del av berättelsen. Mellan dessa tre *wajehi* som omsluter inledningen finns tre rader då berättaren beskriver vad som har hänt innan scen ett tar vid. Dispositionen är likadan som i historien om Kain och Abel.⁷⁴

וְהָיָה כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים:
וְהָיָה בְּנֹסְעֵם מִקֵּדָם
וַיִּמְצְאוּ בְקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר
וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבֵנָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה
וַתְּהִי לָהֶם הַלְבָּנָה לְאַבְן וְהַסֹּמֶר הָיָה לָהֶם לְחֹמֶר:

Och det var⁷⁵ så att hela jorden⁷⁶ använde⁷⁷ samma⁷⁸ språk och samma ord⁷⁹

Och det var under det att de drog fram i öster

Och de fann en dal⁸⁰ i landet Shinar

Och de slog sig ner där

Och de sade var man till sin granne: Kom⁸¹, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till⁸² en brand

Och var⁸³ för dem teglet som sten och jordbeck⁸⁴ var⁸⁵ för dem som murbruk⁸⁶

⁷² Se kapitel 1.5.1 där jag redogör för funktionen av olika hebreiska verbformer.

⁷³ Westermann 1994, 542.

⁷⁴ 1 Mos 4:1–2. Se min analys i Jungerstam 2016, 8–9.

⁷⁵ *Wajehi* signalerar en ny sekvens eller så alternativt signalerar det en avslutning. Det är ett speciellt verb och ska inte betraktas som en del i den kronologiska berättelsen. Heller 2004, 431.

⁷⁶ Det är samma ord *eret* som jag tidigare översatt område och som också kan betyda land.

⁷⁷ Det finns inget verb i den hebreiska texten. Den säger: ...hela jorden språk ett och orden ett.

⁷⁸ Ordet betyder också ”ett”, men det uttrycker enhet.

⁷⁹ Hebreiskan lyder: Och var hela jorden språk ett och ord (plural) ett (plural).

⁸⁰ Ordet kan betyda en långsluttande dal eller ett lågland eller en slätt. Sarna 1989, 81.

⁸¹ Ordet *havah*, הָבָה, är ovanligt.

⁸² I hebreiskan används samma preposition. Jag väljer att göra på samma sätt även om det låter otympligt på svenska. Uttrycket visar alla tecken på att vara mycket ålderdomligt.

⁸³ Samma verb *haja* som förekommer två gånger inledningsvis i 3 person maskulin ”*wajehi*” dyker nu upp igen i 3 person feminin ”*watehi*”, det syftar på ”tegel” som är feminin. Alla tre gånger är verbet i imperfekt konsekutiv.

⁸⁴ Här används det hebreiska ordet för jordbeck, inte det akkadiska låneordet *kupru* som i flodberättelsen. Se Jungerstam 2018¹, 71–73.

⁸⁵ Igen är det samma verb ”*haja*” som förekommer. Det är samma verb som använts som *wajehi* och *watehi* tidigare. Nu används verbet i perfekt.

⁸⁶ Det som är omöjligt att återge i en översättning är hur nära orden jordbeck och murbruk är på hebreiska. Det är samma nära förhållande som uttrycktes strax innan när de skulle slå tegel till tegel och bränna till en brand. Det är samma rot som används: וְהַסֹּמֶר הָיָה לָהֶם לְחֹמֶר *wehachemar haja lahem lachomer*.

Kommentar över introduktionen

*Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord
Och det var under det att de drog fram i öster*

I uttrycket ”hela jorden” används *eretz* som kan betyda såväl hela jorden som ett land eller ett begränsat område. I översikten av nationerna översatte jag oftast ”område”.⁸⁷ Här väljer jag att översätta ”jorden” liksom alla andra översättningar jag har jämfört med. Jag instämmer med Sarna, Cassuto och Wenham som menar att författaren här avser att beskriva jordens alla invånare. Under hela urhistorien behandlas hela mänsklighetens historia. Efter urhistorien är fokus inte längre på hela mänskligheten utan endast på den utvalda familjen och det folk som utgår från den. Det utvalda folket blir Guds redskap för att välsigna alla folk. Man bör dock vara medveten om att det är möjligt att förstå uttrycket så att det avser endast en grupp människor inom ett bestämt område.⁸⁸

Att de använde ”samma språk och samma ord” beskriver samma företeelse uttryckt på två sätt.⁸⁹ Man kunde också översätta ”ett gemensamt språk, ja de använde samma ord.

Det finns forskare som menar att det som åsyftas är ett *lingua franca*, alltså ett gemensamt språk som alla förstod även om olika grupper talade sina egna språk.⁹⁰ Sådana språk i den antika främre orienten har varit sumeriska, akkadiska, arameiska och grekiska. Hamilton påpekar att det skulle innebära att Babels torn kronologisk skulle kunna komma efter det som beskrivs i översikten av nationerna. Jag anser att den traditionella tolkningen, som menar att händelserna vid Babels torn föregår översikten av nationerna, är mer trolig.⁹¹

Meningen ”och det var under det att de drog fram i öster” innehåller flera intressanta detaljer. Verbet som ligger bakom uttrycket ”de drog fram” betyder egentligen att ”dra upp” och det har sin bakgrund i att man drog upp tältpinnarna i samband med att man skulle dra vidare.⁹² Verbet står dock inte i berättarformen imperfekt konsekutiv utan i *infinitiv constructus* som föregås av prepositionen *be-*. Berättaren vill alltså inte säga att ”nu bröt de upp och fann en dal”. Det handlar om att det var något som de höll på med, alltså att bryta upp i betydelsen flytta omkring.⁹³ Det var något de gjorde många gånger, drog upp tältpinnarna och gav sig i väg.

⁸⁷ Dock inte den sista gången *eretz* förekom, då översatte jag ”jorden”.

⁸⁸ Wenham 1987, 238; Sarna 1989, 80–81; Cassuto 1992, 239. Samma bedömning gör även Mathews (1996, 477–478) med det tillägget att det åtminstone avser hela den kända världen. Walton (2001, 371) konstaterar att man måste ta ställning till vad *eretz* innebär från fall till fall.

⁸⁹ Cassuto 1992, 239; Mathews 1996, 477.

⁹⁰ Så gör t.ex. Hamilton 1990, 350.

⁹¹ Hamilton 1990, 350.

⁹² Sarna 1989, 81; Skinner 2012, 225. Används även om när Abraham drog vidare i 1 Mos 12:9; 13:3, 11; 20:1.

⁹³ Den förståelsen uttrycker även Cassuto 1992, 240.

Hur ska man förstå uttrycket mikedem – i öster?

Jämför man olika översättningar kan man konstatera att vissa översätter *mikedem* ”från öster” medan andra översätter ”österut”.⁹⁴ Det knepiga med hebreiska prepositioner är att många av dem kan ha olika betydelser. I vanliga fall betyder den aktuella prepositionen ”från”, men *mikedem* översätts ändå oftast ”österut”. Jag väljer att översätta ”i öster” eftersom jag uppfattar att det som beskrivs är att människorna var i en period då de flyttade omkring. Om det var från öster eller österut har ingen betydelse.⁹⁵

En annan möjlighet är att *kedem* som översätts ”öster” även kan betyda ”fordom”.

För att få klarhet hur *mikedem* använts har jag analyserat alla gånger ordet förekommer. Ordet förekommer 22 gånger i hela GT. Sju gånger används *mikedem* i Pentateuken, anmärkningsvärt är att sex av dessa tillfällen är i 1 Mos 1–13.

Resultatet av min analys blev att *mikedem* aldrig används i betydelsen österifrån. Endast en gång, i 1 Mos 13:11, bör man förstå *mikedem* som österut. I alla andra fall anger det öster eller österom något. Betydelsen ”fordom” har *mikedem* åtta gånger. Den betydelsen förekommer i Psaltaren, Mika, Habackuk och Nehemja, men aldrig i Pentateuken.⁹⁶

På basis av den här analysen konstaterar jag att valet av ”österifrån” kan överges. Eftersom verbet inte står i berättarformen utan i *infinitiv constructus* anser jag att ”i öster” är det naturligaste valet, men ”österut” är också ett alternativ som kan försvaras.⁹⁷ I bilaga 2 presenterar jag min analys där jag noterar fler intressanta detaljer. Jag inkluderar också en analys av varianten *kedmah*.

Kommentar över inledningen

Och de fann en dal i landet Shinar

Och de slog sig ner där

Och de sade var man till sin granne: Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand

Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk

Inledningen består av tre rader där berättarformen används: De fann, de slog sig ner och de sade. Till sist kommer en förklaring.

Uttrycket ”slog sig ner” avser att slå ner sina bopålar, att bosätta sig för en längre tid eller för alltid. Uttrycket används på samma sätt endast en gång till i Första Mosebok. Det sker, intressant nog, senare i 1 Mos 11. Men även om det är samma kapitel är det två enheter senare i Terachs fortsatta historia. Det används då Abrahams familj slår sig ner i Haran efter flytten

⁹⁴ Westermann (1994, 544) som själv väljer ”från öster” ger även exempel på forskare som väljer österut. Även Sarna (1989, 81) väljer att översätta ”från öster” men menar att de egentligen flyttade österut om man tänker att de rörde sig från Ararats område ner mot slätten mellan Euftrat och Tigris. Sarnas geografiska bedömningen kan man nog ifrågasätta. Det är snarare en rörelse rakt söderut. Sailhamer (1992, 134) översätter österut.

⁹⁵ Så gör även: Wenham 1987, 238; Gunkel 1997, 97; Skinner 2012, 225.

⁹⁶ Neh 12:46; Ps 74:12; 77:6, 12; 143:5; Mika 5:1; Hab 1:12.

⁹⁷ Även Cassuto (1992, 240) har den förståelsen.

från Ur. Mathews betonar att den här parallellen berättelserna emellan visar att berättelsen om Abraham ska läsas utgående från händelserna i urhistorien och speciellt mot bakgrund av berättelsen om Babels torn. Abrahams lydnad och vilja att gå ut och lämna sin familj och släkt för att vandra i lydnad för Gud står i bjärt kontrast mot människorna på Babels slätt som ville göra allt för att inte lyda Guds uppmaning att ge sig ut och uppfylla jorden.⁹⁸

Ordet som jag översätter ”dal” kan betyda en långsluttande dal eller en slätt.⁹⁹ Vad landet Shinar exakt avser är inte alla forskare överens om, men nog att det är ett område i Mesopotamien. En möjlighet är att det endast är Sumer som avses, en annan möjlighet är att det som avses är Sumer och Akkad tillsammans och en tredje möjlighet är att hela Mesopotamien avses.¹⁰⁰ I kilskriftkällor motsvaras uttrycket av *Shankhar* och i egyptiska transkriptioner som *Sangar* som uttalades *Shanghar*. Benämningen Shinar är mycket gammal. Den slutade användas senast under 1300-talet f.Kr.¹⁰¹ Men i sena böcker som Daniel och Sakarja återkommer benämningen. Shinar förekommer endast sju gånger i GT. Utöver en gång vardera i Sakarja och Daniel förekommer Shinar fyra gånger i 1 Mos 10–14 och en gång i Josua.¹⁰²

Ordet jag översatt ”kom”, הָבָה – *havah*, är mycket ovanligt i den här betydelsen. Förutom i den här berättelsen förekommer det endast två gånger till i hela GT. De övriga två tillfällena är 1 Mos 38:16 och 2 Mos 1:10. Vad gäller åtminstone det första tillfället är det tveksamt om man ska förstå det som ”kom”. Ordets vanliga betydelse är ”ge”. I den här berättelsen återkommer *havah* hela tre gånger och är på så sätt kännetecknande för berättelsen.¹⁰³

Det som sedan uttrycks i hebreiskan är omöjligt att ge full rättvisa i en översättning eftersom författaren leker med de hebreiska orden och ljuden. Uttrycket visar också tecken på att bevara en mycket gammal tradition.¹⁰⁴ Jag har försökt återge något av det hebreiska uttrycket även om det blir otymplig svenska.¹⁰⁵

låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand

nilbena levenim wenisrefa lisrefa

Att det är ett mycket gammalt uttryck får stöd av att det finns en direkt motsvarighet i det akkadiska uttrycket:¹⁰⁶

⁹⁸ Mathews 1996, 479.

⁹⁹ Sarna 1989, 81; Cassuto 1992, 240; Westermann 1994, 544.

¹⁰⁰ T.ex. Mathews (1996, 479) anser att det är Sumer och Akkad tillsammans. Hamilton 1990, 351. Westermann (1994, 544) menar att Shinar här avser hela Mesopotamien. Alla noterar dock alla tre möjligheter. Sumer i strikt mening avser det babyloniska området söder om den forntida staden Nippur och Akkad området norr om Nippur. Idag motsvarar området Irak söder om Bagdad. Walton (2001, 372) stöder den sista uppfattningen, vilket han menar att de flesta forskare gör.

¹⁰¹ Kitchen 2006, 177.

¹⁰² 1 Mos 10:10; 11:2; 14:1; 14:9; Jos 7:21; Dan 1:2; Sak 5:11.

¹⁰³ 1 Mos 11:3, 4, 7; 38:16; 2 Mos 1:10. Även Westermann (1994, 545) noterar det ovanliga ordet.

¹⁰⁴ Noteras även av Westermann 1994, 545.

¹⁰⁵ Det finns ytterligare sätt som författaren här leker med orden. Kikawada & Quinn 1985, 72; Wenham 1987, 239.

¹⁰⁶ Westermann 1994, 545–546.

Ilbinu libittu och libittasu iltabnu

Sedan kommer förklaringen som även den uttrycks med mycken finesse.

Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk

Det som inte går att återge på svenska är att jordbeck och murbruk är två olika former av samma rot. På hebreiska låter slutet av satsen så här:

Wehachemar haja lahem lachomer

Varför behövs då denna förklaring? Westermann betonar att förklaringen ska förstås som en parentes. Det är en förklaring av det tekniska tillvägagångssättet till läsaren och inte en egentlig del av handlingen. Det är omöjligt att säga hur gammal den här förklaringen är, men man bör notera att i Israel och området däromkring behövde man inte bränna tegel. Där fanns sten naturligt. Det finns inte heller några spår av att jordbeck använts som murbruk i Israel. I Mesopotamien var detta dock en välutvecklad teknik åtminstone från 3000-talet f.Kr.¹⁰⁷ För vanliga byggnader användes oftast soltorkat tegel, men för officiella byggnader användes bränt tegel. Att bränna högkvalitativt tegel till en stor byggnad kunde vara en process som tog ett helt år eller mer i anspråk. Därför har denna upplysning om att bränt tegel användes betydelse för vilken slags byggnad som det var fråga om. Det var åtminstone inget simpelt litet torn utan en byggnad med officiell status. Bindningsmaterialet jordbeck, som också kallas asfalt, fanns naturligt i marken. Det fick rätt konsistens för att binda samman tegel när man lät det vara i kontakt med luften en tid. Jordbeck fanns i överflöd i området, bland annat i närheten av Eufrat ett par hundra kilometer norr om Babylon. Uttrycket ”med jordbeck och bränt tegel” är ett standarduttryck i inskriptioner vid stora byggnadsverk: *ina kupri a agurri*.¹⁰⁸

Walton kopplar ihop händelsen med den tid då man tror att tekniken med bränt tegel nyss hade utvecklats, alltså till 3000-talet f.Kr. Man bör dock vara försiktig att uttala sig om när människan lärde sig att behärska den här tekniken. Ofta innebär nya fynd att man måste tidigarelägga sin syn på hur tidigt något utvecklats. Men är uppfattningen om att tekniken med bränt tegel utvecklades under 3000-talet f.Kr korrekt så kunde händelsen med Babels torn tidsbestämmas till 3000-talet f.Kr. eller senare. Men man bör man vara medveten om att den tidsbestämningen kan vara felaktig. Nya arkeologiska fynd har en tendens att tidigarelägga uppfattningen om när en viss teknik utvecklades.¹⁰⁹

Om 3000-talet skulle vara en korrekt bestämning sammanfaller det med den tidsperiod då man menar att urbaniseringen inleddes i Mesopotamien. Man tror att städerna inledningsvis byggdes främst för officiella och administrativa behov, inte för människor att bo i. Städerna bestod av officiella administrativa byggnader och förråd som hörde ihop med templet. Staden var således främst ett tempelkomplex.¹¹⁰

¹⁰⁷ Mathews 1996, 481.

¹⁰⁸ Sarna 1989, 81–82; Westermann 1994, 545; Mathews 1996, 481; Walton 2001, 372. Wenham (1987, 239) nämner att enligt Enuma Elish tar det ett år att göra tegel till Esagila. Man kan läsa Enuma Elish på svenska: Wikander 2005, 64. Tavla VI, rad 60.

¹⁰⁹ Walton 2001, 372. Så har det gått t.ex. med uppfattningen om när och var tekniken med ”förlorat vax” utvecklades. Tidigare trodde man att grekerna hade utvecklat tekniken det första årtusendet f.Kr. I dag vet man att tekniken användes i Mesopotamien under det fjärde årtusendet f.Kr. Jungerstam 2021, 58.

¹¹⁰ Walton 2001, 372.

2.2.2 Scen 1: Människorna agerar. 1 Mos 11:4

וַיִּאמְרוּ
הֲבֵנָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם
וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפּוּז עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

Och de sade:

Kom, låt oss bygga oss en stad med ett torn vars topp¹¹¹ är i himmelen

Ja, låt oss göra oss ett namn, annars kommer vi att skingras över ansiktet av hela jorden¹¹²

Allmän kommentar

Jag behåller den hebreiska ordföljden och då kan man se att den första raden slutar med ”himmelen” och den andra med ”jorden”.

Här återkommer det ovanliga ordet för ”kom”, *havah*, som jag noterade ovan. Vad är det som människorna planerar? De ska bygga en stad och ett torn med dess topp i himmelen. Avsikten är att göra sig ett namn för att de inte ska skingras över jorden. Problemet är att Guds uppmaning efter floden var att de skulle föröka sig och uppfylla jorden. Människorna skulle alltså sprida sig över jorden. Det ville dessa människor förhindra genom att bygga en stad med ett högt torn. Såväl utgångspunkt som målsättning var att motverka Guds vilja.

Flera forskare noterar att både en stad och ett torn nämns. Längre fram är det mest staden som är i fokus. Det finns forskare som menar att det ursprungligen varit två olika berättelser, en om en stad och en om ett torn.

Nu är berättelsen om Babels torn i vilket fall en genuin berättelse som inte kan särskiljas. Resultatet när forskare försökt dissekera berättelsen har lett till separata delar som inte längre fungerar. Det är ett resultat som kan förväntas om man delar *en* berättelse i två delar.

Vad menas med ett torn med dess topp i himmelen

Vad är då detta torn? Jag har analyserat alla tillfällen ordet מִגְדָּל, *migdal*, förekommer i GT. Roten i det hebreiska ordet är *gadol* som betyder stor. I GT används *migdal* nästan uteslutande om försvarstorn.¹¹³ *Migdal* associeras till styrka i Psaltaren. Men det används även en gång om ett utkikstorn i en vingård och om Nehemjas talartribun av trä.¹¹⁴ I GT används det aldrig för att beskriva ett tempel eller en vanlig byggnad. Det är alltid någon försvars- eller annan tornliknande byggnad utan sakral anknytning.¹¹⁵ Texten kan alltså

¹¹¹ Ordagrant ”huvud”.

¹¹² Jag väljer att synliggöra den hebreiska konstruktionen med bibehållen ordföljd och uttrycket som förekommer så ofta i urhistorien: jordens eller vattnets ansikte. Det svenska uttrycket är givetvis ”över hela jordens yta”.

¹¹³ T.ex. Dom 8:17; 9:46–51; Ps 61:4; Ords 18:10; Jes 2:15.

¹¹⁴ Jes 5:2; Neh 8:4.

¹¹⁵ Westermann (1994, 547) presenterar samma iakttagelser som jag gällande hur ordet används, men hävdar ändå att *migdal* är ett lämpligt ord för ziggurat. Detta motiveras endast med att *migdal* beskriver något som är högt och en ziggurat är hög.

skildra att människorna ville bygga sig en central boningsort med ett högt torn som ett landmärke som skulle synas på långt avstånd.¹¹⁶

Uttrycket ”med dess topp i himmelen” används för att uttrycka något som är högt. Uttrycket innebär inte att man trodde att det nådde upp till himmelen. Ett liknande uttryck finns bl.a. i 5 Mos 1:28 där även ”i himmelen”, *bashamayim* - בַּשָּׁמַיִם, förekommer:¹¹⁷

Vart skall vi ta vägen? Våra bröder har gjort oss förskräckta, för de säger: Folket är större och resligare än vi, städerna är stora och befästa upp mot himlen, och dessutom såg vi anakiter där (SFB).

Samma uttryck förekommer även i Gilgamesheposet tavla V rad 244–246:

Min vän vi har huggit ner ett högt cederträd vars krona nådde upp till himmelen. Jag ska göra en port av den, sex ninda hög, två ninda bred.

Beroende på vilket ninda-mått som avses konstaterar Warring och Kantola att porten är endera 36 eller 54 meter hög.¹¹⁸ De här exemplen klargör att uttrycket inte ska förstås som att tanken var att bygga ett fysiskt torn vars topp verkligen skulle vara ”i himmelen”. Som uttrycket används i GT i övrigt samt i annan autentisk litteratur från den antika främre orienten blir slutsatsen att det som beskrivs är ett högt torn, varken mer eller mindre.¹¹⁹ Detta skulle resas ”för att göra sig ett namn”. Det är ett uttryck för berömmelse och ära. Samma uttryck finns i 1 Mos 6:4 där det ofta översätts ”ryktbar”.¹²⁰

Det finns dock många forskare som menar att det som avses är en ziggurat.¹²¹ Ziggurat kommer från det akkadiska ordet *zakar* som betyder lyfta eller höja upp. Uttrycket ”med dess topp i himmelen” är även ett standarduttryck då ziggurater beskrivs i autentiska inskriptioner och texter. I slutet av 1800-talet upptäckte man templet till den babyloniske guden Marduk i Babylon: Esagila. Sedan dess är det många som anser att det är Esagila som har varit inspirationen bakom berättelsen om Babels torn. Jag diskuterar trovärdigheten för den här tanken senare. Zigguraten som hörde till det här templet kallades E-temen-an-ki, som betyder ”huset som är himmelens och jordens fundament”.¹²² Den reste sig drygt 90 meter hög och hade två helgedomar.¹²³

Jag kan inte se någon logisk trovärdighet i tanken att någon israel sett Marduks tempel och ziggurat, eller ruinerna av dem, och på basis av det skrivit berättelsen om Babels torn. Detta

¹¹⁶ Den möjligheten lyfter även Cassuto (1992, 243) fram även om han själv anser att tornet var zigguraten vid Marduks tempel.

¹¹⁷ Andra exempel på liknande uttryck är 5 Mos 9:1; Jer 51:53.

¹¹⁸ Warring & Kantola 2001, 106–107.

¹¹⁹ Mathews 1996, 481. Fler exempel på att detta uttryck används för att beskriva något högt i andra texter från den antika främre orienten ges av Westermann 1994, 547.

¹²⁰ Detta var forntidens väldiga män som var så ryktbara (SFB). Se min diskussion vilka dessa ryktbara män kan vara i Jungerstam 2017, 72–73. Westermann (1994, 548) noterar att uttrycket även förekommer i: 2 Sam 8:13; Jes 63:12; Jer 32:20; Neh 9:10.

¹²¹ Så gör t.ex. Sarna 1989, 82; Hamilton 1990, 352. Hamilton säger att: *It cannot be gainsaid that the inspiration for this story is the Mesopotamian ziqqurat.*

¹²² *The house of the foundation of heaven and earth.*

¹²³ Sarna 1989, 82–83; Hamilton 1990, 352.

menar en del forskare att har skett så sent som under det första årtusendet f.Kr. Den idén motsägs redan av att texten visar så många tecken på att vara verkligt gammal och genomsyrad av autentiska uttryck. Men det största problemet är hur synen harmonierar med vanlig logik. Vilken effekt skulle det få om man utgående från ett byggnadsverk som lyckats på det mest imponerande sätt hittar på en berättelse om hur bygget misslyckades och aldrig kunde slutföras på grund av den israeliske Gudens ingripande. Vad skulle en sådan berättelse vittna om? Åtminstone inte om hur mäktig Israels Gud är! Berättelsen skulle i stället vittna om hur lögnaktig och misslyckad denne Gud är, eller kanske ännu mer om hur hopplöst okunnig den israeliske författaren var. Bygget misslyckades ju inte! Det stod färdigbyggt och ståtligt en lång tid för hela den dåtida världen att beundra. Även när katastrofen drabbat Babylon och Esagila låg i ruiner visste nog de flesta att Esagila minsann hade byggts klart och fullbordats även om det nu låg i ruiner. Dess invigning finns ju så pompöst beskriven i det berömda eposet Enuma Elish.¹²⁴ Min bedömning är att berättelsen visar alla tecken på att vara mycket gammal och den vittnar om en tid som är långt innan det första årtusendet f.Kr.

2.2.3 Scen 2: HERREN inspekterar och bedömer. 1 Mos 11:5–6

Nu kommer vändpunkten i berättelsen.¹²⁵ Man kan dra paralleller till flodberättelsen. Där är vändpunkten när Gud tänkte på Noach i 1 Mos 8:1. Här är vändpunkten då HERREN kommer ner för att betrakta staden och tornet. En motsvarande inspektion görs i samband med berättelsen om Sodom och Gomorra i 1 Mos 18:21.

Översättning

וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאוֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְנֵי הָאָדָם:
וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשִׁפְהָ אַחַת לְכָלֶם וְנִהְיֶה הַחֵלֶם לְעִשׂוֹת
וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:

Och kom ner HERREN för att betrakta staden och tornet som byggde¹²⁶ sönerna till människan¹²⁷

Och HERREN sade: "Så!¹²⁸ Ett enhetligt¹²⁹ folk¹³⁰ och samma språk för alla och detta är vad de sätter i gång¹³¹ med att göra

Och nu!¹³² Ingenting är ouppnåeligt för dem vad än de ämnar att göra

¹²⁴ Se min analys av Enuma Elish i Jungerstam 2013. Wikander (2005) har gjort en svensk översättning av eposet.

¹²⁵ Detta är något nästan alla är överens om. Wenham 1987, 240.

¹²⁶ Perfekt.

¹²⁷ Jag väljer att bevara den hebreiska konstruktionen bl.a. för att synliggöra uttrycket "sönerna till människan". Det associerar till situationen som beskrivs i slutet av människans toledot i 1 Mos 6:1–4. Se Jungerstam 2017, 55–64. Detta noteras även av Mathews 1996, 483. Notera även den kiastiska konstruktionen.

¹²⁸ Ordet *hen* הֵן ger betoning åt det som följer. HALOT.

¹²⁹ Det är ordet som betyder ett, eller en enhet, som dyker upp här igen.

¹³⁰ Här används första gången ordet *am* för folk i stället för *goj* som används i 1 Mos 10. *Am* uttrycker mer av vänskapsband eller ett folk som är förenat i ett förbund. *Goj* används senare för att beskriva alla andra folk förutom Israel. Israel är Guds *am*. 1 Mos 14:16; 23:7, 11–13.

¹³¹ Man kunde översätta "börjar", men hifilformen används som är kausativ och därför väljer jag "sätta i gång".

¹³² Det här speciella uttrycket, *weattah*, וְעַתָּה, används i samband med de grövsta överträdelserna som rapporterats i urhistorien. Första gången i Edens trädgård efter syndafallet i 1 Mos 3:22 och det andra tillfället när HERREN konfronterar Kain efter brodermordet i 1 Mos 4:11.

Kommentar

I uttrycket *HERREN kom ner* är det många forskare som ser ironi.¹³³ Man tolkar det som att texten verkligen skulle säga att människorna trodde att de skulle kunna bygga ett torn som nådde upp till himmelen.¹³⁴ Det ironiska vore alltså att himmelen var så högt ovan tornet att *HERREN* måste komma ner. Jag ser dock ingen ironi i den inledande raden. Människorna trodde nog inte att något torn skulle vara så fysiskt högt att det skulle nå någon guds boning.

De som hävdar att tornet var en ziggurat lyfter fram att städer i antiken ofta var en plats för officiella byggnader och tempelkomplex. Staden och tornet hör ihop, mer kan man inte med säkerhet säga. Trapporna på en ziggurat tänkte man var till för gudarna att använda så att de kunde komma ner till det tempel som fanns nere på marken. Skulle detta torn avse en ziggurat skulle *HERREN* ha kommit ner för tornet, alltså längs zigguratens trappor, för att inspektera staden. Det är inte det som beskrivs. *HERREN* kommer ner för att inspektera staden och tornet.¹³⁵

Notera att de två sista raderna slutar med ”att göra”. Först handlar det om vad de redan håller på att göra och sist handlar det om vad de i framtiden kan besluta om att göra.

I det här korta avsnittet finns flera ordval som gör att tankarna leds till det som hänt tidigare i urhistorien. Jag går nu över till att presentera dessa. Sist i kapitlet presenterar jag ett uttryck som har en parallell endast i Job.

Sönerna till människan

Det här uttrycket återklingar 1 Mos 6:2, 4. Där talas det om sönerna till Gud och döttrarna till människan. Det sker i de verser som sammanfattar tiden före floden och som föregår flodberättelsen.¹³⁶ Uttrycket leder tankarna till frågan: vad ska hända nu? Förra gången var beslutet att utplåna allt liv.¹³⁷ Vad kommer *HERREN* att göra nu?

Ord och tema som återkopplar till Edenberättelsen

De tre orden ”så”, ”en”, ”och nu” som förekommer i det första *HERREN* säger återklingar en tidigare dramatisk händelse i urhistorien med liknande tema: syndafallet. På hebreiska är orden tydliga: *hen, echad samt weatta*. *Hen* är ett förstärkande ord som uttrycker emfas. Det finns inget passande svenskt ord jag vet om som är lämpligt att översätta det med. På engelska används till exempel *behold*. I 1 Mos 3:22 har jag översatt ordet med ”tänk”. Det intressanta är att alla tre orden förekommer tillsammans även nu. Jag återger nu passagen från Edenberättelsen respektive berättelsen om Babels torn. Först på svenska och sedan på hebreiska.¹³⁸

¹³³ Hamilton 1990, 354.

¹³⁴ Så gör Cassuto 1992, 244–245.

¹³⁵ Mathews 1996, 471.

¹³⁶ Se min diskussion gällande dessa intressanta verser. Jungerstam 2017, 55–64.

¹³⁷ 1 Mos 6:5–7.

¹³⁸ Kopplingen till Edenberättelsen noteras även av: Wenham 1987, 240; Westermann 1994, 551; Mathews 1996, 484.

”*Tänk*, mänskan har blivit som *en* av oss vad gäller kunskap om gott och ont.

Och nu: vad ifall hon kommer att sträcka ut sin hand och ta även från livets träd och äta och leva för evigt.

”*Så!* Ett *enhetligt* folk och *samma* språk för alla och detta är vad de sätter i gång med att göra

Och nu! Ingenting är *ouppnåeligt* för dem vad än de ämnar göra

הוּ הָאָדָם הַזֶּה כְּאֶתְדָם מִמְּנוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעֵתָהּ | פְּרִי־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח אֶגַם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְתִי לְעֵלָם:
הָוָה עִם אָחִד וְשִׁפְהָ אֶחָד לְכֻלָּם וְנֹחַ הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעֵתָהּ לֹא־יִבְצָר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת

Att dessa tre ord, som på hebreiska är mycket tydliga, förekommer i HERRENS tilltal leder direkt tankarna till vad som hänt tidigare när Gud har uttalat dem. Även då hade människan valt att inte lyda Guds föreskrifter. Då följde en förvisning ut ur Eden. Vad kommer att ske nu?

Parallellen är ännu djupare än att samma ord används. I Edenberättelsen finns uttrycket ”kunskap om gott och ont”. Hur man ska förstå det uttrycket är en tolkningsfråga. En möjlighet är att ”gott och ont” ska förstås som en merism så att uttrycket betecknar ”allt”. Ordet bakom ”kunskap” betyder inte vishet. Det kan ha fler betydelser och *en* betydelse är ”kunna”. Kunskap om gott och ont kan alltså betyda att de klarar av att göra vad som helst.¹³⁹ Det är därför Gud förvisar dem bort från Edens trädgård där livets träd finns. Samma tema återkommer även i HERRENS uttalande ovan: ingenting är ouppnåeligt för dem. Även detta gör frågan än mer intensiv. Vad kommer HERREN att göra denna gång?

Fler ovanliga ord

Det finns fler ovanliga ord att kommentera. Det är orden som jag översatt ”ouppnåeligt” och ”ämnar”. På svenska finns det inget ovanligt med orden, men de förekommer en enda gång ytterligare tillsammans, nämligen i Job 42:2. Det är också den enda gång ytterligare som verbet *batzar* förekommer i formen nifal. Där följs verbet även av samma preposition med pronomensuffix. Det andra verbet *zaman* som jag översatt ”ämnar” finns inte som verb i Job, men samma rot finns som substantiv. Job är en ovanlig och intressant bok som även den visar många tecken på att vara gammal.¹⁴⁰

וְעֵתָהּ לֹא יִבְצָר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:

Och nu! Ingenting är *ouppnåeligt* för dem vad än de *ämnar* göra

יִדְעֵתִי כִּי־כֹל תּוֹכֵל וְלֹא־יִבְצָר מִמֶּנּוּ מִזְמָה:

Jag vet att du förmår allt, inget du föresatt dig är omöjligt för dig. Job 42:2 (S00).

¹³⁹ Se min diskussion av 1 Mos 3:22–24 i Jungerstam 2015, 68–69.

¹⁴⁰ Wenham 1987, 240–241; Hamilton 1990, 354–355; Westermann 1994, 551; Mathews 1996, 484.

2.2.4 Scen 3 och avslutning: HERREN agerar och resultatet förkunnas.

1 Mos 11:7–9

Efter att ha inspekterat handlar nu HERREN. Han förvirrar deras språk så att de inte längre förstår varandra. HERREN skingrar dem utöver jorden och därmed slutar de att bygga på staden. Därefter avrundas berättelsen med en epilög som utgör ett *inclusio*. Ett *inclusio* innebär att slutet avspeglar början, vilket är en signal för läsaren att enheten är slut.

I det här kapitlet presenterar jag först översättningen, sedan ger jag en allmän kommentar varefter jag diskuterar intressanta ord. Sedan fokuserar jag på vad ”Babel” avser och sist i kapitlet analyserar jag textens struktur.

Översättningen

הָבָה נְרִדָה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רֵעֵהוּ:
וַיִּפְץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ
וַיִּתְדָלוּ לְבַנְת הָעִיר:
עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְיָצָם יְהוָה עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:

*Kom!*¹⁴¹ *Låt oss*¹⁴² *gå ner och låt oss förvirra*¹⁴³ *där deras språk*¹⁴⁴ *så att inte förstår en man språket hos sin granne*¹⁴⁵

*Och HERREN skingrade*¹⁴⁶ *dem därifrån över ansiktet av hela jorden*

Och de slutade att bygga staden

*Därför kallade*¹⁴⁷ *man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden*

Allmän kommentar

Det som människorna fruktade och ville undvika genom att samlas kring detta bygge av en stad och ett torn sker nu.¹⁴⁸ Genom HERRENS ingripande sprids människorna ut över hela jorden i enlighet med Guds uttalade välsignelse och utsagda vilja. Den kommer till uttryck när han talar till Noach och hans söner efter floden i 1 Mos 9:1:

¹⁴¹ Notera att det är samma ovanliga ord som människorna använde två gånger i 1 Mos 11:3–4.

¹⁴² Samma ovanliga användning av första person plural som även förekommer i skapelseberättelsen, 1 Mos 1:26, samt i Edenberättelsen, 1 Mos 3:22.

¹⁴³ I vanliga fall betyder ordet blanda om eller mixa.

¹⁴⁴ Lika gärna kunde man översätta med ”tal”. Men det passar inte alla tillfällen det här ordet används så därför väljer jag ”språk” vid alla tillfällen.

¹⁴⁵ Jag följer den hebreiska ordföljden även om det blir otympligt. Notera hur detta svarar mot uttrycket i 1 Mos 11:3.

¹⁴⁶ Det är den kausativa hifilformen som används. Därför kunde man översätta ”HERREN såg till att skingra dem...”.

¹⁴⁷ Formen är perfekt.

¹⁴⁸ Noteras av många forskare, t.ex. Wenham 1987, 241.

*Och välsignade Gud Noach och hans söner
Och han sade till dem:
Var fruktsamma och föröka er och uppfyll jorden*

I slutet nämns endast staden, men inte tornet:

*Och de slutade att bygga staden
Därför kallade man dess namn Babel...*

I den samaritanska Pentateuken och i Septuaginta har man adderat ”och tornet”. Det här följer det bekanta mönstret att man i de versionerna försöker harmonisera den masoretiska texten.¹⁴⁹ Men det är inget problem med den masoretiska texten i det här fallet. Det är inte heller så att den masoretiska texten tyder på att den här sekvensen kommer från en berättelse som enbart handlat om byggandet av en stad. Förklaringen är enkel och naturlig. Eftersom texten fortsätter med ”därför kallade man dess namn Babel” är det bättre att inte nämna ”staden och tornet” strax innan, utan enbart ”staden”. Det är lätt att konstatera att en variant som nämner såväl staden som tornet inte hade varit lika språkligt elegant. Det blir också lite syftningsförvirring med den här versionen. Var det tornet man kallade Babel? Det här är resultatet om man adderar ...och tornet.

*Och de slutade att bygga staden och tornet
Därför kallade man dess namn Babel...*

Kommentar över intressanta ord

Ordet ”kom”, *havah*, dyker upp igen. Det förekom även i 1 Mos 11:3. *Havah* är, som jag nämnt tidigare, ett verb som är ovanligt i den här betydelsen men typiskt för den här korta berättelsen.

Användningen av pluralformen ”oss” är också intressant: ”Låt oss gå ner”.¹⁵⁰ Samma ovanliga användning av första person plural när Gud avses förekommer även i skapelseberättelsen när människan ska skapas i 1 Mos 1:26 samt i Edenberättelsen efter syndafallet i 1 Mos 3:22.¹⁵¹ Det är ett uttryck som alltså trefaldigt förekommer i urhistorien, alla i dramatiska sammanhang, men är mycket ovanligt i övrigt.¹⁵² Jag ser det som ett av flera tecken på att berättelserna i urhistorien hör ihop och har en del särdrag som skiljer dem från resten av Pentateuken.

Ordet som jag översatt förvirra, *balal* – בָּלַל, används i vanliga fall i offersammanhang då det avser att blanda olika ingredienser. ”Blanda” passar inte i det här sammanhanget. Men det är bra att vara medveten om den användningen. Man kanske kan förstå ordet som förvirra i betydelsen blanda om så att det blev en enda röra. Att översätta med ”förvirra” kanske kan

¹⁴⁹ Detta noteras av Cassuto 1992, 248. Detta visar också att texten i den masoretiska texten är äldre än den som återfinns i den samaritanska Pentateuken och i Septuaginta.

¹⁵⁰ Westermann (1994, 552) konstaterar att användningen av pluralformen ”oss” inte har något med en polyteistisk förhistoria att göra, vilket många forskare hävdar.

¹⁵¹ Noteras även av Wenham 1987, 241.

¹⁵² En pluralform används även i Jes 6:8. Se min diskussion gällande användningen av den här formen i Jungerstam 2013, 43–45.

leda tankarna lite fel, men på svenska är det svårt att hitta ett enskilt ord som passar bra. Folkbibeln använder ”förbistra”. Det fungerar på svenska, men jag är tveksam till om ”förbistra” klarar av att fånga vad det hebreiska ordet avser. Trots min tveksamhet är nog språkförbistring ett uttryck som även jag använder i brist på bättre svenska alternativ.

Stöd för att man kan göra en friare tolkning i översättningen kan man finna i att valet av det här verbet nog gjorts för att det ger möjlighet till lek med ljud på hebreiska. Det är nämligen så att det är samma rotkonsonanter¹⁵³ som används som för tegel, men i omvänd ordning. Tegel utgörs av bokstäverna LBN och förvirra av NBL.¹⁵⁴ Bägge meningarna inleds också av ”kom, låt oss”.

הָבָה נְלַבְנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה

Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand

הָבָה נְרַדְּהָ וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ:

Kom! låt oss gå ner och låt oss förvirra där deras språk

En annan detalj där författaren leker med ljud är förekomsten av den hebreiska bokstaven shin, ש, som uttalas “sh”.¹⁵⁵ Jag återger scenen på nytt där jag noterar den här användningen.

הָבָה נְרַדְּהָ וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ:

וְנִפְץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ

וַיַּחְדְּלוּ לְבַנֵּת הָעִיר:

עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּכֹל כִּי שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ

Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där deras språk så att inte förstår en man språket hos sin granne

Och HERREN skingrade dem därifrån över ansiktet av hela jorden

Och de slutade att bygga staden

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

Jag skriver nu ut den första raden så att man kan få en uppfattning om hur det låter på hebreiska.

Havah nerdah wenavlah sham shefatam asher lo jishmeo ish sefat reehu

Wenham lyfter fram att detta sh-ljud även förekommer när människorna tidigare planerar sitt bygge, men här är det inte lika framträdande.¹⁵⁶

הָבָה נְבַנְהָ לְנוֹ עִיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בְּשָׂמַיִם

Havah nivneh lanu ir umigdal wero sho vashamajim

Kom, låt oss bygga oss en stad och ett torn med dess topp i himmelen

¹⁵³ På hebreiska byggs alla ord upp av tre konsonanter och dessa bildar det som kallas rot.

¹⁵⁴ Detta noteras av många forskare, bl.a. Wenham 1987, 240; Sarna 1989, 84.

¹⁵⁵ Även om bokstaven ser likadan ut i det hebreiska ordet för språk, שְׂפַת, så är ljudet ett annat: Det är ”s”.

Skillnaden beror på var punkten är ovanför bokstaven shin: שְׂפַת אִישׁ שְׂפַת orden här uttalas *ish sefat*

¹⁵⁶ Wenham 1987, 240.

Namnet Babel

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

Det är en vanlig uppfattning att Babel avser den kända staden Babylon. Babylon är en gammal stad. Det finns källor som anger att det var Sargon av Akkad som grundade staden i trakten av 2300 f.Kr. Andra menar att staden är betydligt äldre än så. Det finns även traditioner som menar att Babylon är den äldsta staden av alla. I mitt arbete om översikten av nationerna behandlar jag det man i dag vet om Babylon ganska utförligt. Jag upprepar inte den genomgången här utan hänvisar till det arbetet.¹⁵⁷ Walton daterar som bekant händelserna kring Babels torn till 3000-talet f.Kr. Om den dateringen stämmer är det ett helt millennium mellan händelserna i Babels torn till att Babylon börjar nämnas i historiska referenser. Walton säger att han är öppen för möjligheten att Babylon avses som en plats där man kan iaktta fenomenet att bygga ziggurater, men att Babylon inte nödvändigtvis är staden där tornet byggdes.¹⁵⁸

Förklaringen till namnet Babel har föranlett en del diskussion. Författaren knyter alltså an namnet Babel med det hebreiska ordet för förvirra, *balal*.

Hamilton noterar att det inte står att HERREN kallade staden Babel, utan det står att "man" kallade staden Babel.¹⁵⁹ På hebreiska står det egentligen Bavel om man är noggrann. Detta kan tolkas som att "man" började kalla staden Bavel baserat på vad som hade hänt utan att för den skull hävda att det ges en litterärt förankrad etymologi till stadens namn. Namnet Bavel kan inte litterärt härledas från balal, däremot påminner orden fonetisk om varandra.¹⁶⁰

Det man också måste komma ihåg är att den här berättelsen visar många tecken på att vara mycket gammal och det språk som den först berättades på var inte den hebreiska som används i den masoretiska texten. Det är alltså möjligt att den strikt litterära kopplingen fanns där tidigare, medan likheten nu endast utgörs av en fonetisk återklang.

Ett tredje faktum som man måste beakta är att det äldsta utombibliska namnet på Babel som man känner till är *ká-dingir-ki* som betyder "gudarnas port".¹⁶¹ Det här namnet reflekteras i den senare babyloniska *bab-ili(m)*. Hamilton påpekar att detta också kan vara en folklig etymologi bakom stadens namn. Denna etymologi, konstaterar Hamilton, skiljer sig mycket från den som ges i berättelsen om Babels torn.¹⁶²

¹⁵⁷ Jungerstam 2021, 47–50, 76–80.

¹⁵⁸ Walton 2001, 378.

¹⁵⁹ Verbet står i tredje person maskulinum vilket innebär att såväl "man" som "han" kan avses. Det är sammanhanget som måste avgöra. Jag håller med Hamilton (1990, 353) att det nog inte är HERREN som avses.

¹⁶⁰ Wenham 1987, 241; Hamilton 1990, 353; Mathews 1996, 486.

¹⁶¹ Ofta skrivet som *ká-dingir-ra*.

¹⁶² Hamilton 1990, 357.

En analys av sekvensens struktur

הָבָה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רֵעֵהוּ:
וַיִּפְצַץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ
וַיִּתְדָּלוּ לְבַנְת הָעִיר:
עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְיָצָם יְהוָה עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där deras språk så att inte förstår en man språket hos sin granne

*Och HERREN skingrade dem därifrån över ansiktet av hela jorden
Och de slutade att bygga staden*

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

Den här korta sekvensen innehåller tre delar. Först talar HERREN, sedan är det berättaren som berättar vad som sker och sist är det berättaren som presenterar bakgrunden bakom namnet Babel. I den sista förklaringen använder författaren sekvenser från de två första delarna i en repetition med variation. Det här är en teknik som ofta förekommer i urhistorien.¹⁶³ Författaren varierar såväl ordföljd som grammatik.

Samtidigt utgör den sista delen en avslutning som svarar mot inledningen. Avslutningen och inledningen utgör tillsammans ett *inclusio* som ramar in hela berättelsen.¹⁶⁴ I avslutningen används inte berättarformen imperfekt konsekutiv utan endast perfekt. Perfekt för inte handlingen vidare utan används här för att sammanfatta vad som har hänt. Jag rekapitulerar först inledningen och sedan avslutningen. Jag har färgkodat det gemensamma.

Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord

Och det var under det att de drog fram i öster

Och de fann en dal i landet Shinar

Och de slog sig ner där

Och de sade var man till sin granne: Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand

Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk

...

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

Jag konstaterar således att författaren har lyckats väva in avslutningen på ett vackert sätt med den tredje scenen samtidigt som avslutningen fungerar som ett vackert *inclusio*. Ett *inclusio* anger även temat för hela berättelsen, vilket detta *inclusio* verkligen gör.

¹⁶³ För två exempel: Jungerstam 2016, 34–35; 2018, 64–74.

¹⁶⁴ Noteras av flera forskare, t.ex. Wenham 1987, 241.

2.2.5 Hela översättningen av berättelsen om Babels torn

*Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord
Och det var under det att de drog fram i öster*

*Och de fann en dal i landet Shinar
Och de slog sig ner där
Och de sade var man till sin granne
Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand
Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk*

*Och de sade:
Kom, låt oss bygga oss en stad och ett torn med dess topp i himmelen
Ja, låt oss göra oss ett namn annars kommer vi att skingras över ansiktet av hela jorden*

*Och kom ner HERREN för att betrakta staden och tornet som byggt sönerna till människan
Och HERREN sade:*

”Så! Ett och samma folk och samma språk för alla och detta är vad de sätter i gång med att göra

Och nu! Ingenting är ouppnåeligt för dem vad än de ämnar att göra

Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där deras språk så att inte förstår en man språket hos sin granne

Och HERREN skingrade dem därifrån över ansiktet av hela jorden

Och de slutade att bygga staden

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

2.3 Analys och kommentar utgående från forskningsfrågorna

I det här kapitlet kommer jag mer ingående att diskutera och analysera berättelsen utgående från de forskningsfrågor jag ställt. Jag inleder med att diskutera berättelsens struktur och syfte i kapitel 2.3.1–2.3.2. I kapitel 2.3.4–2.3.5 fokuserar jag på var berättelsen uppstått och huruvida det är världsstaden Babylon som avses eller inte. I kapitel 2.3.6 behandlar jag frågan om Babels torn var en ziggurat, i så fall vilken. Sedan granskar jag vilka liknande berättelser man känner till i kapitel 2.3.7 och så avslutar jag mina analyser med att fokusera på hur berättelsen harmonierar med dokumenthypotesen i kapitel 2.3.8.

2.3.1 Berättelsens struktur

I kapitel 2.1.3 presenterade jag en översiktlig analys av berättelsens struktur. Nu återkommer jag till en mer noggrann sådan där jag problematiserar och också presenterar en modifierad tolkning.

I min analys av berättelsen om Noachs flod kunde jag konstatera att även om den har en kiastisk uppbyggnad är det tydligt att strukturen inte regerar över innehållet.¹⁶⁵ Min analys av berättelsen om Babels torn visar att inte heller den slaviskt följer ett kiastiskt mönster även

¹⁶⁵ Jungerstam 2018, 85–94.

om berättelsen har en övergripande kiastisk uppbyggnad. Jag konstaterade ovan att det jag kallar avslutning är en välintegrerad del av den tredje scenen och att man därför kan ifrågasätta om det är korrekt att bryta ut den som en specifik enhet.

Berättelsen är sammanvävd på ett betydligt mer intrikat sätt än en översiktlig kiastisk analys ger vid handen. Det är lätt att hemfalla åt det jag kallar hålkortsforskning. Med det avser jag att man endast noterar fakta som ger stöd åt den hypotes man arbetar utgående från medan man inte noterar fakta som motsäger den. För att tydliggöra min analys presenterar jag nu den korta berättelsen på nytt i en version där jag har färgkodat gemensamma ord eller teman.

Introduktion

*Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord
Och det var under det att de drog fram i öster*

Inledning

*Och de fann en dal i landet Shinar
Och de slog sig ner där
Och de sade var man till sin granne
Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand
Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk*

Scen 1

*Och de sade:
Kom, låt oss bygga oss en stad och ett torn med dess topp i himmelen
Ja, låt oss göra oss ett namn, annars kommer vi att skingras över ansiktet av hela jorden*

Scen 2

*Och kom ner HERREN för att betrakta staden och tornet som byggt sönerna till människan
Och HERREN sade:
”Så! Ett och samma folk och samma språk för alla och detta är vad de sätter i gång med att göra
Och nu! Ingenting är ouppnåeligt för dem vad än de ämnar göra*

Scen 3

*Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där deras språk så att inte förstår en man språket hos sin granne
Och HERREN skingrade dem därifrån över ansiktet av hela jorden
Och de slutade att bygga staden*

Avslutning

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

Jag konstaterar att följande är korrekt:

1. Berättelsen är uppbyggd så att i den första delen är människorna aktiva och i den andra delen är det HERREN som är aktiv
2. Scen två är vändpunkten.

Därefter är situationen inte lika entydig. Det är sant att scen ett och scen tre har mycket gemensamt. Nästan allt som finns i scen ett återkommer i scen tre.

Men scen tre innehåller samtidigt tydliga paralleller till inledningen vad gäller temat språk och uttrycket "sin granne". Som jag konstaterat tidigare är avslutningen så väl integrerad med scen tre att en utbrytning av 1 Mos 11:9 från scen tre kan ifrågasättas.

På basis av min analys anser jag att man nog kan betrakta min indelning av berättelsen ovan som försvarbar. Men det är också tydligt att den är en förenkling av textens struktur.

En alternativ uppdelning som harmonierar med texten fås om man sammanför inledning och scen ett samt scen tre och avslutningen. Då har man fortfarande en kiastisk struktur där HERRENS bedömning är central, men nu består berättelsen endast av tre enheter. I den hebreiska texten är de två första orden efter det inledande *wajehi* och de två sista orden i hela berättelsen gemensamma: "hela jorden".

Introduktion, inledning och scen 1

Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord

Och det var under det att de drog fram i öster

Och de fann en dal i landet Shinar

Och de slog sig ner där

Och de sade var man till sin granne

Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand

Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk

Och de sade:

Kom, låt oss bygga oss en stad och ett torn med dess topp i himmelen

Ja, låt oss göra oss ett namn annars kommer vi att skingras över ansiktet av hela jorden

Scen 2

Och kom ner HERREN för att betrakta staden och tornet som byggt sönerna till människan

Och HERREN sade:

"Så! Ett och samma folk och samma språk för alla och detta är vad de sätter igång med att göra

Och nu! Ingenting är ouppnåeligt för dem vad än de ämnar göra

Scen 3 och avslutning

Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där deras språk så att inte förstår en man språket hos sin granne

Och HERREN skingrade dem därifrån över ansiktet av hela jorden

Och de slutade att bygga staden

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

Färgkodningen synliggör hur skickligt berättelsen är komponerad där ord och uttryck är sammankopplade med stor finess. Jag har inte ens noterat alla kopplingar. Man kunde ytterligare nämna var till exempel "HERREN" eller "tegel" förekommer. Berättelsen är kiastiskt konstruerad, men för att underlätta bedömningen *hur* strikt det kiastiska mönstret följs presenterar jag nu en sammanställning i tabellform. Den är inte komplett gällande alla detaljer, men den inkluderar det jag anser är nödvändigt för att kunna göra en väl avvägd bedömning. Jag har också förkortat texten av utrymmesskäl.

	Inledning	Scen 1	Scen 2	Scen 3	Avslutning
1	<i>hela jorden</i>				<i>hela jorden</i>
2		<i>ansiktet hela jorden</i>		<i>ansiktet hela jorden</i>	<i>ansiktet hela jorden</i>
3	<i>samma språk samma ord</i>		<i>samma folk samma språk</i>		
4	<i>där</i>			<i>där</i>	<i>där</i>
5				<i>därifrån</i>	<i>därifrån</i>
6	<i>var man till sin granne</i>			<i>hos sin granne</i>	
7	<i>Kom</i>	<i>Kom</i>		<i>Kom</i>	
8		<i>låt oss x 2</i>		<i>låt oss x 2</i>	
9		<i>en stad och ett torn</i>	<i>staden och tornet</i>	<i>staden</i>	<i>dess namn Babel</i>
10		<i>skingras</i>		<i>skingrade</i>	
11				<i>förvirra deras språk</i>	<i>förvirrat språket</i>
12		<i>bygga oss en stad</i>		<i>slutade bygga staden</i>	

Det första iakttagelsen jag gör är att scen två verkligen utgör en central del. Men det är inte en strikt konstruktion eftersom punkt tre "samma språk" kopplar samman inledningen med scen två. Vad gäller punkt nio med staden kan det tolkas som att det är något som återkommer i alla scener och är frånvarande bara i inledningen, alternativt förekommer det i alla scener men saknas i inledning och avslutning. Ordet "stad" förekommer ju inte i avslutningen. Man kan också notera att såväl stad som torn nämns i scen ett och två, i scen tre nämns endast staden och i avslutningen nämns endast dess namn.

Med hjälp av tabellen är det lättare att se vilka uttryck som förekommer endast två gånger. I en strikt kiastisk konstruktion ska ett uttryck inte förekomma fler än två gånger. Så är fallet med punkt 1, 3, 5, 6, 8, 10, 11, 12. Således i åtta fall av 12. Av dess åtta fall är det endast hälften, punkt 1, 8, 10, 12, som förekommer i den ordning som skulle förväntas om berättelsen om Babels torn vore komponerad som en strikt kiastisk konstruktion.

Min slutsats är att berättelsen i stora drag följer en indelning i fem delar. Men den följer inte strikt ett kiastiskt mönster. Strukturen verkar inte regera över innehållet.

Jag presenterar nu en motsvarande tabell där jag använder den modell som delar in berättelsen i tre delar i stället för fem. Jag sammanför således inledningen och scen ett samt scen tre och avslutningen.

	Inledning + scen 1	Scen 2	Scen 3 och avslutning
1	<i>hela jorden</i>		<i>hela jorden</i>
2	<i>ansiktet hela jorden</i>		<i>ansiktet hela jorden x 2</i>
3	<i>samma språk samma ord</i>	<i>samma folk samma språk</i>	
4	<i>där</i>		<i>där x 2</i>
5			<i>därifrån x 2</i>
6	<i>var man till sin granne</i>		<i>hos sin granne</i>
7	<i>Kom x 2</i>		<i>Kom</i>
8	<i>låt oss x 2</i>		<i>låt oss x 2</i>
9	<i>en stad och ett torn</i>	<i>staden och tornet</i>	<i>staden/dess namn Babel</i>
10	<i>skingras</i>		<i>skingrade</i>
11			<i>förvirra deras språk x 2</i>
12	<i>bygga oss en stad</i>		<i>slutade bygga staden</i>

Det första jag noterar är att två av uttrycken nu förekommer endast i en avdelning. Det gäller ”därifrån” och ”förvirra deras språk”. Det jag sedan noterar är att punkt 11 ”förvirra deras språk” egentligen hör samman med punkt tre som fokuserar på språket. Likaså för jag samman ”där” och ”därifrån” i punkt fyra och fem. De förändringarna leder till ett intressant resultat:

	Inledning + scen 1	Scen 2	Scen 3 och avslutning
1	<i>hela jorden</i>		<i>hela jorden</i>
2	<i>ansiktet hela jorden</i>		<i>ansiktet hela jorden x 2</i>
3	<i>samma språk samma ord</i>	<i>samma folk samma språk</i>	<i>förvirra deras språk x 2</i>
4	<i>där</i>		<i>där x 2/därifrån x 2</i>
5	<i>var man till sin granne</i>		<i>hos sin granne</i>
6	<i>Kom x 2</i>		<i>Kom</i>
7	<i>låt oss x 2</i>		<i>låt oss x 2</i>
8	<i>en stad och ett torn</i>	<i>staden och tornet</i>	<i>staden/dess namn Babel</i>
9	<i>skingras</i>		<i>skingrade</i>
10	<i>bygga oss en stad</i>		<i>slutade bygga staden</i>

De två punkter som nu finns i scen två har nu motsvarigheter i bägge de andra delarna. Det som också gäller är att de inte är identiska utan det sker en variation som man kan betrakta som en progression i berättelsen.

Jag konstaterar att en uppdelning av berättelsen i tre delar bäst fångar berättelsens kiastiska uppbyggnad eftersom den indelningen gör att alla tidigare undantag försvinner. Dock behöver man notera att i sex fall, om jag inte beaktar punkt tre och åtta, förekommer begreppen mer än två gånger. Som jag noterade tidigare förekommer varje begrepp endast två gånger i en strikt kiastisk struktur.

Man bör också notera att det finns andra ord som förekommer två eller tre gånger som inte följer ett kiastiskt mönster utan de upprepas i samma del av berättelsen. Uttrycket *wajehi*,

”och (det) var”, samt ”tegel” förekommer tre gånger i inledningen och scen ett. ”Göra” avslutar två påföljande rader i scen två. Det finns även många ord som förekommer endast en gång.

Även om en uppdelning av berättelsen i tre delar är mest i harmoni med texten har en uppdelning i fem delar ändå vissa fördelar. Den uppdelningen belyser att berättelsen inledningsvis består av tre delar: en introduktion som saknar berättarformen, därefter en inledning varefter scen ett följer. Den indelningen synliggör också att berättelsen har en avslutning även om den är välintegrerad med scen tre.

Det finns flera försök att analysera berättelsen så att den blir en renodlad kiastisk konstruktion eller en så kallad palistrof där varje element i den första delen har sin motsvarighet i den andra delen fast i omvänd ordning. Jag hänvisar till bilaga 2 där jag presenterar, analyserar och kommenterar dessa försök.

Avslutande kommentar om berättelsens struktur

Det finns tre iakttagelser jag vill lyfta fram på basis av min analys.

För det första är detta en berättelse som inte kan delas in i lösa element eller delar. Det går inte att dela upp den i en berättelse om en stad och en berättelse om ett torn. Det går inte heller att dela upp berättelsen på andra sätt som till exempel Gunkel försökt sig på. Berättelsen är internt sammanlänkad och välintegrerad på många nivåer.

För det andra står det klart att berättelsen har en övergripande kiastisk struktur. Den första delen där människorna är aktiva motsvaras av den sista delen där HERREN är aktiv. I mitten finns vändpunkten där HERREN inspekterar och gör sin bedömning.

För det tredje konstaterar jag att trots den övergripande kiastiska konstruktionen är berättelsen inte strikt kiastiskt strukturerad. Den utgör med andra ord inte vad som betecknas som en *extended chiasmus* eller palistrof där varje element förekommer två gånger och i motsatt ordning. Vill man påvisa hur varje element har sin motsvarighet i en annan är man tvungen att välja de element som passar in och bortse från det som inte passar in.

Den här iakttagelsen anser jag är intressant. Det är exakt samma sätt att konstruera en berättelse som i flodberättelsen. Även den har en tydlig övergripande kiastisk uppbyggnad, men om man granskar berättelsen i detalj finns inte det exakta kiastiska mönster som flera forskare har försökt påvisa. Detta innebär att berättelsen inte regleras av strukturella överväganden. Den är tydligt kiastiskt uppbyggd men samtidigt mycket intrikat och mångfacetterat konstruerad. Berättelsen låter sig inte brytas ner i en kiastisk formel, strukturen reglerar inte över innehållet. På så vis har berättelsen om Babels torn tydliga likheter med flodberättelsen.

2.3.2 Berättelsens syfte

För att kunna bedöma vad som är berättelsens syfte är dess struktur av stor betydelse. Jag konstaterade ovan att berättelsen kan delas in i tre delar. I den första delen presenteras hur människorna som en enhet vill göra uppror mot HERREN genom att förhindra det som Gud gett befallning om: att de ska spridas ut över jorden. I den centrala delen inspekterar HERREN och gör sin bedömning. I den sista delen handlar HERREN och resultatet är att det som han hade sagt skulle ske sker och det som människorna hade planerat att göra görs om intet.

På basis av den här enkla analysen kan jag hålla med Cassuto när han konstaterar att berättelsens syfte inte är att besvara en fråga av akademiskt intresse: varifrån kommer alla språk på jorden? Berättelsen kan nog tolkas så att det förklarar uppkomsten av språkfamiljerna, men detta är inte berättelsens primära syfte. Enligt Cassuto är berättelsens huvudsakliga budskap att HERRENS avsikter sker oberoende av människans försök att göra hans planer om intet.¹⁶⁶

Följaktligen är det inte heller byggandet av vare sig tornet eller staden som är i fokus. Byggnadsprojektet är bara ett symptom på det verkliga problemet: människans ovilja att leva i harmoni med Guds vilja. I berättelsen visar människan prov på en fast beslutsamhet att som enad grupp trotsa Guds uttalade vilja.¹⁶⁷

Gud hade välsignat flodens överlevare och sagt åt dem: Föröka er och uppfyll jorden. Men i berättelsen om Babels torn får man läsa om hur människorna ville säkerställa att detta inte skulle ske. Målsättningen för människorna var i stället att hållas samlade på en plats. Det är samma fenomen som mötte i Edenberättelsen och Kain-Abelberättelsen. Människan ville inte följa Guds föreskrifter eller lyssna till hans vägledning.¹⁶⁸

Även om de inblandade människorna säkert såg språkförvirringen som ett straff konstaterar Mathews att det ändå var en handling i nåd. Språkproblemen satte käppar i hjulet för ett enat uppror mot Gud. Samtidigt banade den väg för det kommande utväljandet av en man och hans familj som skulle komma att bli en välsignelse för alla folk. Mathews ser även här en parallell till Edenberättelsen när han säger att förvisningen ut ur Eden på ett sätt var ett straff, men det var samtidigt en handling i nåd eftersom straffet räddar paret från ett evigt liv i uppror mot Gud.¹⁶⁹

På basis av analysen av berättelsens struktur avvisar jag också den hypotes som Walton anför. Han menar att förklaringen till HERRENS reaktion är att människorna skulle bygga en ziggurat, den mest kraftfulla representationen av det babyloniska religiösa systemet. I det

¹⁶⁶ Cassuto 1992, 225.

¹⁶⁷ Cassuto 1992, 225.

¹⁶⁸ Så resonerar även Sarna 1989, 83; Hamilton 1990, 356; Waltke 2001, 161; Boice 2008, 421. Så gör även Walton (2001, 374–375), men han menar att det var byggandet av en ziggurat som var det verkliga problemet. Se kapitel 2.1.2 för andra exempel på likheter med andra berättelser i urhistorien.

¹⁶⁹ Mathews 1996, 474. Han syftar på vad som skulle ha hänt om paret skulle ha ätit av livets träd och då fått evigt liv – i det tillstånd av uppror mot Gud som de var i. Det här är givetvis *en* tolkning av vad som avses i Edenberättelsen.

systemet blev gudarna antropomorfa med mänskliga behov och mänskligt uppförande. Människorna skulle inte längre sträva efter Guds kvalitéer, i stället kom gudarna ner till människans nivå. Gudarna blir de som stiger ner längs zigguratens trappor, blir betjänade av människorna och styr städerna. Urbaniseringen går hand i hand med detta religiösa system där städer byggs som tempelkomplex med en tillhörande ziggurat som dominerar landskapet på fler och fler platser på Mesopotamiens slättland. Walton menar således att det som bäst kan förklara HERRENS reaktion var att människorna började bygga en ziggurat med tillhörande tempelkomplex med allt vad det innebär av en perverterad gudsbild.¹⁷⁰

Waltons analys har sina poänger, men jag avvisar hans tolkning av berättelsen på basis av den text som finns bevarad och min analys av dess struktur. Berättelsen varken fokuserar på eller riktar kritik vare sig mot människornas religiösa dyrkan eller vilken slags byggnad de uppför. Texten betonar människans vägran att låta sig spridas ut över jorden och det är det som beskrivs såväl som människans uppror som orsaken till HERRENS ingripande.

Om det är så att det faktiskt var något slag av ziggurat som människorna började bygga gör det inte saken bättre, men det är inte det temat som berättelsen lyfter fram. Det är inte en perverterad gudsbild som kritiseras i berättelsen. Det som kritiseras är människans gemensamma uppror mot Guds anvisning att sprida sig utöver jorden. Jag återkommer till huruvida Babels torn ändå kan ha varit en ziggurat och andra frågor relaterade till det i kapitel 2.3.6.

I den judiska traditionen har man inte heller fokuserat på tornbygandet. Man kallar inte texten för ”berättelsen om Babels torn”. I judisk tradition kallas berättelsen ”*The Story of the Generation of Division*”. Berättelsen fungerar således som bakgrund till det föregående avsnittet i urhistorien: översikten av nationerna.¹⁷¹

Till sist vill jag lyfta fram en tanke som framförs av en del forskare, nämligen att berättelsen avser att håna Babylon eller specifikt Chams ättlingar. En forskare som tänker så är Hamilton. För att komma till den slutsatsen måste man sätta Nimrod, som är Chams ättling, i förbindelse med tornbygget.¹⁷² Jag finner ingen grund i texten för den här tolkningen. Enligt mig avser författaren att beskriva en situation mycket långt tillbaka i tiden innan folken hade spritts ut enligt beskrivningen i översikten av nationerna. Det var långt innan Abraham var född, för att inte tala om att Israel var etablerat bland nationerna. Om man läser vad texten beskriver fanns alla blivande nationer och alla blivande folk med i gruppen som var på vandring ”i öster”. Där fanns även förfäderna till Abraham. Texten är inte riktad mot något folk. När HERREN kommer ner inspekterar han inte vad Chams ättlingar har gjort. Han inspekterar uttryckligen vad människans söner, Adams ättlingar, har gjort.¹⁷³ Det är ingen speciell grupp som handlat fel, det är alla Adams ättlingar, alla människor, som än en gång har valt fel röst att lyssna till.

¹⁷⁰ Walton 2001, 375–377.

¹⁷¹ Kikawada & Quinn 1985, 71; Cassuto 1992, 226.

¹⁷² Hamilton 1990, 359. Wenham (1987, 237) menar att det kan vara så.

¹⁷³ Det hebreiska ordet *adam* betyder människa.

2.3.3 Vad hände med språket?

Som jag konstaterade ovan är berättelsens syfte nog inte att erbjuda en förklaring till språkfamiljernas uppkomst. Inte desto mindre nämns språket som det redskap HERREN använder i sitt handlande. Därför anser jag att det finns skäl att specifikt kommentera språkaspekten i berättelsen.

Hamilton noterar att lingvister fortfarande debatterar huruvida alla språk kan härledas till ett urspråk, så kallad monogenesis, eller om språken har uppstått från oberoende grupper vilket benämns polygenesis. Hamilton konstaterar att en analys av skriftliga källor där man kan följa utvecklingen över lång tid visar att det finns distinkta grupper av språk inom vilka nya, historiskt relaterade, dialekter och småningom språk bildats.¹⁷⁴

Traditionellt har man uppfattat att berättelsen beskriver hur språkfamiljerna bildas. Texten säger nödvändigtvis inte det. Men det klara och tydliga sättet att tala och bli förstådd störs så att arbetet omöjliggörs. Man missförstår och det blir problem. Det är många forskare som anser att den här berättelsen inte beskriver uppkomsten av språkfamiljer, utan något annat.¹⁷⁵ Till exempel att det tidigare fanns ett gemensamt språk som alla förstod, ett *lingua franca*¹⁷⁶, men så hände något så att det gemensamma språket inte längre var något som alla förstod. De som har den här uppfattningen menar alltså att olika folkgrupper talade egna språk redan innan händelserna vid Babels torn.

Jag anser dock att den mest naturliga förståelsen är att författaren avser att beskriva just det som texten beskriver. Alla talade samma språk och använde samma ord, men så händer någonting och man kan inte längre förstå varandra. Språkfamiljerna har fötts. Förstår man berättelsen på det här sättet harmonierar det med uppfattningen att det finns olika språkfamiljer på jorden. Den här synen innebär att man tolkar det som beskrivs som något annat än en naturlig språklig utveckling. Förändringen sker genom HERRENS ingripande och inte genom en naturlig långsam process.

Jag anser också att detta är den enda förståelse som kan förklara att byggprojektet ointetgörs. En långsam utveckling där olika människogrupper småningom skulle utveckla olika språk, eller alternativt att ett gemensamt språk skulle tappa sin position, skulle inte ske så snabbt att ett pågående byggprojekt skulle omöjliggöras. Det att människorna i och med bygget dessutom skulle ha regelbunden kontakt med varandra gör tanken ännu mer osannolik. Jag anser således att den mest logiska förklaringen till vad författaren avser att beskriva är att en mer eller mindre omedelbar förändring sker genom HERRENS ingripande. Det är i så fall ingen naturlig språklig utveckling som beskrivs.

¹⁷⁴ Hamilton 1990, 357–358.

¹⁷⁵ T.ex. Hamilton 1990, 358.

¹⁷⁶ *Lingua franca* avser ett gemensamt språk som många förstår och kan använda även om det inte är ens modersmål. Sådana språk har varit t.ex. akkadiska, persiska, arameiska och grekiska. Idag fungerar engelskan som något av ett *lingua franca*.

2.3.4 Var har berättelsen uppstått – i Israel eller Babylon?

Texten förlägger händelserna till Shinars land och staden Babel namnges. Enligt Westermann anser de flesta forskare att man kan utgå från att berättelsen uppstått i Babylonien.¹⁷⁷

Det finns dock forskare som hävdar att berättelsen inte kan ha uppstått i Babylonien. Bland dessa kan nämnas von Rad, Driver och Cassuto. Deras huvudsakliga argument är att de ser en polemik gentemot Babylon i berättelsen. Cassuto, som anser att berättelsen måste ha uppstått i Israel, beskriver berättelsen som en satir riktad mot Babylon. Jag håller med Westermann när han beskriver den tolkningen som ett grovt missförstånd. Berättelsen handlar inte om Babylon, den handlar om mänskligheten.¹⁷⁸

Jag noterar att även Sarna hävdar att texten är en satir riktad mot Babylon och att författaren måste ha trott att byggandet av Babylon och dess ziggurat Etemenanki aldrig lyckades. Den uppfattningen skulle grunda sig på att staden och zigguraten låg i ruiner efter hittiternas anfall ca 1600 f.Kr. Den här uppfattningen anser jag saknar all trovärdighet. Tanken att en biblisk författare som visar stor kännedom om mesopotamisk byggnadsteknik inte skulle känna till att bygget av Babylons stora ziggurat lyckades är enligt min bedömning absurd. Jag hävdar med bestämdhet att det författaren avser att beskriva åtminstone inte är det lyckade bygget av zigguraten Etemenanki utan någonting annat.¹⁷⁹

Som jag tidigare påpekat verkar författaren beskriva en situation i relativ närhet till floden. Handlingen utspelar sig i så fall kronologiskt innan översikten av nationerna i 1 Mos 10. I översikten av nationerna finns ännu inget spår av något Israel. Inte heller nämns Babylon, Persien, Edom eller Moab. Bland byggarna av Babels torn fanns Abrahams förfäder, liksom de egyptiska faraonernas och alla andra folks anfäder. Det är den bilden berättelsen ger om man läser den i sitt sammanhang. Den riktar sig därför inte mot någon specifik nation eller kultur. Den beskriver vad människorna gjorde. Än en gång ville de inte följa Guds föreskrifter utan valde en annan väg. Liksom i Edens trädgård efter syndafallet och på samma sätt som efter brodermordet följde sedan en konsekvens. Det är det temat som får sin fortsättning: människans – Adams söners - ovilja att följa Guds vilja. Jag upprepar ännu att berättelsen om Babels torn inte handlar om någon specifik kultur, eller en specifik stad. Det handlar om människan i gemen. Inte desto mindre sker det här på en geografisk plats och jag anser att man på goda grunder kan utgå från att berättelsen härstammar från det område som händelserna utspelas på – i Shinars land, i de sydligare delarna av Mesopotamien.

Westermann hör även han till den minoritet som hävdar att berättelsen inte uppstått i Babylon utan i Israel. Han menar att israelerna kände till de väldiga byggnaderna i Babylon och hur de byggdes, men de kände inte till dess funktion. Trovärdigheten i det resonemanget anser jag likaså vara försumbar. Kanaan hade handels- och andra förbindelser med Mesopotamien åtminstone så tidigt som ca 2800 f.Kr. och med dem kom högst troligt en grundläggande kunskap om Mesopotamiens religiösa byggnader och tankesätt. Abraham sägs själv ha

¹⁷⁷ Westermann 1994, 540.

¹⁷⁸ Driver 1916, 136–137; Von Rad 1972, 150; Cassuto 1992, 227; Westermann 1994, 550. Även Mathews (1996, 469) ser såväl ironi som sarkasm i berättelsen. Se även kapitel 2.3.2.

¹⁷⁹ Sarna 1970, 76.

utvandrat från Ur, en stad med en väldig ziggurat som ännu kan beskådas om än i förfallet tillstånd.¹⁸⁰

Jag anser att all fakta pekar på att berättelsen har sin bakgrund i Mesopotamien. Tanken om att berättelsen skulle utgöra satirisk kritik mot Babylon skriven under det första årtusendet i Israel anser jag saknar trovärdighet.

2.3.5 Avses den kända staden Babel?

Är det en självklarhet att det är världsstaden Babylon som avses i berättelsen? Jag har tidigare utgått från det, men jag anser inte det längre som en självklarhet.

För det första måste man räkna med att flera städer kan ha samma namn. Man kan nämna staden Ur som fanns såväl i södra som norra Mesopotamien.¹⁸¹ I dag hittar man ju också Sankt Petersburg såväl i Ryssland som USA. Namn på ett område eller en stad kan också förflyttas från en plats till en annan. Så har skett till exempel vad gäller Dilmun som ursprungligen fanns i en del av det moderna Saudi-Arabien men som senare associeras till dagens Bahrain. Samma fenomen gäller för Magan och Kush.¹⁸²

För det andra är etymologin bakom det senare Babylon en annan än vad berättelsen anger. Dock menar Gelb att den äldsta akkadiska formen av stadens namn inte är Bab-ilim. Bab-ilim är en direkt översättning av det sumeriska Ka-dingirra – gudarnas port. Gelb menar att den äldsta akkadiska formen är Babil, det namnet används i Ur III texter.¹⁸³

Det kan givetvis inte uteslutas att det är samma stad eller samma plats som avses. Men om man läser berättelsen i det sammanhang som författaren placerat den i ges bilden av att händelserna utspelar sig långt innan det omtalade Babylon står i all sin glans.¹⁸⁴ Läser man berättelsen i sitt sammanhang behöver Babels torn inte ha någonting med det Babylon som dyker upp på världsscenen ca 2300 f.Kr. och som presenteras som en av de framstående städerna i Nimrods rike i 1 Mos 10:10. I dag menar många forskare att Babel grundades av Sargon av Akkad, men andra forskare menar att staden nog är betydligt äldre än så.¹⁸⁵ Dess första verkliga storhetstid inföll under Hammurabis tid under den första halvan av 1700-talet f.Kr.¹⁸⁶ Dess andra storhetstid inföll under 6–500-talet f.Kr. då dess mest berömda

¹⁸⁰ De arkeologiska utgrävningarna i Hasor visar på tidiga kontakter i Kanaan med bl.a. Mesopotamien. Ben-Tor 2016, 193–200.

¹⁸¹ En av Eblas lertavlor från det tredje årtusendet f.Kr. nämner Ur i Haran som finns i norra Mesopotamien. Hamilton 1990, 364.

¹⁸² Potts 2006, 1455–1456. Kush kan avse Nubien söder om Egypten, området söder om Döda havet eller ett område i Mesopotamien. I slutet av första årtusendet f.Kr. var förstälsten Nubien. Under det andra årtusendet kunde det också vara de andra områdena. Se Jungerstam 2021, 37–38.

¹⁸³ Det äldsta utombibliska namnet på Babel är ká-dingir-ki, vanligen skrivet ká-dingir-ra, som betyder ”gudarnas port”. Det här namnet reflekteras i den senare babyloniska bab-ili(m). Detta kan vara en folklig etymologi bakom stadens namn. Denna etymologi skiljer sig mycket från den som ges i berättelsen om Babels torn. Hamilton 1990, 357. Gelb (1994, 268) påpekar att Bab-ilim antagligen är en senare variant av stadens namn. Han påvisar att i tidiga Ur III texter används formen Babil.

¹⁸⁴ Babylon var en stad i det akkadiska imperiet åtminstone så tidigt som 2300 f.Kr. Den kan eventuellt ha grundats långt innan. <https://en.wikipedia.org/wiki/Babylonia>.

¹⁸⁵ Se min genomgång av Babylons historia med referenser i Jungerstam 2021, 47–50.

¹⁸⁶ 1800–1750 f.Kr.

byggnadsverk uppfördes. Staden förlorade småningom sin betydelse och är idag endast ruiner.¹⁸⁷

Det finns inget sätt att fastställa att det var på det ena eller andra sättet. Men jag anser att min hypotes om staden och dess identitet som en annan än det Babel som senare är känd som Babylon harmonierar väl med texten och den kända empirin.

Min bedömning är således att det troligaste scenariot är att händelserna har sin bakgrund i Mesopotamien och Shinars land, men staden behöver inte vara det som var världsstaden Babylon. Skulle staden ändå vara densamma som senare blev det kända Babylon, var tornbygget inte bygget av den kända zigguraten i staden utan något som föregår den med obestämd tid. Jag anser att det bästa argumentet för att det ändå är den kända staden Babylon som avses är att samma namn, Babel, anges som en av de centrala städerna i Nimrods rike i 1 Mos 10:10. I det sammanhanget menar i praktiken alla att det är staden Babylon som avses. Om det är samma stad som avses beskriver berättelsen om Babels torn händelser som inträffade lång tid innan staden blev av betydelse.¹⁸⁸

I nästa kapitel övergår jag till att diskutera vad detta Babels torn egentligen var. Var det ett torn av något slag, eller var det specifikt en ziggurat?

2.3.6 Var Babels torn en ziggurat?

Som jag tidigare har noterat kan det hebreiska ordet för torn, *migdal*, användas om vilket torn som helst. Det används oftast om ett försvars- eller utkikstorn. Det finns inget sakralt i ordet som skulle tyda på att det handlar om ett tempel eller en ziggurat. Det är på grund av att tornet nämns i en berättelse som placeras i Mesopotamien som möjligheten att det beskriver en ziggurat har lyfts fram. Det här är en dominerande uppfattning bland forskarna idag och därför presenterar jag denna översikt om ziggurater och vad som specifikt har föreslagits av de forskare jag läst.¹⁸⁹

En detalj som ger stöd åt att Babels torn är en ziggurat är orden med vilka tornet beskrivs. Walton menar att uttrycket ”med dess huvud i himmelen” är ett typiskt uttryck som beskriver en ziggurat.¹⁹⁰ Kraften i det argumentet försvinner om man är medveten om att det uttrycket kunde användas om vad som helst som var högt. I Gilgamesheposet beskrivs ett högt träd just med samma uttryck:

*Min vän vi har huggit ner ett högt cederträd vars krona nådde upp till himmelen.*¹⁹¹

För en mesopotamisk stad av vikt var dess största ära gudarnas tempel samt den ziggurat som reste sig intill. Ordet ziggurat kommer från det akkadiska ordet *zaqaru* som betyder ”att

¹⁸⁷ <https://sv.wikipedia.org/wiki/Babylon>.

¹⁸⁸ Många forskare anser att Babel grundades av Sargon av Akkad ca 2300 f.Kr, medan andra forskare menar att stadens begynnelse går tillbaka långt innan det, kanske till det fjärde årtusendet f.Kr. För en presentation och diskussion om Babylons historia se Jungerstam 2021, 47–50.

¹⁸⁹ Sarna 1989, 82; Walton 2001, 372–373.

¹⁹⁰ Walton 2001, 373.

¹⁹¹ Gilgamesheposet tavla V rad 244–246.

bygga högt”. Den här typen av arkitektur utvecklades åtminstone så tidigt som under Akkads dynasti 2334–2154 f.Kr.¹⁹²

En uppfattning som är vanlig bland forskare är att zigguraten skulle symbolisera ett heligt berg som fungerade som en mötesplats mellan det jordiska och det himmelska. De här byggnaderna gav en speciell effekt på Babyloniens slätter som saknade naturliga berg. Längs zigguratens trappor skulle gudarna stiga ner för att besöka sina tempel. Arkeologerna har grävt fram spåren av ett 30-tal ziggurater, de flesta i de södra delarna av Mesopotamien. Alla städer hade inte en egen ziggurat, men många hade en och vissa städer kunde ha flera.¹⁹³

En ziggurat är en s.k. trappstegspyramid med två till sju nivåer. Bottenytan var ofta kvadratisk, men även rektangulära ziggurater förekom. En sida kunde vara 20–90 meter lång. En ziggurat liknar i viss mån en egyptisk pyramid, men funktionen har ingenting gemensamt. En egyptisk pyramid är en gravkammare för Faraon. Den byggdes för att Faraon skulle inta sin rättmätiga plats i livet efter detta. Innandömet i en ziggurat var kompakt, det fanns ingenting där förutom fyllnadsmaterial och en bärande struktur av obränt tegel. Fasaden gjordes av bränt tegel av högsta kvalitet. Det fanns en trappa som ledde till den översta våningen. Det finns olika uppfattningar huruvida det fanns ett enkelt tempel högst upp på zigguraten eller inte. Det är en vanlig uppfattning att det fanns ett tempel högst upp. Men Walton menar att det inte var ett tempel utan endast ett rum som gjordes i ordning med ett bord och en säng för gudomen till vilkens ära zigguraten byggdes. Trapporna ledde ner från zigguraten till gudens egentliga tempel som fanns i tempelkomplexet invid zigguraten. I Enuma Elish framgår att man såg zigguraten och tempelkomplexet som en kopia av en himmelsk förlaga.¹⁹⁴

Zigguratens funktion var att fungera som en trappa där guden bekvämt kunde ta sig ner till sitt tempel som fanns invid zigguraten. I templet kunde han sedan ta emot den hyllning som gavs honom. På det sättet förbands den himmelska sfären med den jordiska genom zigguraten.¹⁹⁵

Den ziggurat som är bäst bevarad finns inte i Babylon utan i Abrahams födelsestad Ur. I zigguraten i Ur har man också använt vanligt tegel av lera i de inre delarna medan man använt bränt tegel i de yttre lagren, man använde jordbeck som murbruk. I Enuma Elish framgår det att processen att bränna och tillverka tegel till templet Esagila och zigguraten i Babylon tog ett helt år.¹⁹⁶

Babylons ziggurat, Etemenanki, är känd främst från sena källor som inkluderar Herodotus, 460 f.Kr, och en babylonisk text från 200-talet f.Kr. De arkeologiska spåren av den består endast av en liten del av dess grund. Det beror på att man senare har använt tegelstenarna till andra ändamål.¹⁹⁷

¹⁹² Sarna 1970, 70; 1989, 82. För en presentation av Akkads dynasti se Jungerstam 2021, 54–64.

¹⁹³ Sarna 1970, 70; 1989, 82.

¹⁹⁴ Sarna 1970, 70; Mathews 1996, 471; Walton 2001, 372. Se min analys av Enuma Elish i Jungerstam 2013. Wikander (2005) har översatt eposet till svenska.

¹⁹⁵ Walton 2001, 374.

¹⁹⁶ Mathews 1996, 471, 476. Wikander 2005, 64. Tavla VI, rad 60.

¹⁹⁷ Mathews 1996, 471.

Om det är en ziggurat som beskrivs, vilken kunde det i så fall vara som avses med Babels torn? Westermann konstaterar att förslagen är många, men de två vanligaste är:¹⁹⁸

1. Zigguraten Etemenanki invid templet Esagila i Babylon som var byggt till Marduks ära. Tillsammans dominerade de stadens arkitektur.¹⁹⁹
 - a. Esagila betyder ”huset vars huvud är upprest”
 - b. Etemenanki betyder ”*house of the foundation of heaven and earth*”
 - c. Denna ziggurat bestod av sju våningar och ovanpå den översta fanns Marduks boning
 - d. Zigguraten var 90 meter hög under Nebukadnessars tid som regerade 605–562 f.Kr. Det var också sidomått på den kvadratiska nedersta våningen
 - e. Man vet inte när den här byggnaden först uppfördes. Kanske skedde det under Hammurabis tid någon tid efter 1800 f.Kr.
 - f. Templet och zigguraten har blivit förstörd och återuppbyggd många gånger. Bland de senaste återuppbyggarna kan nämnas Nabopolassar som regerade 626–605 f.Kr. och hans son Nebukadnessar
 - g. Zigguratens slutliga förstörelse skedde på den persiske konungen Xerxes försorg 472 f.Kr. Alexander den store planerade en restaurering men den blev aldrig av
 - h. Idag finns endast en liten del av den nedersta våningen bevarad. Den återupptäcktes av en tysk expedition som gjorde utgrävningar i Babylon 1889–1917
2. Zigguraten Ezida i Borsippa
 - a. Borsippa är en gammal sumerisk stad som har lämningar efter en ziggurat som i talmudisk tradition benämns Babels torn. Borsippa kallas också *Birs Nimrud* och har alltså bevarat Nimrods namn. Zigguraten var gjord till guden Nebos ära, som var son till Babylons högsta gud Marduk. Den ursprungliga zigguraten är från det andra årtusendet f.Kr. men Nebukadnessar var den som senare skulle restaurera zigguraten för att den skulle efterlikna Etemenanki²⁰⁰
 - b. I arabisk tradition kallas också detta för Babels torn. Enligt den traditionen förstördes Babels torn av eld från himmelen²⁰¹

Efter att man återfunnit delar av grunden till Etemenanki är det framför allt det alternativet som fått understöd och man kan ofta läsa att Etemenanki *är* Babels torn. Så här uttrycker sig till exempel Cassuto:²⁰²

¹⁹⁸ Westermann 1994, 541.

¹⁹⁹ Cassuto 1992, 227–228; Mathews 1996, 476; Laato 2017, 201. Berättelsen om hur Marduk kom att bli den högste guden i Babylon kan man läsa i Enuma Elish. För en analys av Enuma Elish se Jungerstam 2013.

Wikander (2005) har översatt eposet till svenska.

²⁰⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/Borsippa>.

²⁰¹ Keil & Delitzsch 2001, 111.

²⁰² Cassuto 1992, 229; Samma uppfattning har även Sarna 1970, 70; 1989, 83. Westermann 1994, 541. Laato (2017, 201) ser det som troligt.

There can be no doubt that the Biblical story refers specifically to the city of Babylon and to the ziqqurat Etemenanki therein

Som jag tidigare nämnt menar Cassuto att berättelsen måste ha skrivits när zigguraten låg i ruiner efter att hittiterna hade förstört Babylon och lagt den i ruiner på 1500-talet f.Kr. Det tog flera århundraden innan zigguraten byggdes upp på nytt.²⁰³

Westermann påpekar att bakgrunden till den här slutsatsen är uppfattningen om att berättelsen om Babels torn uppkommit som ett försök att förklara hur ruinerna till de mäktiga byggnadsverken uppkommit. Han konstaterar att detta inte kan vara bakgrunden till berättelsen. Westermann noterar att i slutet av berättelsen är det dessutom staden som är i fokus: ”de slutade bygga staden”, tornet nämns inte ens i slutet. Westermann lyfter också fram att användningen av ordet *migdal* gör att man bör dra slutsatsen att det är ett försvarstorn av något slag som beskrivs och inte en ziggurat.²⁰⁴

Westermann menar att det är inget specifikt torn som avses. Som en tydlig del av urhistorien är det enligt Westermann något som inte ska lokaliseras utan det är en berättelse om hela mänskligheten, vilket görs tydligt bland annat av valet att kalla människorna ”människans söner”. På hebreiska står det *bnei haAdam*. Adam är ju namnet på den förste mannen, men adam betyder också människa. Eftersom bestämningen ”*ha*” föregår adam är människa den primära förståelsen även om namnet Adam är tydligt. Det är svårt att inte associera till att människans söner är Adams söner, *bnei haadam*.²⁰⁵

Även om Mathews noterar de språkliga likheterna samt det gemensamma byggnadsmaterialet konstaterar han att det inte finns någon klar arkitektonisk förbindelse mellan det som beskrivs som Babels torn och en ziggurat. I GT beskrivs inte tornet som något tempel eller något annat än ett ”torn”. Mathews ser inte heller någon orsak att tillskriva en mesopotamisk förlaga till den bibliska berättelsen. Det gemensamma i beskrivningen vittnar dock enligt Mathews om autenticitet och att författaren var väl bevandrad i de byggnadstekniker som användes i Babylonien.²⁰⁶

Walton menar att det finns skäl att söka tornet i en annan stad än Babel. Han menar att Babel och Babylon enbart angavs för att ange var man ”idag” hittar dessa ”torn” som Walton menar är en ziggurat. Walton anger Eridu som en kandidat för var detta projekt kan ha vidtagits. Enki var stadens beskyddargud. Enki är också den gud som i *Enmerkar and the Lord of Aratta* förbistrar människornas språk.²⁰⁷ En svaghet med Waltons hypotes är att texten uttryckligen hävdar att staden var Babel. Som jag tidigare fört fram finns det givetvis även en möjlighet att detta Babel är en annan stad än det som senare kom att bli Babel.²⁰⁸

²⁰³ Cassuto 1992, 229.

²⁰⁴ Westermann 1994, 541.

²⁰⁵ Westermann 1994, 541–542.

²⁰⁶ Mathews 1996, 472.

²⁰⁷ Jag presenterar berättelsen i kapitel 2.3.7.

²⁰⁸ Walton 2001, 378.

Avslutande kommentar gällande Babels torn

Min slutsats är att Babels torn inte var en ziggurat. Men eventuellt hade tornet något slag av likhet med det som senare blev känt som en ziggurat. Det kan inte uteslutas åtminstone. Att tekniken med bränt tegel nämns är viktigt. Det visar att byggnaden var en ”officiell” byggnad av något slag och inget simpelt torn åtminstone. Uttrycket ”med jordbeck och bränt tegel” är ett standarduttryck i inskriptioner vid stora officiella byggnadsverk: *ina kupri a agurri*.²⁰⁹ Det att tornet är så starkt sammankopplat med staden är också något som passar in på något ziggurat-liknande. Man bör dock notera att den enda funktion som tornet ska ha är att hindra människorna att splittras. Det ska hålla dem samman. Det finns ingen gudstillbedjan eller religiöst kultiskt överhuvudtaget som nämns i berättelsen.

Jag ser möjligheten att Babels torn skulle vara zigguraten Etemenanki invid templet Esagila i Babylon som fullständigt osannolikt. Att tro att man i Israel inte skulle ha känt till att det bygget lyckades eller känna till funktionen av en ziggurat ser jag som en absurd tanke bland annat med tanke på att Kanaan hade handelsförbindelser och andra kontakter med Mesopotamien åtminstone från ca 2800 f.Kr. Bygget av templet Esagila beskrivs även i det babyloniska eposet *Enuma Elish* som var känt långt utanför Babylons gränser.²¹⁰

Jag tror också man ska söka händelserna kring Babels torn längre tillbaka än bygget av Esagila som eventuellt skedde under Hammurabis tid ca 1800 f.Kr. eller alternativt avsevärt senare närmare år 1000 f.Kr. De förhållanden som beskrivs är långt innan Hammurabi regerade och min gissning är att man ska söka sig längre tillbaka i tiden än 3000 f.Kr. Jag delar således långt Waltons bedömning vad gäller tidsepoken som berättelsen speglar.²¹¹ Det innebär i så fall också att det inte finns någon känd ziggurat eller annat torn som man kan identifiera som Babels torn. Många forskare menar att man inte ens började bygga ziggurater innan det akkadiska imperiets dagar som startade ca 2300 f.Kr.

Babels torn var i vilket fall ett torn som var nära sammanknutet med staden och utgjorde dess stolthet. Man använde tekniken med bränt tegel som avslöjar att det var inte var något enkelt vaktorn åtminstone. Om platsen är densamma som den senare staden Babel eller inte är en öppen fråga. Det kan vara en annan stad med samma namn eller så låg den stad som beskrivs vid samma plats som den senare världsmetropolen. Staden låg åtminstone inom Shinars område där även det senare Babylon låg. Staden som under en lång tid var känd för sitt tempel Esagila och zigguraten Etemenanki innan den med sina mäktiga byggnader i sinom tid utplånades för att aldrig resa sig igen.

²⁰⁹ Som jag konstaterade redan i kapitel 2.2.1. Sarna 1989, 81–82; Westermann 1994, 545; Mathews 1996, 481; Walton 2001, 372. Wenham (1987, 239) nämner att enligt *Enuma Elish* tar det ett år att göra tegel till Esagila. Läs eposet på svenska: Wikander 2005, 64. Tavla VI, rad 60 nämner detta.

²¹⁰ För en beskrivning av de omfattande handelsförbindelserna i hela den antika främre orienten redan under det tredje årtusendet f.Kr. se Jungerstam 2021, 20–22, 46–63, 68–72.

²¹¹ Walton 2001, 372.

2.3.7 Parallella berättelser

Till skillnad från flodberättelsen finns det ingen känd parallell till berättelsen om Babels torn i den antika främre orienten.²¹² Sarna noterar dock att berättelsen ger uttryck för god kännedom om babylonisk konstruktionsteknik. Den innehåller även uttryck som är karakteristiska för kilskriftstexter man har funnit i samband med officiella byggnationer i området. Sarna menar även att berättelsen ger ett intryck av att väl känna till den idévärld som kom att prägla den babyloniska religionen och att berättelsen vänder sig mot denna syn på det gudomliga. Jag anser dock inte att texten säger någonting om detta överhuvudtaget.²¹³

Även om det inte finns någon direkt parallell till berättelsen om Babels torn som helhet finns det dock berättelser som endera fokuserar på ett tornbygge utan anspelningar på språk eller alternativt på språk utan tornbygge. Ett exempel på det senare är en bevarad sumerisk berättelse, *Enmerkar and the Lord of Aratta*, som åtminstone tangerar temat i berättelsen om Babels torn. Enmerkar var kung i den sumeriska staden Uruk/Erech och Aratta är en oidentifierad stad i västra Iran.²¹⁴ Den sumeriska berättelsen beskriver en inledande situation där alla talade samma språk. Men sedan ändrades den harmoniska situationen genom gudomligt ingripande. Jag återger nedan den engelska översättningen av S. M. Kramer.²¹⁵

*Once upon a time there was no snake, there was no scorpion,
There was no hyena, there was no lion,
There was no wild (?) dog, no wolf,
There was no fear, no terror;
Man had no rival.*

*In those days the lands Shubar and Hamazi,
Harmony-tongued (?) Sumer, the great land of the decrees of princesship,
Uri, the land having all that is appropriate,
The land Martu, resting in security,
The whole universe, the people in unison
To Enlil in one tongue...
The Ada the Lord, Ada the prince, Ada the King,
Enki, Ada the Lord, Ada the prince, Ada the King,
Ada the Lord, Ada the prince, Ada the King,
Enki, the Lord of abundance (whose) commands are trustworthy
The Lord of wisdom who understands the land,
The leader of the gods
Endowed with wisdom the Lord of Eridu,
Changed the speech in their mouths,*

²¹² Driver 1916, 136–137; Sarna 1989, 80; Cassuto 1992, 226; Mathews 1996, 469; Skinner 2012, 230.

²¹³ Wenham 1987, 236; Sarna 1989, 80–81; Mathews 1996, 472–473.

²¹⁴ Erech, mer känt som Uruk, nämns som en av de mest framstående städerna i Nimrods rike i 1 Mos 10:10. Se analys och kommentar i Jungerstam 2021, 46–63.

²¹⁵ Wenham 1987, 236; Kramer 1994, 279–280; Mathews 1996, 472–473; Laato 2017, 201. Berättelsen återges även av Hamilton 1990, 358.

*And [brought?] contention to it,
Into the speech of man that (until then) had been one.*

Berättelsen visar gemensamma beröringspunkter men även stora skillnader i vad som beskrivs. En skillnad är vad som beskrivs i inledningen. Det fanns inga ormar, vargar eller andra farliga djur fanns. Människan hade ingen rival. I berättelsen om Babels torn sägs ingenting om detta, men i urhistorien som föregår berättelsen är det klart att vilda djur fanns. Efter floden gavs nya föreskrifter bland annat om att ett djur som dödar en människa måste dödas.²¹⁶

Det gemensamma är det att en situation beskrivs där alla människor utgjorde en enhet med ett gemensamt språk. Sedan förändrar Enki talet så att det inte längre talas ett enhetligt språk. Det ges ingen motivering till varför detta sker, inte heller berättas det vilka konsekvenserna blir. Det konstateras endast att språket förändrades så att tvister uppstod. Att språket förändrades genom en guds ingripande är givetvis en betydelsefull och intressant parallell. Men det är också den enda parallellen i helheten. I den sumeriska berättelsen finns ingenting i övrigt av den helhet som utgör berättelsen om Babels torn.

Westermann noterar att det finns fler berättelser runtom världen som innehåller temat att människorna spreds ut över jorden efter floden och att sedan hände något med språket. Westermann nämner berättelser som finns hos det baskiska folket och bland indianfolk. Westermann ger inga exempel på att såväl utspridandet, förvirringen av språk och ett tornbygge finns i samma berättelse.²¹⁷

Bland afrikanska folk finns berättelser om tornbyggen som sedan gudarna demolerade. Men ingen av dessa berättelser innehåller någon koppling varken till floden, folkens utspridande eller språkens förvirring.²¹⁸

Vilka slutsatser kan dras?

Jag har tidigare analyserat flodberättelsen som har betydligt närmare paralleller än vad fallet är för den här berättelsen. Vad gäller den parallell jag presenterade ovan och som är den enda kända från den antika främre orienten är den enda likheten att en situation beskrivs där alla talade samma språk, men genom en gudoms ingripande förändras detta så att det inte längre är fallet.

Det finns inget stöd för att hävda något litterärt lån i någondera riktningen. Gällande flodberättelserna blev min slutsats att det som empirin stöder är att bägge berättelser går tillbaka till samma händelse eller tradition. Vad gäller flodberättelsen är likheten mycket större berättelserna emellan. Men slutsatsen är densamma. Att man återfunnit parallella berättelser som berör en plötslig språkförbistring ger stöd för att det någon gång har hänt någonting som gjorde att människorna som tidigare använt samma språk plötsligt inte längre förstod varandra. Alternativt finns åtminstone en sådan tradition. Berättelserna som endast

²¹⁶ 1 Mos 9:5.

²¹⁷ Westermann 1994, 537–539.

²¹⁸ Westermann 1994, 537–538.

innehåller ett tornbygge som gudarna river ner och som inte berör vare sig floden eller språk tolkar jag, liksom Westermann, som ett fristående tema.²¹⁹

Forskare som Westermann menar att tre teman som tidigare inte hört ihop: ett tornbygge, byggandet av en stad och språkförbistring förts ihop i berättelsen om Babels torn. Jag anser att en motsatt utveckling från en enhet till olika delar är mer trolig om berättelserna överhuvudtaget har ett beroendeförhållande. Allt tyder på, vilket Westermann håller med om, att berättelsen om Babels torn varit en enhet mycket länge, även innan den nedtecknades i skrift.²²⁰ Även Mathews betonar att det litterära artisteriet i den korta berättelsen stöder att berättelsen utgjort en enhet från första början.²²¹

Om de olika berättelserna således har någon inbördes relation, vilket är mycket osäkert, kan minnet av en händelse ha bevarats som en helhet i GT:s berättelse men överlevt som mytologiserade fragment i de berättelser som bevarats bland andra folk. Endera har temat med tornbyggandet bevarats, eller så språkförbistringen. Att andra berättelser som hävdar att alla människor en gång talade samma språk existerar gör det mer sannolikt att berättelsen går tillbaka till en verklig händelse. Men givetvis finns det inget sätt att på vetenskaplig grund slå fast detta. Enligt min bedömning är den mest logiska slutsatsen att det en gång verkligen hänt något i samband med ett stort byggprojekt som gjorde att människorna inte längre kunde kommunicera med varandra på ett fungerande sätt varefter projektet förföll och olika grupper av människor gick skilda vägar.

2.3.8 Hur harmonierar berättelsen med dokumenthypotesen?

Liksom för de tidigare enheterna granskar jag även berättelsen om Babels torn utifrån hur väl den harmonierar med dokumenthypotesens premisser.²²²

Dokumenthypotesen är en hypotes som finns i många versioner och tolkningar. Det är svårt att finna konsensus om någonting om man bortser från en övergripande grundsyn. Den utgörs av att det fanns fyra ”författare” med olika stil och bakgrund som brukar presenteras under bokstäverna J, E, P, D.²²³ J är jahvisten, E är elohisten, P är prästskriften, och D är deuteronomisten.²²⁴

Under arbetet med urhistorien har jag som ett sidospår analyserat hur texten i urhistorien harmonierar med dokumenthypotesen. I arbetet med Noachs fortsatta historia analyserade jag i detalj flodberättelsen med avseende på vad dokumenthypotesen stipulerar. Resultatet blev entydigt. Texten harmonierar inte överhuvudtaget med vad som förväntas enligt dokumenthypotesen och min slutsats blev att vad gäller flodberättelsen måste

²¹⁹ Westermann 1994, 538–539.

²²⁰ Westermann 1994, 536–537.

²²¹ Mathews 1996, 469.

²²² Se Jungerstam (2018, 103–110) för en mer utförlig beskrivning.

²²³ Med författare avser man inte nödvändigtvis enskilda personer utan man kan syfta på olika ”skolor”, alltså olika grupper.

²²⁴ Man är inte överens om detta heller. Många forskare som anammat dokumenthypotesens tolkning anser inte längre att någon E kan urskiljas utan för ihop E med J som då ofta betecknas JE eller J-E.

dokumenthypotesens förklaringsmodellen förkastas. Min analys av översikten av nationerna resulterade i samma slutsats.²²⁵

Enligt dokumenthypotesen finns det två parallella versioner av urhistorien. Den ena versionen är skriven av J och den andra av P. Men min analys visar att det inte finns någon grund för att hävda att det är två, delvis motsägelsefulla, flodberättelser som kombinerats för att bilda den text som nu finns i 1 Mos 6:9–9:29. Det innebär att hela idén med två parallella berättelser i urhistorien faller. Detta harmonierar väl med mina iakttagelser i 1 Mos 1:1–6:8 samt gällande 1 Mos 10 eftersom inte heller de texthelheterna harmonierar med dokumenthypotesens premisser.²²⁶

Cassuto konstaterar att en vanlig uppfattning är att det är J som är källan vad gäller berättelsen om Babels torn. Den viktigaste orsaken till detta är att det är tetragrammaton JHVH som genomgående används i berättelsen och inte det allmänna Gud, *elohim*.²²⁷

Som jag noterat tidigare anser källkritiker som Gunkel att berättelsen döljer en kombination av två källor. Det starkaste argumentet för det är att Gunkel har tolkat texten så att det sägs två gånger att HERREN kommer ner till människorna i 1 Mos 11:5 respektive 1 Mos 11:7. Argumentet saknar tyngd, det är ingen verklig dubblett. Första gången inspekteras bygget och andra gången förvirras språket. Det finns ytterligare fem förmenta dubletter men jag går inte igenom dem eftersom de alla håller samma nivå av logik och trovärdighet. Jag hänvisar till Cassuto som går igenom och vederlägger dem alla. Han konstaterar avslutningsvis att det finns ingen orsak att betvivla enheten i berättelsen.²²⁸ Även Westermann konstaterar att berättelsen är koherent. Gud ser, reflekterar, beslutar och agerar varefter effekten beskrivs. Ingen har lyckats rekonstruera några källor och efter många försök konstaterar Westermann att det är omöjligt att separera berättelsen i källor och han konstaterar att eventuella spänningar i texten får inte sin lösning genom att dela upp berättelsen i J och P.²²⁹

Som jag tidigare påpekat menar Westermann dock att berättelsen ursprungligen bestått av *en* berättelse om en stad och en annan om ett torn. Denna tes får hård kritik av forskare som Cassuto och Speiser som konstaterar att om man delar upp berättelsen i två delar förstör man hela strukturen i berättelsen. Jag hänvisar främst till Cassuto för en noggrann genomgång av alla problem man skapar om man försöker bryta upp texten i två delar. Såväl Cassuto som Speiser påpekar även att i babyloniska städer hörde staden alltid ihop med ett torn.²³⁰

Jag konstaterar att ingen av dessa förslag harmonierar med empirin. Uppdelningen fungerar inte om man testar dem på empirin och dessa hypoteser bör därför förkastas.

Cassuto konstaterar att en berättelse om ett ensamt torn på slätten i Mesopotamien utan en omgivande stad är något otänkbart. I det mesopotamiska tänkandet hörde ett torn alltid ihop med en stad och en berättelse som enbart handlar om ett torn i ödemarken är enligt Cassuto

²²⁵ Jungerstam 2018, 103–154; 2021, 167–189.

²²⁶ Jungerstam 2013, 2015, 2016, 2017, 2021.

²²⁷ Cassuto 1992, 234.

²²⁸ Cassuto 1992, 235–238.

²²⁹ Westermann 1994, 536, 540, 549.

²³⁰ Cassuto 1992, 235–238; Westermann 1994, 536–537.

absurd. Staden och tornet hör ihop som en enhet. Det är inte en stad plus ett torn. Det är en stad i vars mitt det finns ett torn. Om man ger en ordagrann översättning av människornas plan i 1 Mos 11:4 låter den så här:²³¹

הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וְמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם

Kom, låt oss bygga åt oss en stad och ett torn och dess huvud i himmelen

Staden, tornet och huvudet uttrycker en enhet. De är alla sammanbundna av prepositionen *we*, ו, som kan betyda ”och”, men även ”men” eller ”med”.²³² På samma sätt som huvudet hör ihop med tornet så hör tornet ihop med staden. I min översättning översätter jag så här:

Kom, låt oss bygga oss en stad med ett torn vars topp är i himmelen

Jag instämmer i Cassutos bedömning att det inte finns något skäl att utgå från att berättelsen är en sammansmältning av två ursprungliga berättelser. Empirin stöder att berättelsen alltid varit en gedigen enhet bestående av en berättelse om hur människan ville undvika att spridas ut över jorden efter floden. För att hindra detta skulle de bygga en stad med ett torn vars huvud nådde himmelen. Gud ingrep och omintetgjorde deras plan så att människorna spreds ut över jorden. Att det finns exempel på berättelser om enbart byggandet av ett torn eller en stad innebär inte att det ger stöd åt att GT:s berättelse en gång bestått av endast det ena motivet. De berättelserna visar dock att ett sådant motiv fanns åtminstone i afrikansk kultur.²³³

Även Westermann konstaterar att strukturen i berättelsen starkt stöder berättelsens enhet. Han konstaterar att vers 5–8 är en uppenbar parallell till vers 2–4. Westermann drar slutsatsen att berättelsen var en helhet redan innan den sattes i skrift.²³⁴

Sedan återstår ännu frågan hur hela berättelsen är placerad i helheten. Driver lyfter fram en del problem gällande detta. Det man bör notera är att dessa problem uppstår endast på grund av att Driver är övertygad om att det fanns en helhet som var J och en annan helhet som var P. Driver anser att det inte är så lätt att få berättelsen att harmoniera med annat J-material. Enligt Driver verkar berättelsen sakna anknytning till vad som tilldelas J i 1 Mos 10. Där beskrivs utbredningen av nationerna som en naturlig process. Berättelsen om Babels torn anknyter även dåligt till avslutningen av flodberättelsen i J.²³⁵

Problemen försvinner om man inser att texten i urhistorien inte kan delas upp i en J-version och en P-version. Texten i hela urhistorien är *en* helhet, inte något som kan delas in i två separata versioner av urhistorien utgående från dokumenthypotesens premisser.²³⁶

²³¹ Cassuto 1992, 236–237.

²³² Det finns ytterligare betydelser som prepositionen kan ha, t.ex. ”dock” eller ”fastän”.

²³³ Cassuto 1992, 238. Se kapitel 2.3.7.

²³⁴ Westermann 1994, 537.

²³⁵ Driver 1916, 113.

²³⁶ Givetvis kan urhistorien delas in i toledot-enheterna med mera. Se kapitel 4.2.

Jag konstaterar avslutningsvis att texten är en välfungerande och skickligt komponerad enhet som inte kan indelas i källor som J eller P, inte heller i en berättelse om en stad och en berättelse om ett torn.

Jag håller även med Wenham när han konstaterar att det är omöjligt att på något trovärdigt sätt särskilja en redaktör från en författare eller en förmodad källa från en annan. Texten är nu en så väl integrerad enhet att en eventuell förhistoria är omöjligt att spåra. Berättelsens placering i helheten är logisk så länge man inte försöker dela in urhistorien i källor som J och P.²³⁷

Till sist vill jag lyfta fram att i min analys av strukturen i berättelsen om Babels torn i kapitel 2.3.1 konstaterade jag att trots den övergripande kiastiska konstruktionen är berättelsen inte strikt kiastiskt strukturerad. Den här iakttagelsen anser jag är intressant. Det är nämligen samma sätt att konstruera en berättelse som i flodberättelsen. Även den har en tydlig övergripande kiastisk uppbyggnad, men om man granskar berättelsen i detalj återfinns inte det exakta kiastiska mönster som flera forskare har försökt påvisa. Detta innebär att berättelsen inte regeras av strukturella överväganden. Den är tydligt kiastiskt uppbyggd men samtidigt mycket mångfacetterat konstruerad. Berättelsen låter sig inte brytas ner i en kiastisk formel. På så vis har berättelsen om Babels torn tydliga likheter med flodberättelsen även om berättelsen om Babels torn är väldigt kort medan flodberättelsen är lång.

Det som gör detta intressant är att källkritiker i regel tillskriver den övergripande konstruktionen i flodberättelsen P, medan berättelsen om Babels torn tillskrivs J. I min analys av flodberättelsen kunde jag, som jag tidigare nämnt, konstatera att en uppdelning av flodberättelsen i källorna J och P saknar stöd i empirin.²³⁸ Vad gäller berättelsen om Babels torn och flodberättelsen tyder analysen av berättelserna på att de är strukturellt uppbyggda på samma sätt trots skillnaden i omfång. De har bägge en övergripande kiastisk struktur, men i bägge fall påvisar en noggrann analys att det kiastiska mönstret inte följs slaviskt. Dessa två berättelser uppvisar en struktur som gör dem unika i hela GT.²³⁹

Jag upprepar att det som gör detta intressant är att dessa två berättelser tillskrivs olika författare med helt olika stil enligt den uppfattning som presenteras inom dokumenthypotesen.²⁴⁰ Flodberättelsen beskrivs som en kombination av två källor, men det är P som står för den övergripande strukturen, medan berättelsen om Babels torn tillskrivs J.²⁴¹ Enligt min mening är den mest logiska slutsatsen att bägge berättelser är strukturerade av samma författare som använt samma teknik. Bägge berättelser visar dessutom spår av att gå

²³⁷ Wenham 1987, 238.

²³⁸ Se min analys i Jungerstam 2018, 103–149.

²³⁹ För att kunna konstatera att berättelserna är unika har jag på hebreiska läst och analyserat 1 Mos 1:1–Ester 10:3. Givetvis finns en risk för att det finns något jag ändå inte noterat. I de poetiska och profetiska böckerna finns inte berättelser av den typ som förekommer i de historiska böckerna. Det finns perikoper där det är möjligt att se en motsvarande litterär konstruktion, t.ex. 1 Mos 17, men i det kapitlet finns det ingen handling som kiastiskt drivs framåt. Det är endast en diskussion som är strukturerad på ett sätt som det är möjligt att analysera enligt ett kiastiskt mönster, se McEvenue (1971, 160–176).

²⁴⁰ För en genomgång av den stil författaren P, respektive J tillskrivs enligt dokumenthypotesen se Jungerstam 2018, 123–125.

²⁴¹ Denna uppdelning saknar stöd i empirin. Se min analys i Jungerstam 2018, 103–149.

långt tillbaka i tiden samtidigt som de uppvisar ord och uttryck som tyder på en bakgrund i Mesopotamien.²⁴²

Min analys av flodberättelsen och berättelsen om Babels torn harmonierar med att det är en gemensam författare som står bakom utformandet av berättelserna. Texterna harmonierar dåligt med att berättelsen om Babels torn är författad av J ensam, medan det är P som står bakom den övergripande strukturen i flodberättelsen. Min slutsats är således att bägge enheter har komponerats av samma författare. Vad gäller berättelsen om Babels torn är jag således överens med de som säger att berättelsen är en helhet. Där jag anser att dokumenthypotesens förespråkare har fel är när de menar att det är olika författare med helt olika stil som ansvarar för strukturen av flodberättelsen respektive berättelsen om Babels torn.²⁴³

2.4 Sammanfattande svar på forskningsfrågorna om Babels torn

Det har nu blivit dags att sammanfattande besvara de forskningsfrågor jag ställde om berättelsen om Babels torn. Det gör jag på basis av min översättning och kommentar i kapitel 2.2–2.2.4 samt mina analyser i kapitel 2.3–2.3.8. För en grundläggande diskussion hänvisar jag till de nämnda kapitlen. Svaren jag ger i de här kapitlet är endast sammanfattande och de saknar de referenser jag tidigare gett i kapitlen ovan.

Forskningsfrågorna om berättelsen om Babels torn är:

1. Är berättelsen en kombination av tidigare självständiga berättelser?
2. Vilken är berättelsens struktur?
3. Vilket är berättelsens syfte?
 - a. Att fungera som ett hån mot Babel och den babyloniska religionen
 - b. Att förklara uppkomsten av alla språk
 - c. Att berätta om ett misslyckat bygge av en ziggurat
 - d. Att ange hur människorna spreds över jorden som olika folk och språk
 - e. Att beskriva hur Guds vilja sker trots människans olydnad
4. Var Babels torn en ziggurat?
5. Kan man identifiera staden och tornet?
6. Är berättelsen en israelisk version av det babyloniska eposet Enuma Elish?
7. Vilken tidsperiod återspeglas i berättelsen?
8. Är berättelsen en omarbetad version av någon annan känd berättelse?
9. Hur harmonierar berättelsen om Babels torn med dokumenthypotesen?

²⁴² Min analys av flodberättelsen visar att även den uppvisar tydliga spår av att vara mycket gammal. Där finns ord och uttryck som är unika i GT och en del ord tyder på mesopotamiskt ursprung. Det finns också skäl att tro att den först berättades och kanske skrevs ner på ett annat språk än hebreiska. Jungerstam 2018, 27–30; Jungerstam 2018¹: 99–100.

²⁴³ För min analys av flodberättelsen se Jungerstam 2018, 103–149.

2.4.1 Är berättelsen en kombination av tidigare berättelser?

Jag konstaterar att de försök som gjorts att dela upp berättelsen i *en* del som handlar om en stad och en annan del som handlar om ett torn har alla misslyckats. Hypotesen att texten består av två olika berättelser som har sammanförts kan förkastas såväl på basis av den analys av textens struktur som jag presenterade i kapitel 2.1.3 och 2.3.1 som i det faktum att staden och tornet kan betraktas som *en* entitet. Att tala om en stad utan ett torn eller ett torn utan en stad saknar mening om man beaktar att bakgrunden är Mesopotamien. Som bland annat Cassuto påpekar är det ”en stad med ett torn” vilket tydliggörs i min översättning:

Kom, låt oss bygga oss en stad med ett torn vars topp är i himmelen

Att staden har ett torn är en självklarhet, det här tornet ska göras extra imponerande med dess topp i himmelen. Det sista uttrycket anger att tornet ska vara högt, inte att man trodde att det skulle nå gudarnas boning. Att staden och tornet är en enhet framgår också i slutet då inte tornet behöver nämnas. Det nämns endast att staden kallades Babel, tornet nämns inte.

Jag konstaterar således att berättelsen inte visar tecken på att den tidigare har bestått av en berättelse om en stad och en annan om ett torn eller något motsvarande. Berättelsen visar alla tecken på att vara en organisk helhet som inte kan särskiljas i olika källor.

2.4.2 Vilken är berättelsens struktur?

Berättelsens struktur är kiastisk.²⁴⁴ Man kan dela in berättelsen i fem eller tre delar varav den centrala delen är när HERREN inspekterar bygget. Berättelsen är ändå ingen palistrof eller en så kallad *extended chiasmus*. Berättelsens struktur följer inte slaviskt ett kiastiskt mönster även om helheten är kiastiskt uppbyggd. Berättelsen om Babels torn har således en liknande struktur som återfinns i flodberättelsen.

2.4.3 Vilket är berättelsens syfte?

I det här kapitlet går jag igenom de olika förslag som jag listade i min forskningsfråga varefter jag drar min slutsats.

Att fungera som ett hån mot Babel och den babyloniska religionen

Jag gör samma bedömning som Westermann då han säger att den som menar att berättelsen är ett hån mot Babylon har missuppfattat berättelsen. Jag konstaterar att händelserna kring Babels torn hör till urhistorien som fokuserar på hela mänskligheten. Det handlar om någonting som uttryckligen ”människans söner”, alltså hela mänskligheten, gjorde tillsammans. Abrahams förfäder var med i den här gruppen liksom alla andra folks förfäder. Att det här är en korrekt bedömning stärks av att berättelsen uppvisar många liknande drag som andra berättelser i urhistorien. Liksom i Edenberättelsen får människan ett bud: ”uppfyll jorden”. Den föreskriften vill människan som en enhet inte följa. HERREN inspekterar och

²⁴⁴ Se kapitel 2.1.3, men framför allt kapitel 2.3.1 där jag analyserar berättelsens struktur i detalj.

det blir en följd, precis som i Edenberättelsen. Mitt svar på fråga 3a är således nekande. Berättelsen är inte ett hån varken mot Babel eller den babyloniska religionen.

Att förklara uppkomsten av alla språk

Språket är en central komponent i berättelsen. Inledningsvis konstateras att alla har samma ord och samma språk. I den centrala delen konstateras att det är *ett* folk med *ett* språk medan språket förvirras i den avslutande delen och folket är inte längre en enhet, varefter de sprids ut över jorden. Språket är således en central agent som återkommer berättelsen igenom. En naturlig och logisk förståelse av texten inbegriper också att den säger något om hur språkfamiljerna har uppstått. Det är ett momentant ingripande från HERREN som beskrivs, inte en långsam naturlig process. Men finns det tillräckliga skäl att betrakta detta som berättelsens syfte? Det anser jag inte. För det första konstaterar jag att urhistoriens författare inte i övrigt erbjuder förklaringar till olika fenomen överhuvudtaget. Ett sådant syfte, att förklara varför det finns olika språk, vore således malplacerat i urhistorien. Ingen av de andra berättelserna har ett liknande syfte och jag anser inte att förklaringen till språkens uppkomst är syftet med berättelsen om Babels torn, även om språket och språkföribistringens är en viktig del av berättelsen.

Att berätta om ett misslyckat bygge av en ziggurat

Är berättelsens syfte att beskriva ett misslyckat bygge av en ziggurat? Mitt svar på den frågan är ett tydligt nej om man avser den berömda zigguraten Etemenanki eller någon annan känd ziggurat. Tanken att berättelsen skulle håna babylonierna för det framgångsrika bygget av zigguraten Etemenanki anser jag saknar grund.²⁴⁵

Huruvida det handlar om en ziggurat eller inte återkommer jag till i kapitel 2.4.4..

Att ange hur människorna spreds över jorden som olika folk och språk

Min analys av berättelsens struktur i kapitel 2.3.1 visar att den är kiastiskt uppbyggd. Berättelsen inleds med att berätta om hur människorna var en enhet där alla förstod varandra och den avslutas med att människorna inte längre förstår varandra och de sprids ut över jorden. Berättelsen kan på så vis fungera som bakgrund till översikten av nationerna som författaren valt att placera innan berättelsen om Babels torn. Detta sammantaget ger stöd åt uppfattningen att syftet med berättelsen är att ge en bakgrund till hur människorna kom att spridas ut över jorden som olika folk med olika språk.

Att beskriva hur Guds vilja sker trots människans uppror

Berättelsen om Babels torn är en del av urhistorien. Urhistorien handlar om mänskligheten, Adams söner. Berättelsen utgör inte kritik av olika nationer eller religiösa system. Temat är detsamma som i Edenberättelsen. Människan vet vad Gud har sagt, men de gör tvärtom. Berättelsen belyser att Gud har kontroll och även om människan som en enhet vänder sig emot honom har han situationen i sin hand. Människan gör ett enat försök att stå emot

²⁴⁵ Se min diskussion i kapitel 2.3.2 och 2.3.4.

HERRENS vilja att de ska spridas ut över jorden, men efter HERRENS ingripande är det HERRENS och inte den enade mänsklighetens vilja som sker. Syftet är i så fall att visa hur människan fortfarande är likadan som hon var i Edens trädgård. Hon väljer som en enhet att trotsa HERRENS klara och enkla bud. Liksom i Edens trädgård blir det en följd. Människan drivs ut över jorden.

Min slutsats

Jag konstaterar att de tre första alternativen kan förkastas medan de två sista harmonierar med texten och dess placering i urhistorien. Går det att välja endast det ena av de två? På en mer övergripande nivå anser jag att det sista alternativet är det bästa, men på en mer konkret nivå beskrivs ju verkligen hur det kom sig att människorna spreds ut över jorden i olika grupper med olika språk.

Vore jag tvungen att välja ett av alternativen skulle jag välja det sista: Berättelsens syfte är att beskriva hur Guds vilja sker trots mänsklighetens enade motstånd. Men när detta beskrivs ges samtidigt en viktig bakgrund och förklaring till situationen som beskrivs i översikten av nationerna: Hur gick det till när mänskligheten från en familj, som givetvis alla talade samma språk, delades upp i olika folkgrupper med olika språk. Mitt slutliga svar är att jag inte förmår välja mellan de två sista alternativen. Bägge beskriver syftet med berättelsen, på olika nivå.

2.4.4 Var Babels torn en ziggurat?

Jag diskuterade den här frågan ganska grundligt i kapitel 2.3.6. Frågan har inget självklart svar. En sak som talar emot möjligheten att det är en ziggurat som avses är att ordet som används, *migdal*, inte har något sakralt i betydelsen överhuvudtaget. Det används för olika vaktorn och försvarstorn. Ordet *migdal* säger bara att det är ett torn, ingenting annat.

Texten säger inte heller att tornet byggdes för att blidka någon gud, inte heller för att gudarna skulle komma ner till människorna. Tornet skulle byggas för att hålla människorna samlade. Det skulle vara deras stolthet, ett gemensamt projekt de alla kunde samlas kring och vara stolta över.

En detalj som talar för att det är något zigguratliknande är att bränt tegel nämns. Åtminstone innebär användningen av bränt tegel att det var en officiell byggnad. Uttrycket ”med dess huvud i himmelen” är typisk för zigguratbyggnader. Men som jag konstaterade tidigare kan uttrycket även användas om något så vardagligt som ett högt träd.²⁴⁶

Zigguraterna var en plats där gudarna förväntades komma ner längs trapporna. Det passar väl in då det talas om att HERREN kommer ner för att inspektera. Det står dock inget om att han kom ner längs trappor. Att staden och tornet beskrivs som en enhet passar även det väl in om det är en ziggurat. En ziggurat hörde alltid nära ihop med en stad. Med stad kan man förstå ett tempel och andra officiella byggnader om man tänker att berättelsen har en mesopotamisk bakgrund.

²⁴⁶ Se kapitel 2.2.2.

Babels torn behöver inte vara en ziggurat, det enda som sägs är att det är ett torn. Men det är inte vilket enkelt torn som helst. Det är en officiell byggnad som åtminstone delvis är byggd med samma teknik som man byggde zigguraterna. På basis av fakta kan man inte med någon säkerhet hävda att det var en zigguratliknande byggnad eller någon form av ziggurat, men det kan inte heller helt uteslutas.

Uppfattningen att berättelsen skulle beskriva zigguraten Etemenanki eller någon annan känd ziggurat anser jag dock saknar trovärdighet.

Det som också har betydelse är i vilken tidsepok man placerar in berättelsen om Babels torn. Jag återkommer till detta i samband med forskningsfråga sju.²⁴⁷ Bränt tegel är utvecklat åtminstone innan 3000 f.Kr. medan de kända zigguratbyggena är betydligt senare. Om berättelsen om Babels torn utspelar sig innan man hade börjat bygga ziggurater förfaller möjligheten att det var en ziggurat. Åtminstone som man byggde dem ca 2300 f.Kr och framåt.²⁴⁸ Huruvida tornet ändå på något sätt följde samma tanke som de ziggurater vi känner till kan man inte med säkerhet säga på basis av den korta texten. Men man bör notera att det syfte som anges för bygget av Babels torn inte har något med en ziggurat att göra.

Svaret på fråga fyra blir således ganska trevande. Nej, det är inte en känd ziggurat. Det är knappast inte heller en ziggurat som man byggde dem från ca 2300 f.Kr. framåt. Men det är en officiell byggnad som är byggd med bränt tegel. Huruvida den byggdes utifrån liknande religiösa föreställningar som de kända zigguraterna går inte att fastställa. En sak som talar emot den uppfattningen är att texten bara nämner att tornet skulle byggas för att hålla folket samman, inte att det skulle ha någon religiös funktion.

Jag konstaterar att texten beskriver ett högt torn, byggt med en allmänt känd teknik för fina officiella byggnader i Mesopotamien. Med det svaret nöjer jag mig.

2.4.5 Kan man identifiera staden och tornet?

Som jag konstaterade i kapitel 2.3.5 är det ingen självklarhet att det Babel som nämns i berättelsen om Babels torn är det samma som storstaden Babylon. Om det är samma stad som avses så är det nog inte bygget av stadens kända ziggurat som avses utan något som skedde långt tidigare vid den plats som senare fick namnet Babylon. Det kan också vara en helt annan plats. Samma stadsnamn kan finnas på olika ställen och namnet på en plats kan geografiskt flytta med tid. Det som talar för att det är samma plats som det moderna Babylon är att samma "Babel" nämns som en av de fyra viktigaste städerna i Nimrods rike i 1 Mos 10:10 och i det sammanhanget förstås angivelsen som den stad som senare kallades Babylon.²⁴⁹

²⁴⁷ Se kapitel 2.4.7.

²⁴⁸ Cirka 2200–300 f.Kr. Åtminstone från och med slutet av det tredje årtusendet f.Kr. byggdes ziggurater.

²⁴⁹ Jungerstam 2021, 46–50.

2.4.6 Är berättelsen en israelisk version av det babyloniska eposet Enuma Elish?

Jag har svårt att förstå hur någon som verkligen har läst och analyserat Enuma Elish kan hävda att den mycket korta berättelsen om Babels torn skulle kunna vara en bearbetad version av det långa eposet Enuma Elish.²⁵⁰ Längden av berättelsen om Babels torn utgör endast 3 % av omfattningen av Enuma Elish.²⁵⁰ Det finns inte heller en gemensam struktur. Berättelsen om Babels torn är kiastiskt uppbyggd medan Enuma Elish är linjärt utformad.²⁵¹ Berättelserna har ingenting gemensamt förutom att någonting byggs. I slutet av Enuma Elish hyllas guden Marduk genom att staden Babylon byggs med templet Esagila som invigs sist i eposet. Enuma Elish finns i svensk översättning och en analys med referenser finns i min avhandling för den som är intresserad av att veta varför jag är så säker i mitt omdöme.²⁵²

2.4.7 Vilken tidsperiod återspeglas i berättelsen?

Jag instämmer med de forskare som anser att författaren avser beskriva något som hände innan det som beskrivs i översikten av nationerna. I min analys av översikten av nationerna drog jag slutsatsen att det som beskrivs där speglar en tidsperiod som föregår patriarkperioden som inleds i trakten av 2000 f.Kr.²⁵³ Berättelsen om Babels torn bör därför placeras i en tidsperiod långt tidigare. Tekniken att bygga med bränt tegel var utvecklad åtminstone från 3000 f.Kr. Jag anser liksom Walton att den mest troliga perioden står att söka i den tidsperioden eller tidigare.²⁵⁴

2.4.8 Är berättelsen en omarbetad version av någon annan känd berättelse?

Man känner inte till någon annan berättelse som berättelsen om Babels torn kunde utgå ifrån. Det finns endast enskilda beröringspunkter i andra berättelser, till exempel språkförbistring eller tornbygge, men det finns inte stöd för ett beroendeförhållande i någondera riktningen. Kanske är det så att berättelsen om Babels torn har bevarat minnet av en verklig händelse varav det finns fragment även i andra folks berättelser?

2.4.9 Hur harmonierar berättelsen om Babels torn med dokumenthypotesen?

Då återstår endast den nionde frågan om hur berättelsen harmonierar med dokumenthypotesen. Dokumenthypotesen har inte så mycket att säga om den här berättelsen. Försöken att dela upp berättelsen i en berättelse om ett torn och en annan om en stad grundar sig i behovet att finna två versioner av urhistorien som det enligt dokumenthypotesen borde finnas. De försöken har inte varit fruktbara utan man nöjer sig i regel med att betrakta

²⁵⁰ Berättelsen om Babels torn innehåller 225 ord i min svenska översättning. Det antalet uppnås redan på 33 rader i Wikanders svenska översättningen av Enuma Elish som totalt omfattar 1053 rader. Wikander 2005, 35–76; Jungerstam 2013, 67.

²⁵¹ I en linjärt utformad berättelse kommer höjdpunkten på slutet. Jungerstam 2013, 61.

²⁵² Jungerstam 2013.

²⁵³ Se kapitel 3.3.2 när Abraham kan ha fötts.

²⁵⁴ Man vet att tekniken var utvecklad 3000 f.Kr. Man vet inte hur tidigt tekniken började användas.

berättelsen som en helhet man tillskriver J. Att det är J och inte P sluter man sig till på basis av att personnamnet HERREN används i stället för det allmänna Gud.²⁵⁵ Problem uppstår dock på grund av att berättelsen inte passar in i den helhet som man menar utgör J.²⁵⁶

Man bör notera att berättelsen har en liknande kiastisk struktur som flodberättelsen vars bärande struktur tillskrivs P. Jag konstaterar att dessa problem försvinner om man ger upp försöken att få texten att passa in i dokumenthypotesens ram. Svaret på fråga nio är således att berättelsen om Babels torn inte harmonierar väl med dokumenthypotesen. I övrigt hänvisar jag till min genomgång i kapitel 2.3.8.

I och med detta har jag gett mina sammanfattande svar på forskningsfrågorna om Babels torn och är redo att ta mig an nästa helhet som är Shems fortsatta historia.

3 Shems fortsatta historia

Nu går jag över till att översätta och analysera den sista enheten i urhistorien, Shems fortsatta historia som omfattar 1 Mos 11:10–26. Jag inleder med att översätta och kort kommentera innehållet i kapitel 3.1–3.1.4. I kapitel 3.2–3.2.5 analyserar jag enheten mer övergripande. Jag kommenterar även skillnader mellan olika versioner av texten och hur enheten harmonierar med dokumenthypotesen. I kapitel 3.3–3.3.3 besvarar jag de tre forskningsfrågor som berör Shems toledot:

1. Är Shems släktlista en direkt fortsättning av Adams släktlista i 1 Mos 5?
2. Kan man på basis av Shems släktlista och släkttlistan i 1 Mos 5 fastställa tiden för Adams skapelse och floden?
3. Hur harmonierar Shems fortsatta historia med dokumenthypotesen och den släktlista som finns i översikten av nationerna?

3.1 Översättning och kommentar

Jag delar upp översättningen i två delar. I kapitel 3.1.1 översätter jag inledningen samt den första generationen. I kapitel 3.1.2 presenterar jag alla övriga generationer. I kapitel 3.1.3 kommenterar jag de namn som förekommer. Sedan presenterar jag översättningen som en helhet i kapitel 3.1.4.

3.1.1 Toledotformel, introduktion och Shems generation. 1 Mos 11:10–11

I det här kapitlet presenterar jag först översättningen. Därefter kommenterar jag tre saker: Textens struktur, hur avsnittet kopplar samman med berättelsen om Babels torn samt ett par åldersangivelser som väckt forskares intresse.

²⁵⁵ Guds personnamn är de fyra bokstäverna JHVH och jag följer den tradition som ersätter personnamnet med HERREN.

²⁵⁶ Se kapitel 2.3.8.

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם
שֵׁם בֶּן מֵאֵת שָׁנָה
וַיֹּלֶד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַיִם אַחַר הַמַּבּוּל:
וַיְחִי שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

*Detta är Shems fortsatta historia*²⁵⁷

*Shem 100 år*²⁵⁸

*Och han avlade*²⁵⁹ *Arpachshad två*²⁶⁰ *år efter floden*

*Och levde Shem efter att ha avlat*²⁶¹ *Arpachshad 500 år*

Och han avlade söner och döttrar

Textavsnittets struktur

Liksom alla andra toledoter inleds enheten med en toledotformel. Till skillnad från föregående toledotformel finns nu inget sammanbindande *we*, ׀. Detta kan tolkas som att Shems toledot inte är en direkt fortsättning på föregående toledot på det sätt som Noachs söners toledot var en direkt fortsättning på Noachs toledot.²⁶²

Sedan följer ”Shem 100 år”. Det finns inget verb i den här meningen och man kan tolka den som en introduktion som helt enkelt berättar hur gammal han var innan han avlade Arpachshad. Notera att här används *ben*, בֶּן, i hebreiskan i samband med åldersangivelsen. Det går inte att synliggöra den här detaljen i svensk översättning på något bra sätt. Därför syns inte den här variationen i svenska översättningar. Att *ben* används i åldersangivelser är inte vanligt i urhistorien och ordet har inte använts i släktlistorna innan förutom i samband med Noach. Första gången sker det i släktlistan i 1 Mos 5:32:

Och var Noachs ålder 500 år

Och avlade Noach Shem, Cham och Jafet

Andra gången sker det i flodberättelsen när Noachs ålder anges i samband med att floden var i beråd att bryta ut i 1 Mos 7:6:²⁶³

Och Noach var 600 år när floden skulle föra vatten över jorden

²⁵⁷ Egentligen står formeln alltid i plural, men på svenska är det enda naturliga att översätta som singular. För en genomgång av alla toledotformler som används se Jungerstam 2015, 8–12.

²⁵⁸ I den här meningen finns inget verb. Notera att här används בֶּן *ben* i hebreiskan i samband med åldersangivelsen. Det är inte vanligt i urhistorien och har inte använts i någon av släktlistorna innan förutom i samband med Noach. En gång i släktlistan i 1 Mos 5:32 och en gång i Noachs toledot, 1 Mos 7:6 där Noachs ålder anges när floden var i beråd att bryta ut.

²⁵⁹ ”Avlade” är min översättning av hebreiskans *jalad*. Formen är aktiv och på engelska kan man översätta med *fathered* eller *begot*. På svenska finns ingen riktigt bra översättning. ”Avlat” är en korrekt översättning men det kan låta lite märkligt på svenska när det handlar om människor. *Jalad* är en aktiv form som betyder ”föda” eller ”avla”.

²⁶⁰ I hebreiskan används den duala formen.

²⁶¹ Infinitiv *constructus*.

²⁶² Detta noteras av Cassuto 1992, 260.

²⁶³ 1 Mos 7:6.

Efter upplysningen att Shem var 100 år inleds släktlistans ”berättelse” när berättarformen imperfekt konsekutiv dyker upp i och med ”avlade”:

Shem 100 år

*Och han **avlade** Arpachshad två år efter floden*

Och levde Shem efter att ha avlat Arpachshad 500 år

Och han avlade söner och döttrar

Koppling till berättelsen om Babels

Namnet Shem, som betyder ”namn”, kopplar ihop Shems toledot med berättelsen om Babels torn där människorna skulle göra sig ett namn, *shem*, för att inte spridas ut över jorden. I motsats till människornas fruktlösa försök att göra sig ett namn i samband med berättelsen om Babels torn har redan Gud ett namn att erbjuda mänskligheten, nämligen Shem och hans ättling Abram. Utöver detta sammanlänkar författaren till Noachs toledot genom att anknyta till floden. Ytterligare på ett tredje sätt sammanlänkas toledoterna genom att redan i 1 Mos 10 presenterades Shems ättlingar fram till Peleg. Att författaren sammanlänkar till föregående toledot är något som har skett varje gång i övergången från en toledot till en annan i uthistorien. Liksom i inledningen till människans fortsatta historia i 1 Mos 5:1–2 sammanlänkar författaren här till fler toledoter än den senaste.²⁶⁴

Åldersangivelser av intresse

Flera forskare lyckas se ett problem i att det inledningsvis nämns att Shem var 100 år två år efter floden när han avlade Arpachshad.²⁶⁵ För att anse detta som ett problem måste man uppfatta uppgiften i 1 Mos 5:32, då det nämns att Noach var 500 år då han blev far till Shem, Cham och Jafet endera som att bröderna var trillingar eller så att Shem var den förstfödde. Som det framgår i 1 Mos 10:21 är det Jafet som är storebror, inte Shem:²⁶⁶

Även åt Shem hade fötts, han är ju far till alla Evers ättlingar, bror till Jafet den äldste

Detta innebär således att upplysningen om att Shem var 100 år två år efter floden inte är ett problem. Tvärtom är det ytterligare en bekräftelse på att Jafet är äldst och Shem något år yngre. Texten är i full harmoni vad gäller detta. Det blir problem endast om man översätter hebreiskan så att Shem förvandlas till den äldste.²⁶⁷ Mathews noterar att även Abraham var 100 år när han fick löftessonen Isak.²⁶⁸

Forskare som Sarna ser på samma sätt ett ”oförklarligt problem” i att Arpachshad här presenteras som den förstfödde, medan han i 1 Mos 10:22 presenteras som Shems tredje son. För mig är det förbluffande om man inte förmår inse att i Shems fortsatta historia presenteras

²⁶⁴ Noteras av bl.a. Mathews 1996, 490. För en analys av hur de olika toledoterna är sammanlänkade med varandra se Jungerstam 2015, 8–17; 2017, 15–20; 2018, 17–20; 2021, 24.

²⁶⁵ Så gör: Von Rad 1972, 157; Wenham 1987, 250; Westermann 1994, 561–562; Mathews 1996, 492; Gunkel 1997, 155. Laato (2017, 203) beskriver det inte som ett problem, men han noterar att Shem borde vara 102 år.

²⁶⁶ Se min diskussion i Jungerstam 2021, 121–122.

²⁶⁷ Detta förklarar Cassuto (1992, 261) mer detaljerat.

²⁶⁸ Mathews 1996, 493.

endast den utvalda linjen och författaren nämner därför inga syskon oberoende om de var yngre eller äldre. Exakt samma situation finns i 1 Mos 5 som inleds med att Adam blir far till Shet. Läser man endast 1 Mos 5 kunde man dra slutsatsen att Shet är den förstfödde. Men läser man 1 Mos 4 vet man att Shet åtminstone hade två bröder som var äldre än honom.²⁶⁹

3.1.2 Övriga generationer. 1 Mos 11:12–26

I det här kapitlet presenterar jag först översättningen av den resterande delen av Shems fortsatta historia. Därefter diskuterar jag avsnittets struktur och de variationer som finns.

Det finns 10 generationer mellan Shem och Abram.²⁷⁰ Efter den första generationen, som jag presenterade ovan, följer nu generationerna två till nio. Avsnittet avslutas med att sönerna i den tionde generationen nämns, alltså Abram och hans två bröder.

וְאַרְפַּכְשָׁד חַי חָמֵשׁ וְשָׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיֹּלֶד אֶת שֵׁלַח:
וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שֵׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

*Och Arpachshad hade levt²⁷¹ 5 och 30 år
Och han avlade Shelach
Och levde Arpachshad efter att ha avlat Shelach 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

וַיִּשְׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיֹּלֶד אֶת עֶבֶר:
וַיְחִי שֵׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

*Och Shelach hade levt 30 år
Och han avlade Ever²⁷²
Och levde Shelach efter att ha avlat Ever 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

וַיְחִי עֶבֶר אַרְבַּע וְשָׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיֹּלֶד אֶת פֶּלֶג:
וַיְחִי עֶבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

²⁶⁹ Sarna 1989, 85.

²⁷⁰ Det står Avram i den hebreiska texten och inte Abram, men jag väljer ändå att skriva Abram eftersom det är så namnet brukar skrivas på svenska. Jag bryter därmed mot en av mina egna principer jag i övrigt försöker följa.

²⁷¹ Perfekt.

²⁷² Ever skrivs ofta ut som Eber på svenska. I hebreiskan är *b* och *v* samma bokstav. Enda skillnaden är att man med en ”punkt” markerar när man ska uttala som *b*. Den punkten saknas här, så därför skriver jag Ever.

*Och levde²⁷³ Ever 4 och 30 år²⁷⁴
Och han avlade Peleg
Och levde Ever efter att ha avlat Peleg 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

וַיְחִי פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיֻּלְדָה אֶת רָעוּ:
וַיְחִי פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רָעוּ תִשַׁע שָׁנִים וּמֵאַתְּנָיִם שָׁנָה
וַיֻּלְדוּ בָנָיִם וּבָנוֹת:

*Och levde Peleg 30 år
Och han avlade Reu
Och levde Peleg efter att ha avlat Reu 9 år och 200²⁷⁵ år
Och han avlade söner och döttrar*

וַיְחִי רָעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיֻּלְדָה אֶת שְׂרוּג:
וַיְחִי רָעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שְׂרוּג שִׁבְעַת שָׁנִים וּמֵאַתְּנָיִם שָׁנָה
וַיֻּלְדוּ בָנָיִם וּבָנוֹת:

*Och levde Reu 2 och 30 år
Och han avlade Serug
Och levde Reu efter att ha avlat Serug 7 år och 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיֻּלְדָה אֶת נַחֹר:
וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת נַחֹר מֵאַתְּנָיִם²⁷⁶ שָׁנָה
וַיֻּלְדוּ בָנָיִם וּבָנוֹת:

*Och levde Serug 30 år
Och han avlade Nachor
Och levde Serug efter att ha avlat Nachor 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

וַיְחִי נַחֹר תִּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וַיֻּלְדָה אֶת תְּרַח:
וַיְחִי נַחֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת תְּרַח תִּשַׁע עָשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאַתְּנָיִם שָׁנָה
וַיֻּלְדוּ בָנָיִם וּבָנוֹת:

*Och levde Nachor 9 och 20 år
Och han avlade Terach
Och levde Nachor efter att ha avlat Terach 19 år och 100 år
Och han avlade söner och döttrar*

²⁷³ Imperfekt konsekutiv.

²⁷⁴ Notera att här föregår en variation gentemot de två som föregått: Arpachshad och Shelach. Verbet är i berättarformen imperfekt konsekutiv. De två föregående tillfällena var verbet inledningsvis i perfekt. Vad gäller Shem fanns inget verb alls. Jämför med hur moderna översättningar som Bibel 2000 harmonierar.

²⁷⁵ I hebreiskan används den duala formen för att uttrycka 200.

²⁷⁶ Den duala formen används.

Och levde Terach 70 år

Och han avlade Abram, Nachor och Haran

Textavsnittets struktur och variation

I det här avsnittet presenteras generationerna två till nio, den tionde utgörs av Abram och hans bröder.²⁷⁷ Det är samma situation som med Noach då hans födelse konstateras i 1 Mos 5:32 och sedan kommer hela flodberättelsen innan hans död och ålder proklameras i följande toledot. Abrams död konstateras först i 1 Mos 25:7–8 i slutet av Terachs fortsatta historia.

Listan är varierad på följande sätt:

1. Generation två och tre är en variation gentemot generation ett (Shem)
2. Verbformen i födelseformeln ändrar från perfekt i generation två–tre till imperfekt konsekutiv i generation fyra till nio
3. Generation nio presenterar tre söner i stället för en
4. Halva formeln saknas i generation nio. Terachs död rapporteras i följande toledot i 1 Mos 11:32. Dock inte med samma formulering som efter de andra generationerna

De generationer som är likadana är nummer två och tre samt generation fyra–åtta. Variationen är avsevärt mindre än i alla andra släktlistor, men även i den här finns således variation.

Det finns en intressant likhet vad gäller hur den här släktlistan avslutas och hur släktlistan i 1 Mos 5 avslutas. Bägge avslutas med tre söner i stället för en och slutet av födelseformeln återkommer i följande toledot. Man kan dock notera att de tre sönerna Shem, Cham och Jafet är generation 11, medan Abram och hans bröder är generation tio.

3.1.3 Kommentar över namnen i listan

I det här kapitlet kommenterar jag de namn som förekommer i listan. För de namn som föregår Reu och som är gemensamma med översikten av nationerna hänvisar jag till mitt arbete om översikten av nationerna.²⁷⁸

Reu

Namnet Reu förekommer endast här i GT. Wenham noterar att det har likhet med Esaus son eller Mose svärfar Reuel som kanske betyder ”Guds vän”.²⁷⁹ I så fall skulle Reu betyda vän. Det finns även en arameisk stam som har ett snarlikt namn i neo-assyriska inskriptioner. Även platsnamn finns som ligger namnet nära.²⁸⁰

²⁷⁷ Abram börjar heta Abraham först i 1 Mos 17:5. Därför ska du inte mer heta Abram, utan ditt namn ska vara Abraham, för jag har gjort dig till far för många folk. (1 Mos 17:5 SFB 15)

²⁷⁸ Jungerstam 2021, 127–134.

²⁷⁹ 1 Mos 36:4, 10, 13; 2 Mos 2:18.

²⁸⁰ Wenham 1987, 251; Sarna 1989, 85; Mathews 1996, 497–498. De officiella svenska översättningar använder namnet Reguel. Laato (2017, 203) associerar namnet med ordet för ”herde” som är *raa*.

Serug

Det här namnet kopplas ihop med platsnamnet som på akkadiska heter Sarugi som ligger ca 30 km nordväst om Haran. Platsen nämns bland annat i neo-assyriska inskriptioner. Personnamn som liknar Serug, till exempel Sharugi, finns attesterat från Ur III perioden 2100–1800 f.Kr.²⁸¹

Nachor

Enligt 1 Mos 27:43, 28:10 och 29:4 bor Nachors familj i Haran medan 1 Mos 24:10 talar om Nachors stad. Det kan enligt Gunkel och Westermann relateras till de mesopotamiska egennamnen Na-ha-ra-a-u och platsnamnet Til-Nahiri. Til-Nahiri ligger nära staden Haran. Man har även funnit namnet i Maribreven från 18–1700-talet f.Kr. På basis av breven vet man att det fanns en stad som hette Nahur under patriarkernas tid. Nachor är även känd som ett personnamn från Ur III perioden.²⁸²

Namnet Nachor ger även Terach åt sin son.²⁸³

Terach

Terach är ett semitiskt namn. Det har associerats till *trch* som kanske betyder *ibex*, en bergsget, men också till ordet för måne, *jareach*.²⁸⁴ Även Terach förekommer som ett namn på en plats i närheten av Haran, liksom Serug och Nahor. Jag håller med Westermann om att detta är anmärkningsvärt. Vilka slutsatser som kan dras på basis av detta är sedan en annan fråga.²⁸⁵ Jag nöjer mig med att konstatera att de här namnen är väl attesterade från den patriarkala tiden i autentiska källor vilket ger stöd åt att släktlistan baserar sig på autentiskt material. Mathews och Sarna noterar att Terach blir far mycket senare än de andra personerna i listan. Detta kan tolkas som en lång tid av barnlöshet innan Terach blir far.²⁸⁶ Detta är i så fall ett drag som återkommer i patriarkernas liv.²⁸⁷

Abram - Avram

På hebreiska är v och b samma bokstav vars uttal varierar mellan b och v. Uttalet "b" anges med en punkt inne i bokstaven, en s.k. mappiq. Här saknas en mappiq och därför är det korrekta uttalet Avram. Jag bryter mot den princip jag annars följer i mina arbeten och använder ändå Abram eftersom den stavningen är så etablerad på svenska.

²⁸¹ Wenham 1987, 251; Sarna 1989, 85; Westermann 1994, 563.

²⁸² Wenham 1987, 252; Sarna 1989, 86; Westermann 1994, 563; Mathews 1996, 498. Westermann hänvisar till flera andra forskare, t.ex. Gunkel.

²⁸³ Att namnge sin son efter sin förfader kallas papponymy.

²⁸⁴ Tidigare har namnet också associerats till mångguden *Ter* i Haran, men Mathews konstaterar att den kopplingen nu har förkastats. Mathews 1996, 499.

²⁸⁵ Wenham 1987, 252; Westermann 1994, 564; Mathews 1996, 498. Exempel på varierande slutsatser kan läsas i Westermann 1994, 564.

²⁸⁶ Det kan även givetvis bero på att författaren väljer att inte nämna namnet på de söner eller döttrar Terach fick tidigare.

²⁸⁷ Sarna 1989, 86; Mathews 1996, 498.

Namn som liknar Abram är vanligt förekommande under det andra årtusendet. Det förekommer bland annat i gammal-babyloniska texter som Abarama och i Ugarit som Abiramu.²⁸⁸ Namnet består av två element: ”Ab” betyder ”fader” och ”ram” betyder ”upphöjd” i väst-semitisk kontext. Wenham och Laato noterar dock att den akkadiska roten ”ramu” betyder ”att älska”. Således är betydelsen av Abram endera ”upphöjd fader” eller ”älskad fader”.²⁸⁹

Till skillnad från flera av namnen ovan förekommer Abram inte som något ortnamn man känner till.²⁹⁰

Haran

Namnet kan eventuellt knytas till det hebreiska ordet för berg eller kulle, *har*. Personnamn som innehåller *har* finns attesterat i Mari och bland Hyksos kungarna i Egypten under 1600–1500-talet f.Kr.²⁹¹

Haran dog innan familjen lämnade Ur, men hans ättlingar kom att spela en stor roll i den fortsatta historien gällande Terachs familj. Harans son var Lot, men ännu viktigare var hans dotter Milka. Hon gifte sig med sin farbror Nachor och fick åtta söner. En av dem var Betuel som blev far till Laban och Rebecka. Rebecka blev Isaks hustru och således mor till Jakob vars ättlingar kom att utgöra Israels folk.

3.1.4 Översättningen som en helhet

Detta är Shems fortsatta historia

Shem 100 år

Och han avlade Arpachshad två år efter floden

Och levde Shem efter att ha avlat Arpachshad 500 år

Och han avlade söner och döttrar

Och Arpachshad hade levt 5 och 30 år

Och han avlade Shelach

Och levde Arpachshad efter att ha avlat Shelach 30 år och 400 år

Och han avlade söner och döttrar

Och Shelach hade levt 30 år

Och han avlade Ever

Och levde Shelach efter att ha avlat Ever 30 år och 400 år

Och han avlade söner och döttrar

²⁸⁸ 2000–1600 f.Kr.

²⁸⁹ Wenham 1987, 252; Sarna 1989, 86; Mathews 1996, 500; Laato 2017, 203. För en mer detaljerad lista av möjliga varianter av hur man ska förstå Abram se Cassuto (1992, 267). I stället för ”älskad fader” föreslår Cassuto ”han älskade sin fader”.

²⁹⁰ Wenham 1987, 252.

²⁹¹ Wenham 1987, 253; Sarna 1989, 86; Mathews 1996, 500. Notera att Haran inte är samma ord som platsnamnet Haran. Den stad som på svenska vanligen skrivs Haran heter egentligen Charan. Charan har alltså inte något med berg, *har*, eller med personnamnet Haran att göra.

*Och levde Ever 4 och 30 år
Och han avlade Peleg
Och levde Ever efter att ha avlat Peleg 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Peleg 30 år
Och han avlade Reu
Och levde Peleg efter att ha avlat Reu 9 år och 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Reu 2 och 30 år
Och han avlade Serug
Och levde Reu efter att ha avlat Serug 7 år och 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Serug 30 år
Och han avlade Nachor
Och levde Serug efter att ha avlat Nachor 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Nachor 9 och 20 år
Och han avlade Terach
Och levde Nachor efter att ha avlat Terach 19 år och 100 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Terach 70 år
Och han avlade Abram, Nachor och Haran*

3.2 Struktur och innehåll

Jag inleder med att diskutera toledotens position i urhistorien i kapitel 3.2.1. Sedan analyserar jag strukturen i Shems släktlista och dess förhållande till den släktlista som finns i 1 Mos 5 i kapitel 3.2.2–3.2.3. Därefter analyserar jag de skillnader som finns mellan den masoretiska texten och den som finns i Septuaginta, den grekiska översättningen av GT, samt den samaritanska Pentateuken i kapitel 3.2.4. I kapitel 3.2.5 kommenterar jag avslutningsvis hur texten harmonierar med dokumenthypotesen.

3.2.1 Toledotens position i helheten

Mathews noterar att urhistorien inte slutar med berättelsen om Babels torn. Då skulle den sluta med en berättelse med en negativ ton. I stället avslutas urhistorien med Shems fortsatta historia som genom att den leder fram till Abram erbjuder hopp och framtidstro.²⁹²

²⁹² Mathews 1996, 487. Man bör dock inse att det man kallar urhistorien, 1 Mos 1:1–11:26, är en välintegrerad del med resten av Pentateuken. Berättelsen är inte slut i 1 Mos 11:26 utan den går vidare in i nästa toledot då berättelserna om Abraham öppnar sig. Se min analys i kapitel 4.1.

Shems fortsatta historia är kort och omfattar endast en linjär släktlinje mellan Shem och Abram och hans två bröder Nahor och Haran. Shems övriga ättlingar är redan presenterade i 1 Mos 10:21–31. Hittills i urhistorien har hela mänskligheten varit i fokus. Från och med Shems fortsatta historia fokuseras endast på *en* släktlinje som leder fram till den familj vars historia står i fokus i resten av GT.²⁹³

Shems fortsatta historia har därför inte karaktären av en avslutning av något. Den fungerar i stället som en bro till det som följer efter urhistorien: berättelsen om Abraham som finns i Terachs fortsatta historia. Terachs fortsatta historia är längre än hela urhistorien och omfattar 1 Mos 11:27–25:11.²⁹⁴

Shems släktlista har en del gemensamt med den som finns i översikten av nationerna. Det gemensamma är Shems släktled fram till Ever. I översikten av nationerna presenterades en segmenterad släktlista där olika släktled presenterades parallellt.²⁹⁵ Den här släktlistan är linjär. Här presenteras endast Shems släktled via Peleg ner till Terachs söner Abram, Nachor och Haran. Det är tio generationer som presenteras och inga syskon anges förutom i den sista generationen då tre bröder presenteras.

Samma mönster finns i släktlistan i 1 Mos 5. Även den är linjär och avslutas segmenterat med att tre söner presenteras. Såväl Noach som Abram utgör den tionde generationen. I 1 Mos 5 presenteras ännu Noachs tre söner som den elfte generationen. En annan skillnad gentemot 1 Mos 5 är att där avslutas varje generation med att den totala åldern anges varefter det konstateras ”och han dog”. Genom att lämna bort dessa element försnabbas händelseförloppet fram till Abram. Sarna tolkar denna skillnad som att Shems toledot är mer positiv. Samtidigt noterar Sarna att livsspannet förkortas drastiskt i jämförelse med de åldrar som presenteras i 1 Mos 5, speciellt för de släktled som följer efter Peleg. Valet att ha samma struktur i Adams respektive Shems släktlista gör att den utvalda släktlinjen blir tydlig ända från Adam till Abram. Släktlistorna i 1 Mos 5 och i Shems fortsatta historia bildar med andra ord en helhet där Abrahams härkomst kan spåras i direkt nedstigande led till Adam.²⁹⁶

Nästa gång det rapporteras att någon dör är vid Terachs död i 1 Mos 11:32, vilket är en del av följande toledot, Terachs toledot. Det sker strax innan Abrams kallelse i 1 Mos 12:1. Mathews konstaterar att detta nog var ett medvetet val av författaren. Notisen om Terachs död och ålder fanns troligtvis med i den släktlista författaren använde som grund för Shems fortsatta historia, men han valde att placera den direkt före Abrams kallelse i påföljande toledot. Det är ett likadant val som när författaren väntar med att meddela om Noachs död och ålder först till efter flodberättelsen även om den uppgiften högst antagligen fanns i samma släktlista som övriga uppgifter som presenteras i 1 Mos 5.²⁹⁷ Dessa iakttagelser är av intresse när man analyserar uppbyggnaden av urhistorien och Första Mosebok. Speciellt vad gäller vilken roll källorna hade visavi författaren. Dessa exempel visar att författaren inte var bunden av

²⁹³ Wenham 1987, 245; Sarna 1989, 84; Cassuto 1992, 250.

²⁹⁴ Wenham 1987, 245.

²⁹⁵ Se min analys av översikten av nationerna: Jungerstam 2021.

²⁹⁶ Sarna 1989, 84; Sailhamer 1992, 136; Westermann 1994, 559; Mathews 1996, 487, 489. Det enda undantaget vad gäller konstaterandet att mannen dog är Chanoch, generation sju.

²⁹⁷ Noachs död rapporteras i 1 Mos 9:29.

källorna, vilket är en viktig iakttagelse. Författaren valde själv hur helheten presenterades och han var fri att arrangera texten utifrån den information källorna gav. Med källor avser jag nu inte de imaginära källorna J och P utan andra källor som bestod av släktlistor och olika berättelser.

Om man kopplar samman släktlistan i 1 Mos 5 och denna i Shems fortsatta historia är alltså Noach den tionde generationen från Adam och Abram den tjugonde. Ever som ges extra betoning är generation nummer 14 (2 x 7).²⁹⁸ Den sjunde efter Adam är Chanoch som inte rapporteras dö, utan Gud tog honom till sig.²⁹⁹ Personer som ges extra vikt är således placerade som generation sju eller tio eller multipler av dessa tal. Detta är knappast en slump.³⁰⁰

Westermann menar att man ändå inte kan se släktlistan i Shems fortsatta historia som en direkt fortsättning på den i 1 Mos 5, vilket många forskare gör. Westermann menar att 1 Mos 5 handlar om hela mänskligheten medan släktlistan i 1 Mos 11 endast pekar fram mot en man: Abram. Mathews håller med om att det troligen är två olika dokument författaren utgår från i Shems respektive Adams släktlista. Men Mathews lyfter fram att den tydliga likheten i struktur ändå har ett tydligt budskap. Adams släktlista genom Shet bröts av i och med floden. Nu efter floden och händelserna i samband med Babels torn återkommer den utvalda släktlinjen som författaren med målmedvetenhet för fram till Abram. Min kommentar gällande detta är att även 1 Mos 5 handlar om ett släktled som leder fram till en specifik man i generation tio som sedan blir huvudperson i nästa toledot, det finns ingen skillnad mellan 1 Mos 5 och släktlistan i Shems toledot gällande detta, vilket bland annat Westermann hävdar.³⁰¹

Hamilton menar att det endast är förstfödda söner som presenteras. Det behöver det inte vara. I 1 Mos 5:3 anges först Adams son Shet. Han var inte Adams förstfödda, det var ju Kain. Därför kan man inte utgå från att det alltid är den förstfödde som presenteras i Shems toledot. Man kan inte säga mer än att det är söner, eller ättlingar, som leder fram till Abram.³⁰²

Som jag noterade i samband med min analys av 1 Mos 5 bör man vara öppen för att författaren hoppat över ett okänt antal generationer. Tekniken att hoppa över generationer kallas *telescoping*. Det måste således inte vara far och son som anges.³⁰³

Någon säker källa till namnen i den här listan kan man inte ange, men för en del av namnen finns tydliga mesopotamiska kopplingar. Tre av namnen, Serug, Nachor och Terach, har sin motsvarighet i Ortsnamn i norra Mesopotamien. Dessa tre orter nämns i breven från Mari som är skrivna på 1800-talet f.Kr.³⁰⁴ De förekommer även i assyriska inskriptioner från 1300-talet f.Kr. Två namn är kända som personnamn i området, nämligen Peleg och Ever. Peleg är

²⁹⁸ Ever lyfts tydligt fram i översikten av nationerna. Jungerstam 2021, 121, 128.

²⁹⁹ Jungerstam 2017, 31–32.

³⁰⁰ Mathews 1996, 487–488.

³⁰¹ Westermann 1994, 560; Mathews 1996, 488–489.

³⁰² Hamilton 1990, 361.

³⁰³ Jungerstam 2017, 8–9.

³⁰⁴ 19th century B.C.

även namnet på en ort vid Euftrat. Direkt i början av Terachs toledot konstateras även att Haran dog i det kaldeiska Ur, vilket ytterligare bekräftar associationen med Mesopotamien.³⁰⁵

Vad gäller släktlistans ålder menar Von Rad att denna, som han kallar en toledot-bok, är den äldsta delen i P. Von Rad associerar uppgifterna till det andra årtusendet f.Kr.³⁰⁶

Det finns en intressant parallell till de åldrar som anges i den sumeriska kungalistan. Det finns ett gemensamt mönster vad gäller livsspannet i 1 Mos 5 som behandlar 10 släktled *innan* floden och i Shems toledot som behandlar 10 släktled *efter* floden. Såväl i den sumeriska kungalistan som i den bibliska urhistorien är livslängden respektive regeringslängden mycket längre innan floden än efter den. Där slutar dock likheten. Den sumeriska kungalistan beskriver kungar och deras regeringstider och den bibliska urhistorien beskriver vanliga människors livstid och ålder när de föder barn som för det utvalda släktledet vidare. Regeringstiderna i den sumeriska kungalistan är astronomiska innan floden. De sträcker sig i tiotusentals år och i jämförelse med dessa är Metushelachs 969 år en mycket modest ålder.³⁰⁷

3.2.2 Strukturen i släktlistan

Det som har varit utmärkande för alla släktlistor i urhistorien är att de har varit rikt varierade och att extra information har inflikats för flera av namnen. På så vis är den här avslutande släktlistan ett undantag. Den inkluderar ingen extra information om något av namnen och variationen är mycket mera sparsam. Det finns dock fyra variationer även i den här släktlistan som jag noterade i kapitel 3.1.2. Bland annat finns grammatiska förändringar i födelseformeln och i den sista generationen presenteras tre söner i stället för en.³⁰⁸

Om man jämför strukturen på informationen i Shems fortsatta historia har den mycket gemensamt med den grundstruktur som finns i Adams släktlista i 1 Mos 5. Det som saknas framkommer vid en jämförelse. Först rekapitulerar jag standardformeln i Adams släktlista varefter jag jämför med strukturen i Shems släktlista:

³⁰⁵ Wenham 1987, 249; Hamilton 1990, 361; Cassuto 1992, 252.

³⁰⁶ Von Rad 1972, 156.

³⁰⁷ Wenham 1987, 249; Cassuto 1992, 252–259; Mathews 1996, 489. Se min presentation av den sumeriska kungalistan i Jungerstam 2017, 94–100. Cassuto riktar en hel del uppmärksamhet på ett eventuellt mönster som finns i urhistoriens släktlistor vad gäller åldrarna. För en presentation och diskussion av detta se mitt arbete som behandlar människans fortsatta historia, 1 Mos 5:1–6:9: Jungerstam 2017, 101–111.

³⁰⁸ Se min analys av variationsrikedomen i andra släktlistor i urhistorien: Jungerstam 2016, 63–64; 2017, 41–45.

Adams släktlista:

*Och levde Mahalalel 5 år och 60 år
Och han avlade Jered*

*Och levde Mahalalel efter att han avlat Jered 40 år och 800 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och var alla Mahalalels dagar 5 och 90 år och 800 år
Och han dog*

Shems släktlista:

*Och Arpachshad hade levt 5 och 30 år
Och han avlade Shelach*

*Och levde Arpachshad efter att han avlat Shelach 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

...

*Och levde Ever 4 och 30 år
Och han avlade Peleg*

*Och levde Ever efter att han avlat Peleg 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

Skillnaderna är:

- 1 I Shems släktlista används perfekt ”hade levt” inledningsvis i stället för imperfekt konsekutiv ”levde” i Adams släktlista. Detta gäller de tre första generationerna, sedan används imperfekt konsekutiv liksom i Adams släktlista.³⁰⁹
- 2 De två sista raderna i Adams släktlista som sammanfattar livsspannet och konstaterar att personen dog saknas i Shems släktlista

Jag noterar vad gäller punkt ett att grammatiken varierar i födelseformeln i en lista som i praktiken alla källkritiker tillskriver P. Annars anser man att P inte varierar sig, vilket jag upprepade gånger har visat att fullständigt saknar stöd i texten. De avsnitt som i urhistorien tillskrivs P överflödar i regel av variation. Tyvärr döljs delar av variationen i Shems släktlista såväl i Bibel 2000 som Folkbibeln. Man har harmoniserat bort variationen, liksom man även har gjort upprepade gånger tidigare i urhistorien.³¹⁰

Wenham noterar ett intressant faktum, nämligen att personens död och åldern när den inträffar noteras för en enda person. Det är Abrahams far Terach. Den noteringen kommer, som jag noterat tidigare, först i nästa toledot, Terachs toledot, i 1 Mos 11:32. På ett liknande sätt gjorde författaren med Noach. Noachs död förkunnas inte i samband med hans födelseformel i 1 Mos 5:32 utan den ges först i slutet av följande toledot i 1 Mos 9:28–29. En skillnad är

³⁰⁹ Denna variation noteras inte i av någon av de moderna svenska översättningarna (1917, SFB15, Bibel 2000, Nubibeln).

³¹⁰ Se t.ex. Jungerstam 2016, 50–51, 2017, 25.

dock att i 1 Mos 5 anges att personen dog för alla personer i listan.³¹¹ Att åldern för Terachs död anges, men inte för någon annan stöder tanken att det är ett medvetet val av författaren att lämna bort åldern när personerna dog i Shems toledot.

Cassuto noterar att man i den samaritanska Pentateuken adderat två rader i slutet av varje formel så att formeln blir exakt den samma som i 1 Mos 5. Detta är ytterligare ett exempel på den harmoniserande tendens som är genomgående i urhistorien vad gäller den samaritanska Pentateuken.³¹²

3.2.3 Förhållandet till Adams släktlista i 1 Mos 5

Källkritiker är inte ense om hur man ska betrakta förhållandet till Adams släktlista i 1 Mos 5. Såväl Adams som Shems släktlista tillskrivs i regel P. Men man är inte ense om huruvida P bevarat en ”toledotbok” mer eller mindre intakt av vilken han presenterade den första delen i 1 Mos 5 eller om han i Shems fortsatta historia försöker skapa en annan släktlista som imiterar 1 Mos 5.³¹³

Wenham lyfter fram möjligheten att såväl Adams som Shems släktlista går tillbaka på mycket gamla källor. Han menar vidare att den mest naturliga slutsatsen är att Shems släktlista är en fortsättning av samma toledotbok som utgör grunden för Adams släktlista i 1 Mos 5. Jag håller med Wenham när han konstaterar att tanken om en toledotbok får stöd av att författaren även på andra ställen verkar ha delat upp en släktlista och placerat in en berättelse däremellan. Det mest anmärkningsvärda exemplet är just Noachs födelseformel vars första del kommer i 1 Mos 5:32 och slutet av formeln kommer efter den långa flodberättelsen i 1 Mos 9:28–29.³¹⁴

I Adams släktlista ges även mer utförlig information om en del personer och händelser, till exempel vad gäller Chanoch och motiveringen till Noachs namn. All sådan extra information saknas i Shems släktlista. Shems släktlista saknar tilläggsinformation. På så vis skiljer den sig även från den segmenterade genealogin i översikten av nationerna där extra information gavs om till exempel Nimrod, Ever och Peleg.³¹⁵

Vad gäller Ever och Peleg följs det bekanta mönstret i urhistorien att inte upprepa information som redan getts. Ever och Peleg har redan nämnts och delvis presenterats i översikten av nationerna men författaren erbjuder ny kompletterande information i Shems släktlista. Författaren använder således samma teknik som i övergången av himmelens och jordens fortsatta historia och människans fortsatta historia. I himmelens och jordens fortsatta historia presenteras Shet och bakgrunden till hans namn ges. Även Shets son Enosh presenteras tillsammans med informationen att man ”då började åkalla HERRENS namn”. I inledningen av människans fortsatta historia nämns dessa söner på nytt, men ingenting av den information

³¹¹ Förutom den sjunde generationens Chanoch. 1 Mos 5:24.

³¹² Cassuto 1992, 251. Man har alltså adderat en uppgift om hur gammal varje person blev samt upplysningen att han dog.

³¹³ Wenham 1987, 249.

³¹⁴ Wenham 1987, 249.

³¹⁵ Detta noteras som en skillnad gentemot 1 Mos 5 av Mathews (1996, 496). Se min översikt av 1 Mos 10 som jag kallar översikten av nationerna i Jungerstam 2021.

som gavs i himmelens och jordens fortsatta historia ges på nytt. Författaren presenterar endast ny kompletterande information.³¹⁶

Jag presenterar som följer en sammanställning av de namn och åldrar som anges i Adams släktlista respektive Shems släktlista. Man kan tydligt notera att åldrarna sjunker successivt efter floden, vilket de fortsätter att göra även efter Terach. Patriarkernas åldrar är mellan 147 och 180 år. Vid Mose tid är åldrarna ca 110–120 år och senare i GT är en människas ålder 70–80 år om krafterna står bi, vilket Ps 90:10 konstaterar.³¹⁷

	Ättling föds	Dog
Adam	130	930
Shet	105	912
Enosh	90	905
Kenan	70	910
Mahalalel	65	895
Jared	162	962
Chanoch	65	365
Metushalach	187	969
Lemech	182	777
Noach	500	950
Shem	100	600
Arpachshad	35	438
Shelach	30	433
Ever	34	464
Peleg	30	239
Reu	32	239
Serug	30	230
Nachor	29	148
Terach	70	205

Jag anser nog att det är en naturlig slutsats att de här två släktlistorna hör samman. Jag instämmer med Wenham som menar att det mest troliga är att Adams släktlista och den i Shems fortsatta historia har varit en sammanhängande enhet som författaren valt att dela upp i två delar samt att presentera delarna med variation.

Jag är övertygad om att *telescoping* har använts i de här listorna. Jag återkommer till att diskutera varför i nästa kapitel samt i den avslutande diskussionen. Men i vilket skede *telescoping* har använts är en fråga som är omöjlig att besvara. Har författaren tagit en lista som den nu är och delat in den i två delar eller har han ur en längre ursprunglig lista gjort ett

³¹⁶ 1 Mos 4:25–26 och 1 Mos 5:3–8. Se min analys i Jungerstam 2017, 26–28.

³¹⁷ De fallande åldrarna noteras även av Mathews 1996, 493.

urval av tio plus tio generationer för att nå från Adam till Abraham? Den frågan kan knappast någon besvara med säkerhet.

3.2.4 Skillnader mellan olika versioner gällande åldrar och namn

Liksom i Adams släktlista i 1 Mos 5 finns diskrepans i åldrarna mellan den masoretiska texten, Septuaginta och den samaritanska Pentateuken även i Shems släktlista. Septuaginta har också ett extra namn inflikt mellan Arpachshad och Shelach: Kenan. Wenham och Cassuto konstaterar att det är ett senare tillägg för att åstadkomma 10 förfäder innan de tre söner föds. Det har man gjort för att få samma mönster som i 1 Mos 5.³¹⁸

Hamilton konstaterar att det råder konsensus om att det är den masoretiska versionen som är den primära källan.³¹⁹ Septuaginta och den samaritanska Pentateuken har harmoniserat åldersangivelserna enligt önskat mönster. Skillnaden till den samaritanska Pentateuken är mycket systematisk gällande när ättingen föds. De har adderat 100 år till den ålder som anges i den masoretiska texten, enda undantaget är Shem. Sedan har de dragit bort år från den återstående tiden, ofta 100 år, men även 50 eller 60. Mest tydlig blir harmoniseringen när man jämför den totala åldern i den samaritanska Pentateuken där åldrarna sjunker utan undantag.³²⁰

Jag presenterar jämförelsen i tabellform nedan.³²¹

	"Första" sonen föds			Återstående år			Total ålder		
	MT	Sam	Sept	MT	Sam	Sept	MT	Sam	Sept
Shem	100	100	100	500	500	500	600	600	600
Arpachshad	35	135	135	403	303	430	438	438	565
(Kenan)			130			330		0	460
Shela	30	130	130	403	303	330	433	433	460
Ever	34	134	134	430	270	370	464	404	504
Peleg	30	130	130	209	109	209	239	239	339
Reu	32	132	132	207	107	207	239	239	339
Serug	30	130	130	200	100	200	230	230	330
Nachor	29	79	79	119	69	129	148	148	208
Terach	70	70	70	135	75	135	205	145	205

Ålder för alla generationer	2996	2876	4010
-----------------------------	------	------	------

Orsaken till att den samaritanska Pentateuken först adderat 100 år till åldern när ättingen föds och sedan tagit bort samma eller annat antal år menar Wenham och Mathews har sin grund i att man velat komma bort från en situation man har ansett problematisk. Om man tolkar

³¹⁸ Wenham 1987, 251; Cassuto 1992, 251; Laato 2017, 203. Wenham noterar även att Kenans åldrar är samma som Shelachs, vilket även det ger stöd åt uppfattningen att detta är ett senare tillägg.

³¹⁹ Wenham 1987, 251; Mathews 1996, 495. Cassuto (1992, 250–259) behandlar orsaken till detta utförligt.

³²⁰ Hamilton 1990, 362; Cassuto 1992, 258–259. Detta noteras även av Westermann (1994, 560–561).

³²¹ Tabellens första två delar finns i Wenham 1987, 250.

släktlistan så att inga generationer hoppats över innebär det att Abraham föddes 290 år efter Arpachshad, vilket innebär 292 år efter floden. Alla hans förfäder, alltså Shem och framåt, levde i så fall fortfarande. Shem dog 35 år *senare* än Abraham dog om man tolkar åldrarna som de framkommer i den här tabellen. Noach levde ännu då Abraham föddes eftersom han levde 350 år efter floden.³²² Noach dog i så fall när Abraham var 58 år gammal.³²³

Med de justeringar som gjorts i de andra versionerna föds Abraham 940 respektive 1040 år efter Arpachshad och problemet jag beskrev ovan finns inte längre.

Jag har i samband med mitt arbete med 1 Mos 5 konstaterat att släktlistor inte ska tolkas så att de räknar upp varje generation. Om man hävdar det kan man räkna ut hur många år det är sedan Adam skapades. Tekniken att hoppa över ett okänt antal generationer kallas, som jag tidigare, nämnt *telescoping*. Det var en vanlig teknik i den antika främre orienten. Den användes när man gjorde upp släktlistor som skulle redovisa härkomst långt tillbaka i tiden. Att man hoppade över generationer har inget med förfälskning att göra. Man följde endast en norm som innebar att en släktlista inte skulle bestå av för många namn. Ibland bestod en släktlista endast av tre namn. Antalet namn kunde dock uppgå till 10 och i sällsynta fall ända upp till 14 namn. För att kunna hålla sig till ett begränsat antal namn kunde man hoppa över många släktled. Det finns exempel på släktlistor för assyriska kungar där man hoppat över 70 släktled.³²⁴

En situation där Shem överlever Abraham och Abraham föds 292 år efter floden uppstår endast om man inte inser att man bör räkna med att *telescoping* har använts.

Till sist i det här kapitlet vill jag ändå notera att det är 365 år som anges mellan Arpachshads födelse och tiden då Abram flyttar till Kanaan. Det kan givetvis vara en slump, men talet har förekommit även tidigare: Den sjunde från Adam, Chanoch, levde i 365 år, orden i släktlistan där Chanoch presenteras, 1 Mos 5, är 365. Noachs flod, från det att floden inleds till att arken lämnas kan vara 365 dagar.³²⁵ 365 är ett tal för fullhet. Eventuellt är förekomsten av 365 en slump, men jag anser att förekomsten är värd att notera.³²⁶

3.2.5 Hur förhåller sig texten till dokumenthypotesen respektive översikten av nationerna?

Jag har granskat hur den bibliska texten harmonierar med dokumenthypotesen framför allt i flodberättelsen och översikten av nationerna. Men jag gör det också i den här sista delen i urhistorien för att se om mönstret håller i sig, nämligen att texten *inte* harmonierar med nämnda hypotes.

När Westermann jämför namnen från Shem till Peleg i översikten av nationerna, som tillskrivs J, med de som finns i Shems släktlista, som tillskrivs P, konstaterar han att det är

³²² 1 Mos 9:28.

³²³ Wenham 1987, 251; Mathews 1996, 493–494.

³²⁴ Se min diskussion med referenser gällande *telescoping* i Jungerstam 2017, 8–9. Adad-nirari III lämnade bort 70 släktled mellan sin anfader Enlil-kapkapi och Adad-nirari II.

³²⁵ Att så är fallet är inte entydigt, men troligt. Jungerstam 2018, 59, 102.

³²⁶ Jungerstam 2017, 92; Jungerstam 2018, 59, 102. Noteras även av Alter 1996, 48.

samma namn. Det har han helt rätt i. Westermanns slutsats är att P endera har använt J eller så går bägge tillbaka till en äldre gemensam version.³²⁷

Generation	Namn	Källa	Källa
		J	P
1	Shem	10:21-22	11:10-11
2	Arpachshad	10:24a	11:12-13
3	Shelach	10:24b	11:14-15
4	Ever	10:25a	11:16-17
5	Peleg	10:25b	11:18-19
6	Reu		11:20-21
7	Serug		11:22-23
8	Nachor		11:24-25
9	Terach		11:26
10	Abram, Nachor och Haran		11:26b

Forskare som hävdar dokumenthypotesens premisser om en dubbel urhistoria i formen av en J- och en P-version är tvungna att hävda att J måste ha haft en liknande eller samma släktlista från Shem till Terach och Abram. Speiser konstaterar att det är oförklarligt att Pelegs ättlingar som förutom Abraham även småningom omfattar Moab, Ammon och Edom skulle saknas i J.

Jag konstaterar att mönstret är likadant som tidigare. Texten uppvisar inte vad den borde uppvisa. Om man har anammat dokumenthypotesen är man tvungen att utgå från att det måste finnas även en J-version av det som presenteras i P. Jag påminner om att det enligt dokumenthypotesens antaganden har funnits en komplett version av urhistorien såväl i en J-version som i en P-version. Man menar också att bägge ännu återfinns i den urhistoria vi nu har i 1 Mos 1:1–11:26. Det är en förklaring till de förmenta dubbletterna i flodhistorien till exempel.³²⁸ I det här fallet konstaterar man bara att det måste ha funnits en J-version även av de sista generationerna fram till Abraham och så är problemet löst. Den här gången har redaktören bara valt att inte ta med dem. Värdet av en sådan argumentering där redaktören en gång gör allt han kan för att behålla två versioner, vilket hävdas gällande flodberättelsen, medan han en annan gång helt sonika lämnar bort stora sjok av den ena versionen får var och en bedöma själv.³²⁹

Däremot uppvisar texten det som kan förväntas om författaren än en gång sammanlänkat två enheter. Författaren upprepar namnen på de fyra första generationerna i rakt nedstigande led mellan Shem och Abram. På så vis sammanlänkas översikten av nationerna med Shems släktlista. Men han upprepar inte informationen utan han erbjuder kompletterande information, precis som han gör i övergången av himmelens och jordens fortsatta historia och människans fortsatta historia i 1 Mos 4:25–26 och 1 Mos 5:3–4.³³⁰

³²⁷ Westermann 1994, 562.

³²⁸ Min analys av flodberättelsen visar att det inte finns verkliga dubbletter i flodberättelsen. Jungerstam 2018, 39–46, 99–100.

³²⁹ Speiser 1964, 70; Von Rad 1972, 155; Gunkel 1997, 156; Skinner 2012, 220.

³³⁰ Se min analys i Jungerstam 2017, 26–28.

Följande genomgång tydliggör hur den information som ges i översikten av nationerna i 1 Mos 10 respektive Shems släktlista i 1 Mos 11 kompletterar varandra. Med rött har jag markerat den information som är unik för 1 Mos 10 och med grön den information som är unik för 1 Mos 11.

Generation ett: Shem

1 Mos 10: *Även åt Shem hade fötts, han är ju far till alla Evers ättlingar, bror till Jafet den äldste*

Söner till Shem: Elam och Ashur och Arpachshad och Lud och Aram

1 Mos 11:

Shem 100 år

Och han avlade Arpachshad två år efter floden

Och levde Shem efter att ha avlat Arpachshad 500 år

Och han avlade söner och döttrar

Generation två: Arpachshad

1 Mos 10: *Och Arpachshad hade gett upphov till Shelach*

1 Mos 11:

Och Arpachshad hade levt 5 och 30 år

Och han avlade Shelach

Och levde Arpachshad efter att ha avlat Shelach 30 år och 400 år

Och han avlade söner och döttrar

Generation tre: Shelach

1 Mos 10: *Och Shelach hade gett upphov till Ever*

1 Mos 11:

Och Shelach hade levt 30 år

Och han avlade Ever

Och levde Shelach efter att ha avlat Ever 30 år och 400 år

Och han avlade söner och döttrar

Generation fyra: Ever

1 Mos 10: *Och åt Ever hade fötts två söner, namnet på den förste: Peleg, ja under hans dagar hade jorden delats upp, och namnet på hans bror: Joktan*

1 Mos 11:

Och levde Ever 4 och 30 år

Och han avlade Peleg

Och levde Ever efter att ha avlat Peleg 30 år och 400 år

Och han avlade söner och döttrar

Jag konstaterar att i generation ett och fyra, den första och sista av de gemensamma generationerna, ges unik information i 1 Mos 10, medan för de två generationerna i mitten endast ges kompletterande information i 1 Mos 11. Kompositionen av de gemensamma generationerna följer således ett kiastiskt mönster.

3.3 Svar på forskningsfrågorna om Shems fortsatta historia

I det här kapitlet besvarar jag sammanfattande forskningsfråga ett och tre i kapitel 3.3.1 respektive kapitel 3.3.3. För en mer utförlig diskussion se de relevanta kapitlen i 3.1–3.2.5. Vad gäller forskningsfråga två för jag en grundlig diskussion som inte enbart är sammanfattande i kapitel 3.3.2.

De tre forskningsfrågor jag ställt om Shems fortsatta historia är:

1. Är Shems släktlista en direkt fortsättning av Adams släktlista i 1 Mos 5?
2. Kan man på basis av Shems släktlista och Adams släktlista i 1 Mos 5 fastställa tiden för Adams skapelse och floden?
3. Hur harmonierar Shems fortsatta historia med dokumenthypotesen och den släktlista som finns i översikten av nationerna?

3.3.1 Är Shems släktlista en direkt fortsättning av Adams släktlista i 1 Mos 5?

På basis av min diskussion i kapitel 3.2.3 konstaterar jag att det mest troliga svaret är ja. Författaren har på andra ställen i urhistorien gjort liknande val där han har delat upp en släktlista. Till exempel delade han upp Noachs födelseformel så att den första delen finns redan i 1 Mos 5:32 medan avslutningen av den kommer först efter flodberättelsen i 1 Mos 9:28–29. Genom att kombinera 1 Mos 5 och 1 Mos 11:10–26 får man en släktlinje med 20 generationer mellan Adam och Abraham.

3.3.2 Kan man på basis av släktlistorna fastställa tiden för Adams skapelse och floden?

Ärkebiskop James Ussher, som levde 1581–1656, är känd för sin kronologi grundad bland annat på Adams släktlista i 1 Mos 5 och Shems släktlista i 1 Mos 11. Han fastslog på basis av dem och andra bibliska tidsangivelser tidpunkten för syndaflo den och skapelsen. Skapelsen skedde 4004 f.Kr.³³¹ Abraham föddes 290 år efter Arpachshad, vilket innebär 292 år efter floden. Som jag konstaterade i kapitel 3.2.4 levde alla Abrahams förfäder börjande från Noach och Shem i så fall fortfarande. Läser man släktlistorna utan att beakta tekniken med *telescoping* dog Shem mer än 30 år efter att Abraham dog.³³²

I det här kapitlet kommer jag först att redovisa vad resultatet blir om man tolkar de åldrar som anges utan att ge rum för *telescoping*. Därefter kommer jag att presentera hur *telescoping*

³³¹ Jones 2007, 26.

³³² Se kapitel 3.2.4.

används i andra släktlistor från den antika främre orienten och sist fokuserar jag på huruvida *telescoping* används i andra sammanhang i Bibeln varefter jag drar min slutsats.

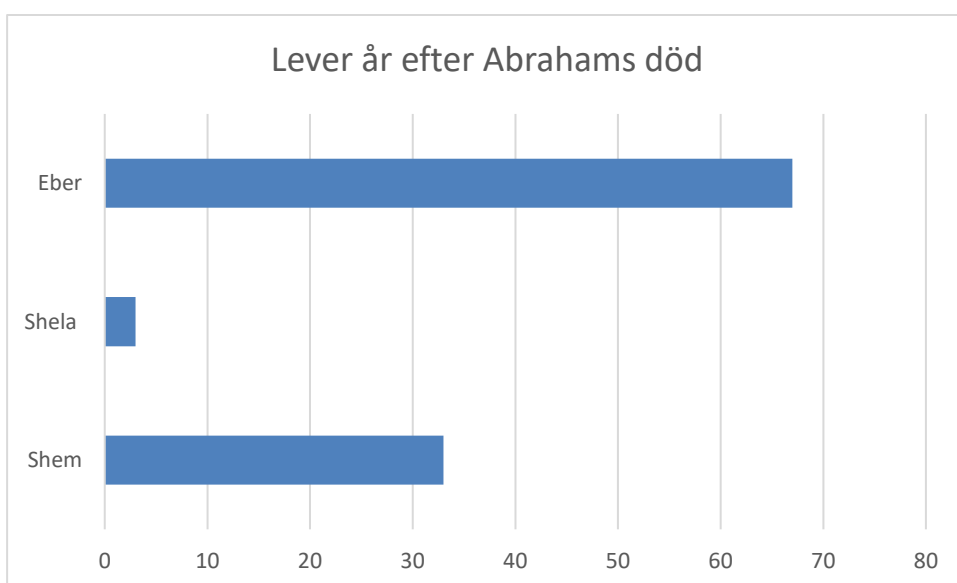
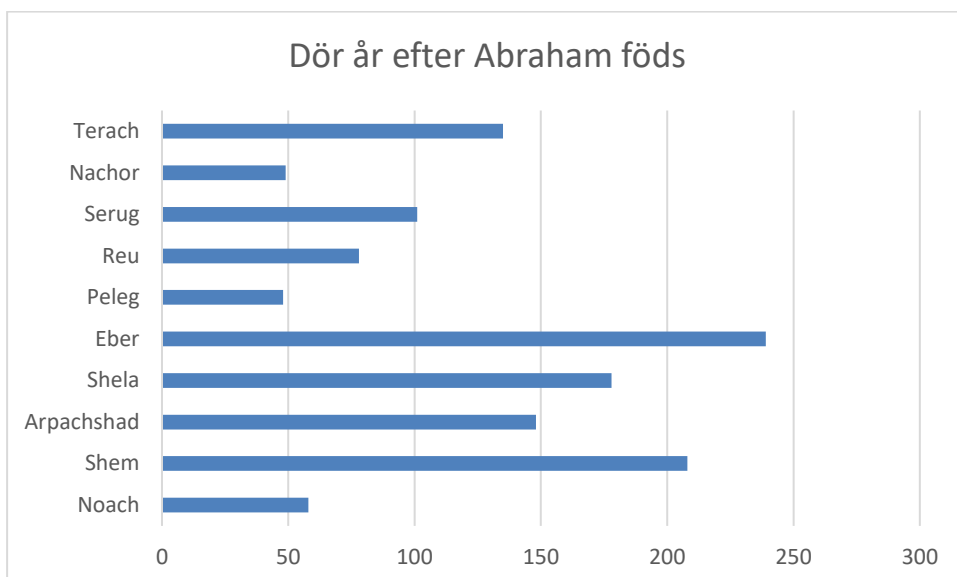
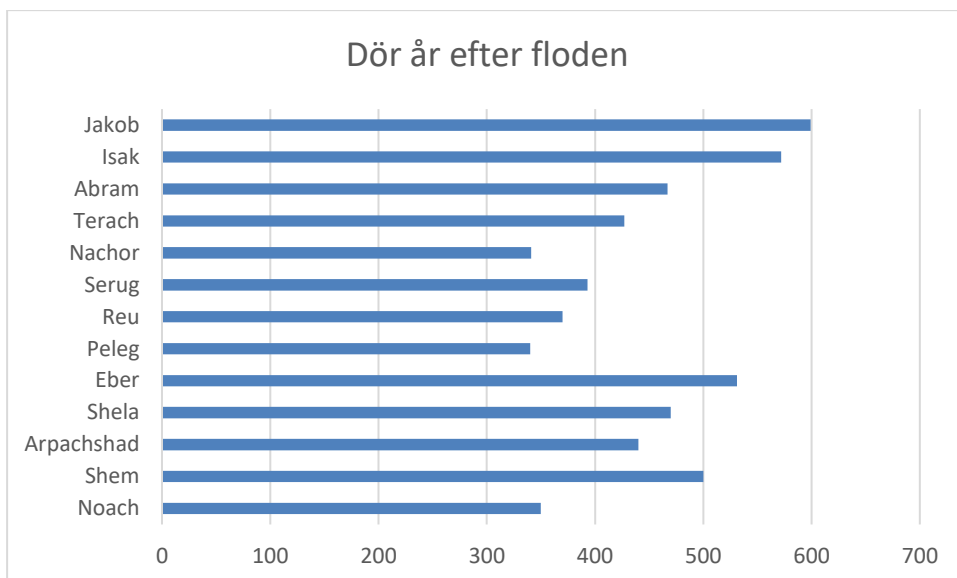
Vad blir resultatet om man tolkar åldrarna utan att beakta telescoping

Jag presenterar först vad Adams släktlista kombinerat med Shems släktlista ger som resultat. Men jag kompletterar också med åldersangivelser som senare ges för patriarkerna för att komma ner till ungefärliga tider för när tiden i Egypten inleddes. Alltså efter att Jakob flyttat ner till Egypten tillsammans med sin familj på ca 70 personer.

Den första tabellen visar när personerna föds och dör i relation till floden. Åren kan ses som ungefärliga. Man vet inte om en del av åldrarna är avrundade, men vet inte heller om man ska förstå angivelserna som om de var på sitt sjuttionde år eller om de redan hade levt sjuttio år när en händelse sker. Det betyder att felmarginalen ökar med ett år för varje generation. Det viktiga i de tabeller jag redovisar nedan är inte på året exakta angivelser utan det är den stora bilden som är intressant. Från tabellen kan man utläsa att Abram föds ca 290 år efter floden, Isak 390 år efter floden och Jakob ca 450 år efter floden. Man kan också notera att livslängden småningom minskar. När Abraham föds har, som jag noterade tidigare, inte en enda av hans förfäder i tabellen dött. De första som dör är Peleg och Nachor. De dör när Abraham är ca 50 år och först 10 år senare dör Noach. Den som dör sist av Abrahams förfäder är Ever som dör drygt 60 år efter att Abraham själv har dött, då är också Isak redan i sin ålderdom ca 140 år gammal, medan Jakob är nästan 80 år gammal.

Namn		Föds	Dör	Livslängd
Noach		600 e.fl	350 e.fl	950 år
Shem		100 e.fl	500 e.fl	600 år
Arpachshad		2 e.fl	440 e.fl	438 år
Shela		37 e.fl.	470 e.fl.	433 år
Ever		67 e.fl	531 e.fl	464 år
Peleg		101 e.fl.	340 e.fl.	239 år
Reu		131 e.fl.	370 e.fl.	239 år
Serug		163 e.fl	393 e.fl.	230 år
Nachor		193 e.fl	341 e.fl.	148 år
Terach		222 e.fl	427 e.fl.	205 år
Abram		292 e.fl.	467 e.fl	175 år
Isak		392 e.f.	572 e.fl	180 år
Jakob		452 e.fl.	599 e.fl.	147 år
Jakob for ner till Egypten	582 e.fl.			

I de tre diagram som följer synliggör jag först det antal år Patriarkerna och deras förfäder levde efter floden. Därefter hur många år efter Abrahams födelse de levde och sist de som levde ännu efter Abrahams död. Allt detta kan ju läsas ur tabellen ovan, men kanske diagrammen kan tydliggöra situationen på ett annat sätt än tabellen ovan.



Det jag ännu vill göra är att försöka närma mig en absolut kronologi på basis av åldrarna ovan och deras avstånd till floden för att se vad som blir resultatet. Därför presenterar jag än en gång den första tabellen:

Namn		Föds	Dör	Livslängd
Noach		600 f.fl	350 e.fl	950 år
Shem		100 f.fl	500 e.fl	600 år
Arpachshad		2 e.fl	440 e.fl	438 år
Shela		37 e.fl.	470 e.fl.	433 år
Ever		67 e.fl	531 e.fl	464 år
Peleg		101 e.fl.	340 e.fl.	239 år
Reu		131 e.fl.	370 e.fl.	239 år
Serug		163 e.fl	393 e.fl.	230 år
Nachor		193 e.fl	341 e.fl.	148 år
Terach		222 e.fl	427 e.fl.	205 år
Abram		292 e.fl.	467 e.fl	175 år
Isak		392 e.f.	572 e.fl	180 år
Jakob		452 e.fl.	599 e.fl.	147 år
Jakob for ner till Egypten	582 e.fl.			

Jag utgår från den tid då Jakob for ner till Egypten ca 582 år efter floden. Enligt 1 Mos 15:13 skulle Israels ättlingar leva som förtryckta i Egypten i 400 år:

Och Herren sade till Abram: ”Du ska veta att dina efterkommande ska bo som främlingar i ett land som inte är deras där man ska göra dem till slavar och förtrycka dem i fyrahundra år. (1 Mos 15:13 SFB15)

Fyrahundra år kan vara en avrundad, eventuellt symbolisk siffra. Man kan också tänka att Israels ättlingar inte var förtryckta den första tiden utan den perioden inleddes först senare, vilket innebär att perioden i Egypten kan vara mer än 400 år. 430 år är ett vanligt alternativ, men det finns också tolkningar som innebär 240 år.³³³ Men om man antar att den ska förstås åtminstone som en ungefärlig angivelse på ca 400 år får vi en ungefärlig tid för när Jakob for ner till Egypten eftersom det var ca 400 år före exodus. Vad gäller tidpunkten för exodus finns två alternativ: dels någon gång mellan 1491 och 1460 f.Kr. eller så under Ramses II tid som började sin regering ca 1279 f.Kr.³³⁴ För enkelhetens skull kan väljer jag alternativen 1460 f.Kr. och 200 år senare 1260 f.Kr.³³⁵

³³³ Jones 2007, 53–55.

³³⁴ Den första dateringen är baserat på 1 Kung 6:1: I det fyra hundra åttionde året efter Israels barns uttåg ur Egyptens land, i det fjärde året av Salomos regering över Israel, i månaden Siv, det är den andra månaden, begynte han bygga huset åt HERREN (1917). För den senare dateringen argumenterar t.ex. Kitchen 2006, 203–209, 255–259.

³³⁵ Det här är alltså endast ungefärliga tider. 1491 f.Kr. är en tidpunkt som ibland anges. Jones 2007, 52.

Resultatet av det här ungefärliga scenariot ser i tabellform ut så här:

Händelse	Alt 1: Exodus ca 1460 f.Kr.	Alt 2: Exodus ca 1260 f.Kr.
Floden	2442 f.Kr.	2242 f.Kr.
Arpachshad föds	2440 f.Kr.	2240 f.Kr.
Shela föds	2405 f.Kr.	2205 f.Kr.
Ever föds	2375 f.Kr.	2175 f.Kr.
Peleg föds	2341 f.Kr.	2141 f.Kr.
Reu föds	2311 f.Kr.	2111 f.Kr.
Serug föds	2279 f.Kr.	2079 f.Kr.
Nachor föds	2249 f.Kr.	2049 f.Kr.
Terach föds	2220 f.Kr.	2020 f.Kr.
Abraham föds	2150 f.Kr.	1950 f.Kr.
Isak föds	2050 f.Kr.	1850 f.Kr.
Jakob föds	1990 f.Kr.	1790 f.Kr.
Jakob anländer till Egypten	1860 f.Kr.	1660 f.Kr.
Exodus	1460 f.Kr.	1260 f.Kr.

Floden var enligt den tidigaste varianten 2442 f.Kr. Om man förlänger vistelsen i Egypten något kommer man nära 2500 f.Kr. Det yngre alternativet landar då vid högst 2300 f.Kr. Det här är alltså resultatet om man inte beaktar möjligheten till *telescoping*.

Det problem som uppkommer med en sådan tolkning är att den inte harmonierar med vad arkeologin verkar vittna om. I mitt föregående arbete om översikten av nationerna beskrev jag kortfattat hur man menar att den tidiga antika främre orienten såg ut.³³⁶

Man har skrift från och med ca 3500 f.Kr. Detta vore i så fall 1000 år innan floden. Assyriens historia börjar ca 2600 f.Kr. Sargon av Akkad grundar sitt imperium ca 2334 f.Kr. Han som byggde den största pyramiden i Giza, Cheops, menar man att dog ca 2580 f.Kr. Det skulle då ha skett innan floden.

Jag låter ännu Kitchen ytterligare belysa att floden svårigen kunde vara något som hände kring 2200 f.Kr. eller ens 2500 f.Kr. Kitchen konstaterar att de kungliga arkiven under Egyptens tolfte dynasti, som varade mellan 1991–1783 f.Kr, kunde stoltsera med att kunna presentera en räkka av 100 regenter som gick tillbaka till Menes som förenade kungadömet och ännu därefter till forna kungar från det norra och södra kungadömet. Man menar att Menes regerade i trakten av 3000 f.Kr. Till sist går förteckningen över till halvgudar och sist till gudarnas egen regering.³³⁷

Samma situation gällde i Mesopotamien. En skrivare under Hammurabis tid, som regerade 1792–1750 f.Kr, kunde räkna tillbaka 50 kungar tills han kom fram till Sargon av Akkad, ca

³³⁶ Jungerstam 2021, 20–22, 42–80.

³³⁷ Kitchen 2006, 439.

2300 f.Kr. och om man inkluderar de föraktade gutierna kunde han räkna 71 kungar bakåt i tiden.³³⁸

De äldre sumeriska dynastierna kunde räkna tillbaka ytterligare 84 kungar bakåt till den stora floden. Tillsammans innebär alltså detta att man kunde räkna 155 kungar bakåt till floden från Hammurabis tid. Efter floden kunde man räkna upp åtta eller fler kungar som regerade innan floden, från det att kungadömet sänktes ner från himmelen.³³⁹

Som jag konstaterade i samband med mina tidigare arbeten om urhistorien var floden något som man i den antika främre orienten betraktade som en historisk händelse och man delade upp historien i tiden före floden och i tiden efter floden.³⁴⁰ Det finns alltså inte problem med att en historisk flod har skett. Det som däremot leder till svårigheter är om man daterar den till ca 2500 f.Kr. eller senare. Man bör givetvis vara ödmjuk inför arkeologiska fakta. Även sådant man idag inom forskningen är överens om kan i framtiden visa sig vara fel. Speciellt öppen för förändringar ska man vara med dateringar där det inte finns skriftliga källor. Men i det här fallet verkar det finnas mycket fakta, även från skriftliga källor, som gör att uppfattningen om att floden skedde ca 2500 f.Kr. eller senare är problematisk.

Jag ska därför ännu först rekapitulera hur *telescoping* används i den antika främre orienten varefter jag ska granska huruvida det finns tydliga exempel på *telescoping* på andra stället i Bibeln.

Telescoping i den antika främre orienten³⁴¹

Telescoping var vanlig i den antika främre orienten. Bland de kungliga sumeriska och akkadiska genealogierna, som alla är linjära, är omfattningen för de flesta endast tre generationer.³⁴² Men det förekommer även längre genealogier, upp till åtta generationer. I dessa kan även tekniken med *telescoping* noteras i en del.³⁴³

Ett bra exempel på *telescoping* fås även från Esarhaddons genealogi där han säger sig vara son till Sennacherib som var son till Sargon som var son till Belu-bani, son till Adasi. Esarhaddons far och farfar är korrekt, men sedan hoppar man över hela 62 generationer till Belu-bani som var grundare till en av de tidiga assyriska dynastierna.³⁴⁴

Ett annat exempel är Adad-nirari III som lämnade bort totalt 70 släktled mellan sin anfader Enlil-kapkapi och Adad-nirari II. Hoppar man om 70 släktled så kan det röra sig om en total tid på ca 2000 år, beroende på vilken längd på en generation man använder i beräkningen.³⁴⁵ Det förekommer även *telescoping* i genealogier med endast tre namn, även om det är

³³⁸ Kitchen 2006, 439; Van de Mieroop 2005, X.

³³⁹ Kitchen 2006, 439.

³⁴⁰ Så är det t.ex. i den sumeriska kungalistan. Jungerstam 2017, 94–100.

³⁴¹ Den text som följer som svar på den här frågan ingår även i Jungerstam 2017, 8–9.

³⁴² Wilson 1977, 59.

³⁴³ Pre-islamiska arabiska släktlistor, från 800 f.kr framåt, var sällan segmenterade och omfattade högst tio generationer.

³⁴⁴ Detta kalkylerat enligt den ”kanoniska” Assyriska kungalistan King List A (AKL–A). Wilson 1977, 65.

³⁴⁵ En längd på 30 år i medeltal generationerna emellan leder till 70 x 30 år = 2100 år.

vanligare i längre genealogier, till exempel hoppas ett tiotal generationer över mellan Merodach-Baladan I, Melisipak och Kurigalzu.³⁴⁶

Även vanliga människor hade genealogier, upp till 12 generationer långa.³⁴⁷ Att tekniken med *telescoping* förekom även där är klart. Speciellt utmärkande är det för genealogier som går tillbaka till en verkligt avlägsen anfader. Småningom utvecklades under sen babylonisk tid ett system för att särskilja en direkt anfader från en fjärran förfader. Man särskilde son och ättling genom att använda olika ord. Så sent som 150 f.Kr. kunde skrivare ange fjärran förfäder från den kassitiska perioden, mer än 1000 år tidigare, som sina anföräder.³⁴⁸

Man kan notera att omfattningen verkar vara liknande för såväl orala som nedtecknade släktlistor. I regel överskrider inte tio generationer även om det i skriftlig form vore problemfritt.³⁴⁹

Wilson noterar att längden på släktlistor sällan överskrider 14. Han noterar vidare att när behov av att lämna bort generationer uppstår är det sällan det sker i de tidigaste generationerna, de verkliga anförädrarna. Det sker inte heller i slutet av genealogin, kanske för att det kan finnas människor som ännu kommer ihåg de senare generationerna. Lämnas namn bort så är det vanligen i mitten av genealogin. Namn som är mer betydelsefulla bevaras längst.³⁵⁰

Telescoping i Bibeln

Tekniken används bevisligen i Bibeln på flera ställen. Kitchen lyfter fram ett exempel från 1 Mos 46:16–18. Där räknas Silpas, en av Jakobs fruars, söner upp. Det intressanta är att listan innehåller såväl barn som barnbarn och barnbarnsbarn. En av dessa ”söner” är också en dotter.

Gads söner var Sifjon och Haggi, Suni och Esbon, Eri och Arodi och Areli. Asers söner var Jimna, Jisva, Jisvi och Beria, och deras syster var Sera. Berias söner var Heber och Malkiel. Dessa var söner till Silpa, som Laban hade givit åt sin dotter Lea. Hon födde dem åt Jakob, sexton personer (SFB)

Texten säger alltså att dessa 16, varav en var en dotter, var söner till Silpa som *hon* födde åt Jakob. Även det här exemplet visar att man inte ska förstå ”son” eller ”föda åt” som att det alltid handlar om ett biologiskt förälder-barn förhållande. Dottern Sera var Silpas ”son” även om Sera i verkligheten var Silpas sondotter. På samma sätt anges ”sönerna” till Jakobs andra fruar. Ordet för ”son” på hebreiska kan betyda såväl ättling som medlem av en grupp.³⁵¹

³⁴⁶ Enligt den babyloniska kungalistan A (BKL–A). Likaså förekommer *telescoping* i egyptiska listor. Wilson 1977, 67, 126.

³⁴⁷ Wilson 1977, 115.

³⁴⁸ Wilson 1977, 116; Kitchen 2006, 441. Wilson noterar dock att man inte kan dra för säkra slutsatser gällande privatpersoners genealogier.

³⁴⁹ Wilson 1977, 134.

³⁵⁰ Wilson 1977, 33–34.

³⁵¹ 1 Mos 46:8–15; 19–22; 23–25.

Att släktlistor på andra ställen i Bibeln används så att generationer medvetet lämnas bort för att nå önskad symmetri framkommer bland annat genom följande exempel:

I Jesu släkttavla i Matteus 1:1–17 finns tre sektioner med 14 generationer. Men när det i Matt 1:8 sägs att Joram blev far till Ussia visste alla som kunde skrifen väl att tre generationer lämnades bort. Egentligen blev Joram far till Ahaziah, som blev far till Joas, som blev far till Amaziah som blev far till Ussia.³⁵² Ussia var således Jorams barn-barns-barns-barn. Likaså kallas Josia Jekonias far i Matteus 1:11 även om han i verkligheten var hans farfar. Man ska alltså förstå ”Joram blev far till Ussia” som att Joram blev far till den linje som kulminerade i Ussia.

Ett annat exempel där ett antal namn lämnas bort hittar man om man jämför Esra 7:1–5 med 1 Krön 6:3–15. Jag synliggör diskrepansen mellan versionerna i tabellen nedan.

Generation	Esra 7:1–5	1 Krön 6:3–15	Generation
17	Esra		
		Josadak (gick med i fångenskap)	23
16	Seraja	Seraja	22
15	Asarja	Asarja	21
14	Hilkia	Hilkia	20
13	Shallum	Shallum	19
12	Sadok	Sadok	18
11	Ahitub	Ahitub	17
10	Amarja	Amarja	16
9	Asarja	Asarja (Präst i Salomos tempel)	15
		Johanan	14
		Asarja	13
		Ahimaas	12
		Sadok	11
		Ahitub	10
		Amarja	9
8	Merajot	Merajot	8
7	Seraja	Seraja	7
6	Uzzi	Ussi	6
5	Bucki	Bucki	5
4	Abishua	Abishua	4
3	Pinehas	Pinehas	3
2	Eleasar	Nadab, Abihu, Eleasar , Itamar	2
1	Aron	Aron , Mose, Mirjam	1

³⁵² 2 Kung 8:25; 11:2; 14:1, 21.

I tabellen ovan blir det tydligt att versionen i Esra hoppar över sex generationer i mitten samt den sista innan Esra. Detta innebär inte att släktdlistan i Esra är lögnaktig, utan endast att den utgör ett exempel på att *telescoping* tveklöst används även i GT.³⁵³

Jag vill ännu påpeka ett annat tillfälle då *telescoping* måste användas. Det hänger faktiskt ihop med listan ovan från 1 Krön 6:3–15. Den inleds nämligen inte med Aron, utan det finns generationer ända ner till Levi. Jag återger den delen av listan som följer. Namnet med fet stil anger den av syskonen som ger upphov till nästa generation i listan.

Aron, Mose, Mirjam	1	
Amram , Jishar, Hebron, Ussiel	C	Amram blev 137 år (2 Mos 6:20)
Gershon, Kehat , Merari	B	Kehat blev 133 år (2 Mos 6: 18)
Levi	A	Levi blev 137 år

Här anges således att Levi var farfars far åt Mose. Det finns ytterligare några uppgifter som är av intresse. Om man utgår från att man ska tolka de 400 åren bokstavligt så var Israels, alltså Jakobs, barn i Egypten i 400 år. Levi är Jakobs son. Det finns ytterligare några fakta som är av intresse. Det står att:

Amram tog sin fars syster Jokebed till hustru. Hon födde Aron och Mose (2 Mos 6:20)

Amrams hustru hette Jokebed, Levis dotter, som föddes åt Levi i Egypten. Hon födde åt Amram: Aron, Mose och deras syster Mirjam (4 Mos 26:59)

Jokebed hör alltså till samma generation som Kehat. ”Hon” föddes åt Levi i Egypten. Notera att språket är likadant som i exemplet ovan då det som anges inte är ett barn, utan en ättling, ett barnbarn. I vilket fall måste hon, eller hennes anmoder, ha blivit född åt Levi i Egypten. Om vi antar att Levi var åtminstone 40 år innan han kom till Egypten och avlade Jokebed. Innan hon hade växt upp och blir fru åt Amram och föder Aron, Mose och Mirjam har det gått maximalt ca 60 år. Antagligen ca 30–35 år. Mose är ca 80 år när han leder ut folket ur Egypten. Det leder till följande ungefärliga tidsram.

Levi flyttar till Egypten	
Jokebed föds	30 år senare
Jokebed föder Mose	90 år senare
Mose leder folket ut ur Egypten	170 år senare

Tiden i Egypten skulle i så fall vara betydligt kortare än 200 år. Eftersom Levi antagligen var i Egypten kortare tid än 30 år innan Jokebed föddes och Jokebed antagligen var yngre än 60 år då Mose föddes är tidsperioden närmare 100 år än 200 år. Verkligheten är antagligen att det åter en gång förekommer *telescoping*.

³⁵³ Man kan notera att här innehåller bägge släktdlistor mer än 14 namn.

Min poäng är att det finns inget sådant alternativ att man alltid ska uppfatta de åldrar och intervall som anges som absoluta värden där ingen *telescoping* används. Gör man det leder det till resultat som inte kan harmonieras och ”motsägelser” av typen hur länge Israels barn egentligen var i Egypten uppstår. Men det är inte verkliga motsägelser utan exemplet ovan är ett ”problem” som skapas av en anakronistisk läsning där man inte beaktar den för 3000 år sen vanliga tekniken *telescoping*.

Min slutsats

Jag konstaterar att det är ett faktum att *telescoping* används i Bibeln, såväl i NT som GT. Om man inte inser att den tekniken används finns det uppenbara motsägelser i Bibeln. Till exempel kan inte tiden i Egypten vara både 400 år eller mer och 170 år eller mindre.

En läsning av släktlistan i Shems fortsatta historia där man inte beaktar möjligheten till *telescoping* kombinerat med uppgifter om patriarkernas tid och tidpunkten för Exodus anger tiden för floden till 2500 f.Kr. eller senare. Det är samma tid som Cheops pyramid är nybyggd i Egypten. Det är 1000 år senare än det finns skriftliga källor. En sådan tidpunkt harmonierar inte med den verklighet som bekräftas av arkeologin på basis av skriftliga och andra källor.

En flod som innebar slutet för den dåtida civilisationen varefter civilisationen startade på nytt är däremot något som omvittnas som en konkret historisk händelse bland annat i den sumeriska kungalistan, men även i andra skrifter.³⁵⁴

Situationen är således den att om man beaktar möjligheten att ett okänt antal generationer har hoppats över så förskjuts floden bakåt i tiden. Därmed försvinner de problem som annars finns i texten. Då har man en genomgående logisk tolkning av Bibelns texter eftersom *telescoping* otvetydigt förekommer i andra sammanhang i Bibeln. Beaktar man *telescoping* harmonierar de aktuella texterna såväl med varandra som med den omvittnade verkligheten.

Eftersom *telescoping* användes i den antika orienten liksom i Bibeln kan man inte utgå från att den som anges som fader till en son verkligen är den biologiske fadern och inte en anfader. Jag instämmer med Kitchen när han konstaterar att man därför inte kan räkna ut tiden sedan Adams skapelse eller floden med hjälp av de genealogier som finns i GT.³⁵⁵

Adams släktlista i 1 Mos 5 kombinerat med den i Shems fortsatta historia gör att hebréerna spårar sin härkomst långt tillbaka i tiden. Men i deras lista finns inga kungar, än mindre halvgudar eller gudar.³⁵⁶ Abrahams folk har växt fram ur en värld av vanliga människor. Deras rike har inte sänkts ner från himmelen. Genealogierna i urhistorien spårar inte heller endast hebréernas ursprung, utan hela mänsklighetens och alla nationers ursprung. Ända fram till att människan skapades till Guds avbild. Till man och kvinna skapade han henne, till Guds avbild skapade han dem. Men hur länge sedan skapelsen eller floden inträffade kan man inte fastställa på basis av de kompakta släktlistorna.

³⁵⁴ Jungerstam 2017, 94–100.

³⁵⁵ Kitchen 2006, 441.

³⁵⁶ Även de väst-semitiska amoritiska dynastierna dit t.ex. Hammurabi hörde spårade sin härkomst i genealogier till tiden innan de var kungar. Kitchen 2006, 440.

3.3.3 Hur harmonierar Shems fortsatta historia med dokumenthypotesen och släktlistan i 1 Mos 10?

Jag hänvisar till kapitel 3.2.5 där jag konstaterar att dokumenthypotesen inte har någon hjälp att erbjuda vad gäller att förstå kompositionen av genealogin i översikten av nationerna i relation till den som återfinns i Shems fortsatta historia. Däremot harmonierar texten väl om man i likhet med den tidigare urhistorien förväntar en litterär sammanlänkning av de båda enheterna.

Som jag konstaterar i mitt föregående arbete harmonierar inte texten med dokumenthypotesen gällande översikten av nationerna.³⁵⁷ Vad gäller släktlistan här i 1 Mos 11 förekommer de första fyra namnen redan i översikten av nationerna. De gemensamma namn som finns i inledningen från Shem till Peleg kommer inte av att den ena uppsättningen är från J och den andra från P utan det är ett välkänt sätt för författaren att sammanlänka Shems fortsatta historia med den tidigare enheten Noachs söners fortsatta historia. Översikten av nationerna utgör ju den första delen av Noachs söners fortsatta historia. En liknande teknik har han använt till exempel i övergången mellan himmelens och jordens fortsatta historia och människans fortsatta historia.³⁵⁸ Vad författaren gör i Shems fortsatta historia är att han kompletterar de uppgifter han gav i översikten av nationerna. Där presenterades 15 av Evers ättlingar. Av dessa var 13 ättlingar till Pelegs bror Joktan. Men den linje som leder fram till Abram presenterades inte. Det sker först nu i Shems fortsatta historia då sju ytterligare ättlingar till Ever presenteras. I den sista generationen dyker Abram upp. Släktlistorna kompletterar således varandra.

Därmed har jag besvarat forskningsfrågorna även vad gäller Shems fortsatta historia. Det som återstår är en avslutande diskussion där jag även diskuterar vidare forskning.

4 Avslutande diskussion och förslag till vidare forskning

I det här avslutande kapitlet ska jag blicka framåt såväl mot den enhet som följer urhistorien, Terachs fortsatta historia, som mot vidare forskning. Jag kommer även att kort kommentera mina resultat under den 10 år långa process då jag forskat om urhistorien.

Jag inleder med att i kapitel 4.1 fokusera på huruvida urhistorien kan betraktas som en självständig litterär helhet eller inte. I kapitel 4.2 diskuterar jag hela urhistoriens komposition. Jag avslutar i kapitel 4.3 med några avslutande ord.

³⁵⁷ Se min analys i Jungerstam 2021, 167–189.

³⁵⁸ Se min analys i Jungerstam 2017, 26–28. 1 Mos 4:25–26 och 1 Mos 5:3–8.

4.1 Är urhistorien en självständig litterär enhet?

Urhistorien är en fungerande benämning på det som föregår Terachs fortsatta historia som fokuserar på Abrahams liv. Urhistorien är en enhet såtillvida att det huvudsakligen är från en tid som man inte kan datera med någon säkerhet.³⁵⁹ Urhistorien fokuserar också på hela mänskligheten och på alla folk. Från och med Terachs fortsatta historia som fokuserar på Abrahams liv är det annorlunda. Då flyttas fokus till *en* man och *en* familj som småningom blir ett utvalt folk bland alla andra folk på jorden.

En fråga jag ännu vill granska är om urhistorien även litterärt är en självständig enhet. Inom urhistorien har författaren sammanlänkat alla avsnitt genom att i inledningen av det nya avsnittet återvända till tema, ord och händelser som det föregående avsnittet slutat med eller fokuserat på. Tekniken kallas *concatenatio*, sammanlänkning. Används samma teknik även i övergången mellan Shems fortsatta historia och Terachs fortsatta historia eller står enheterna självständiga från varandra? Det har jag granskat och resultatet blev som följer.

Så här slutar Shems fortsatta historia:

Och levde Terach 70 år

Och han avlade Abram, Nachor och Haran

Om författaren fortsätter att använda samma teknik som han gjort inom urhistorien kommer något eller några av dessa namn att dyka upp i inledningen av Terachs fortsatta historia. Jag presenterar de tre första verserna i Terachs fortsatta historia: 1 Mos 11:27–29.

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תְּרַח
תְּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נְחֹר וְאֶת־הָרָן
וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:
וַיִּמָּת הָרָן עַל־פְּנֵי תְּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדוֹתוֹ בְּאֹר כַּשְׂדִּים:
וַיִּקַּח אַבְרָם וְנְחֹר לָהֶם נָשִׁים שָׁם אִשְׁת־אַבְרָם שְׂרַי וְשָׁם אִשְׁת־נְחֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִשְׂכָּר:

Detta är *Terachs* fortsatta historia

Terach hade avlat³⁶⁰ *Abram, Nachor och Haran*

Och Haran hade avlat *Lot*

Och dog Haran inför sin fader Terach i det land där han hade fötts, i det kaldeiska Ur

Och tog Abram och Nachor åt sig hustrur. Namnet på Abrams hustru var Sarai och namnet på Nachors hustru var Milka, dotter till Haran som var far till Milka och Jiska

Jag konstaterar att exakt det som händer i övergången från en enhet till nästa inom urhistorien även händer här. De namn som nämns i slutet återkommer i början på nästa enhet kompletterat med ny information. Det jag har markerat grönt är ny information, medan det röda är de namn som nämndes i slutet av Shems fortsatta historia. Det är åter en gång samma

³⁵⁹ Detta gäller framför allt tiden fram till och med floden. I avsnittet efter floden kan man åtminstone i stora drag börja avgränsa vilken tidsperiod delar av texten kan handla om. Jag tänker på angivelsen av Kanaans södra gräns som tyder på tiden innan 1800 f.Kr. Jag tänker också på Nimrod som eventuellt kan syfta på Sargon av Akkad och därmed perioden kring 2300 f.Kr. Se Jungerstam 2021, 72–80, 105–115.

³⁶⁰ Perfekt.

teknik som används i övergången mellan himlens och jordens fortsatta historia och människans fortsatta historia i 1 Mos 4:25–26 och 1 Mos 5:3–4. Namn som nämns sist i den tidigare enheten återkommer i följande enhet med kompletterande, inte upprepande, information.³⁶¹

Jag drar slutsatsen att urhistorien litterärt inte är åtskild från det som följer. Shems fortsatta historia är sammanlänkad med Terachs fortsatta historia precis på samma sätt som enheterna i urhistorien är sammanlänkade med varandra.

4.2 Vad kan sägas om urhistoriens komposition?

Under snart ett decennium har jag studerat urhistorien och dess komposition. Det här är inte platsen för en slutlig eller genomgående analys av helheten, men jag vill peka på några intressanta upptäckter som jag hoppas kunna forska vidare på i framtiden.

Jag vill lyfta fram två aspekter jag anser intressanta. Den första fokuserar på dokumenthypotesen. Enligt dokumenthypotesen innehåller urhistorien två parallella versioner av urhistorien, en från J-källan och en från P-källan. Mina avgörande resultat fick jag i min analys av flodberättelsen och översikten av nationerna.³⁶² Bägge anses vara en kombination av källorna J och P. Flodberättelsen anses innehålla två kompletta versioner som delvis är motstridiga. Min analys av flodberättelsen visar att den inte harmonierar med vad som förväntas av dokumenthypotesen överhuvudtaget. Berättelsen innehåller inga verkliga dubletter och än mindre motsägelser. Än mer betydelse tillskriver jag min upptäckt att om man delar in berättelsen i de delar som stipuleras av dokumenthypotesens förespråkare så harmonierar inte elementen med vad som förväntas av respektive källa överhuvudtaget. Det är snarast motsatt förhållande som råder. De delar som tilldelats P har mer av den stil som tillskrivs J osv. Mitt resultat av analysen av översikten av nationerna var lika tydligt. Texten harmonierar inte med dokumenthypotesen. Se respektive arbete för en noggrann genomgång.³⁶³ Inte heller passar till exempel skapelseberättelsen in på det språk som P har enligt dokumenthypotesens förespråkare eftersom den överflödar av variation och språklig briljans.³⁶⁴

Vad vittnar då mina analyser av urhistorien om? För det första är det uppenbart att urhistorien är uppdelad i en skapelseberättelse följt av fem enheter vars startpunkt utgörs av toledot-formeln. Den indelningen följer Folkbibelns översättare medan till exempel översättarna av Bibel 2000 och Nubibeln inte låter toledot-formeln avgöra var en ny enhet inleds.³⁶⁵ Då blir också strukturen i urhistorien märklig, vilken är en naturlig följd av en felaktig tolkning av den hebreiska textens struktur.

³⁶¹ Se min analys i Jungerstam 2017, 26–28. Tekniken används även i relationen mellan översikten av nationerna, 1 Mos 10 och Shems fortsatta historia. Se kapitel 3.2.5.

³⁶² Jungerstam 2018, 103–149; Jungerstam 2021, 167–189.

³⁶³ Jungerstam 2018, 103–149; 2021, 167–189.

³⁶⁴ Jungerstam 2013, 57–66.

³⁶⁵ Nubibeln kom ut 2017 på Sjöbergs förlag.

Jag noterade att alla enheter är sammanlänkade med det som benämns *concatenatio*. Det innebär att i början av en ny enhet nämns ord eller tema som förekommer i slutet av föregående enhet eller är centrala inom den.

Förutom att dela in urhistorien i de enheter som toledot-formlerna anger kan man urskilja ett antal mindre beståndsdelar i urhistorien

1. Skapelseberättelsen
2. Edenberättelsen
3. Berättelsen om Kain och Abel
4. Kains släkttavla
5. Adams släkttavla genom Shet
6. Flodberättelsen
7. Berättelsen om Noachs berusning och hans söner
8. Översikten av nationerna (Noachs söners släkttavla)
9. Berättelsen om Babels torn
10. Shems släkttavla

Enligt min tolkning ovan består urhistorien således av tio beståndsdelar: sex berättelser och fyra släkttavlor. Man kan göra andra tolkningar givetvis. Till exempel går det att betrakta utvecklingen om Nimrod som en berättelse. Men det anser jag inte är motiverat. Det är enbart tilläggsinformation som kan finnas i en släktlista. Det är ingen berättelse som kan jämföras med någon av de sex berättelser som jag anger.

Min analys av helheten visar också tydliga spår av en redaktör. Med redaktör menar jag en person som har sammanställt helheten. Huruvida denna redaktör även är författare till delar av helheten kan jag åtminstone inte idag svara på. Man kunde lika gärna kalla denne redaktör en slutlig författare.

De finns tydliga tecken på att denne redaktör eller slutlige författare har känt sig fri att organisera materialet. Jag har bland annat noterat följande:

- Redaktören har inneslutit Kains släkttavla i berättelsen om Kain och Abel
- Informationen om Shet och Enosh delas in i två delar så att de kompletterar varandra (1 Mos 4:25–26 samt 1 Mos 5:3–4)
- Redaktören har delat Noachs födelseformel i två delar så att den första kommer som en del av människans fortsatta historia (1 Mos 5:1–6:8) medan den andra delen kommer efter flodberättelsen i Noachs fortsatta historia (1 Mos 6:9–9:29)
- Redaktören väljer konstant att först redovisa släktlinjer som inte leder fram till den utvalda linjen och först därefter redovisa den utvalda linjen. Den principen följs i hela Första Mosebok.
- Det är redaktören som har åstadkommit alla sammanlänkningar som finns mellan alla toledot-enheter

Finns det då ytterligare spår av en redaktör? Det finns verser i början av flera enheter och även i slutet av en enhet som eventuellt kan vara produkten av en redaktör. Det jag avser är

flera av introduktionerna samt de toledotformler som föregår den egentliga berättelsen samt en avslutning. De avsnitt jag avser är:

1. Toledotformlerna i 1 Mos 2:4a; 5:1; 6:9; 10:1; 11:10
2. Introduktionen i 1 Mos 2:4b–6
3. Introduktionen i 1 Mos 5:1b–2
4. Avslutningen av människans fortsatta historia 1 Mos 6:1–8
5. Introduktionen till Noachs fortsatta historia 1 Mos 6:9b, kanske fram till 1 Mos 6:12
6. Introduktionen till Noachs söners fortsatta historia 1 Mos 10:1b

Jag hävdar alltså inte att det är som jag spekulerar ovan. Men jag anser att det är värt att rikta fortsatt forskning på. Jag menar inte heller att redaktören själv måste författa det som ingår i de sex punkterna ovan. Han kan ha använt ett färdigt material som redan passar som det är, men just nu anser jag det som mer troligt att han har omorganiserat eller omformulerat det för att enheterna ska bli så skickligt sammanlänkade som de har visat sig vara.

Det jag däremot med bestämdhet hävdar är att min forskning hitintills visar att urhistorien är en fantastiskt skicklig komposition som består av olika enheter sammanvävda på ett litterärt fulländat och enhetligt sätt. De enskilda berättelserna är även de komponerade med litterär briljans. De överflödar av variation, ordlekar, allitteration,³⁶⁶ parallellism³⁶⁷, paronomasi³⁶⁸ med mera. Den slutliga författaren har även beaktat ordfrekvens när helheten har komponerats.³⁶⁹

Genomgående har det varit så att jag har upptäckt mer och mer briljans desto mer i detalj jag har analyserat texten. Ett annat genomgående drag har varit att min analys av avsnitt som ansetts krångliga, motsägelsefulla eller svårförstådda har visat sig vara välformulerade och logiska. Ibland har förmenta dubletter eller onödiga upprepningar visat sig vara tecken på en konsekvent användning av repetition med variation. Ibland har det utgjort delar av en sammanlänkning av olika enheter. Ibland har en bristande förståelse av den hebreiska grammatiken, bland annat hur den hebreiska perfekt-formen används, kunnat förklara varför man uppfattat avsnitt som problematiska. I varje enskilt fall har en noggrann analys av ordens användning samt kännedom om det spektrum av betydelser olika grammatiska former har gjort att problemen, dubletterna eller motsägelsena, försvunnit och ofta har jag efter avslutad analys kunnat konstatera ytterligare ett exempel på litterär briljans.

Ibland beskrivs urhistorien som ett motsägelsefullt hopklipp av en något förvirrad redaktör som jobbat med texter skrivna av författare, speciellt P, som saknat förmåga till litterär finess. På basis av mina analyser konstaterar jag att det motsatta förhållandet råder. Urhistorien är ett verkligt litterärt mästerverk till alla sina delar, skrivet och komponerat med förstummande litterär finess, inte minst just de avsnitt som anhängare av dokumenthypotesen tilldelat P.

³⁶⁶ Flera ord efter varandra börjar med samma bokstav eller ljud.

³⁶⁷ Man säger samma sak två gånger efter varandra på ett kompletterande sätt, med andra ord och uttryck.

³⁶⁸ Paronomasi är en retorisk ordlek, en användning av ord som liknar eller påminner om varandra men som har olika betydelse. Man använder den dubbeltydighet som finns i vissa termer.

³⁶⁹ Se mina analyser i Jungerstam 2013, 57–60; 2015, 76–77; 2016, 65–70; 2017, 92–93; 2018, 97–99; 2021, 153–158.

4.3 Avslutande ord

Det har varit intressanta år med mycket förundran över den förstummande skicklighet med vilken urhistorien är komponerad.

I den första av tre bilagor som följer presenterar jag den översättning av hela urhistorien som jag har gjort. Ta gärna del av den.

Jag ser fram emot att fortsätta mina studier om urhistorien och Bibeln. I vilken form får framtiden utvisa.

Bilagor

Jag presenterar tre bilagor. I bilaga ett presenterar jag min översättning av urhistorien som en helhet. I bilaga två analyserar jag användningen av *mikedem* och *kedmah*. I bilaga tre presenterar jag ytterligare tolkningar av berättelsen om Babels torn där man försöker visa att berättelsen har en renodlat kiastisk struktur. Jag presenterar även min kritik av de försöken.

Bilaga 1: Min översättning av urhistorien. 1 Mos 1:1–11:26

*I begynnelsen skapade Gud himmel och jord
Men jorden var öde och tom med mörker över djupet,
dock – Guds Ande var i rörelse över vattnet*

*Och Gud sa:
Låt det bli ljus – och det blev ljus
Och Gud betraktade ljuset: Det var gott!
Och Gud åtskilde ljuset från mörkret
Och Gud kallade ljuset dag och mörkret kallade han natt
Och det blev afton och det blev morgon – en dag*

*Och Gud sa:
Låt det bli en utsträckning bland vattnen och låt den bli en åtskiljare mellan vatten och vatten
Och Gud gjorde utsträckningen. Ja, han orsakade åtskillnad mellan vattnen som är under
utsträckningen och mellan vattnen ovan utsträckningen. Ja, så blev det
Och Gud kallade utsträckningen himmel
Och det blev afton och det blev morgon – en andra dag*

*Och Gud sa:
Samlens, vattnen under himmelen till en plats. Bli synlig fast mark. Ja, så blev det
Och Gud kallade den fasta marken jord och samlingen av vatten kallade han hav
Och Gud såg: Det var gott!*

*Och Gud sa:
Grönske jorden av grönska: fröbärande örter och fruktträd producerande frukt enligt sitt slag
med sitt frö i sig över jorden. Ja, så blev det
Ja, jorden bringade fram grönska, fröbärande örter efter sitt slag och träd producerande
frukt som har sitt frö i sig efter sitt slag
Och Gud såg: Det var gott!
Det blev afton och det blev morgon – en tredje dag*

*Och Gud sa:
Låt ljusen på himlens utsträckthet vara för att göra åtskillnad mellan dag och natt och de ska
vara som tecken för sammankomster samt för dagar och år. Och de ska vara som ljus på
himlens utsträckthet för att lysa över jorden. Ja, så blev det
Och Gud satte de två ljusen – det stora ljuset till att regera över dagen och det lilla ljuset till
att regera över natten liksom stjärnorna
Ja, Gud gav dessa på himlens utsträckthet för att ge ljus över jorden och för att regera över
dagen och över natten samt för att orsaka åtskillnad mellan ljuset och mellan mörkret
Och Gud såg: Det var gott
Och det blev afton och det blev morgon – en fjärde dag*

*Och Gud sa:
Vimle vattnen av vimlande levande varelser och flygande varelser flyge omkring över jorden
mot himlens utsträckthet
Ja, Gud skapade de stora havsdjuren och allt myllrande liv som vimlar i vattnet efter sina*

slag och även varje flygande bevingad varelse efter sina slag

Och Gud såg: Det var gott

Och Gud välsignade dem genom att säga: Var fruktsamma. Ja, föröka er och fyll vattnen i haven och flygande varelser: bli många på jorden

Och det blev afton och det blev morgon – en femte dag

Och Gud sa:

Låt jorden bringa fram levande varelser efter sitt slag: boskapsdjur, kräldjur och markens djur efter sitt slag. Ja, så blev det

Ja, Gud gjorde markens djur efter sitt slag och boskapsdjuren efter sitt slag och allt som kryper på marken efter sitt slag

Och Gud såg: Det var gott

Och Gud sa:

Låt oss göra människan till vår avbild, till att vara oss lika

Och må de råda över havens fiskar och himmelens fåglar och över boskapsdjuren. Ja, över hela jorden och över alla rörliga varelser som rör sig på jorden

Ja, Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne – man och kvinna skapade han dem. Och Gud välsignade dem

Och Gud sa till dem:

Var fruktsamma, föröka er och uppfyll jorden. Lagg den under er och råd över havets fiskar och himmelens fåglar. Ja, över allt levande som rör sig på jorden

Och Gud sa:

Se: Jag ger er varje fröbärande ört som finns över hela jordens yta och varje träd som har fröbärande frukt – åt er ska de bli som föda. Ja, även för alla markens djur och för alla himmelens fåglar. Ja, för allt som rör sig på jorden som i sig har livets anda: varje grön ört är till föda. Ja, så blev det

Och Gud såg på allt det som han hade gjort och se: Mycket gott!

Och det blev afton och det blev morgon – den sjätte dagen

Nu var fullbordad himmel och jord med hela dess härskara

Ja, Gud var färdig den sjunde dagen med det arbete som han hade gjort

Ja, han avstod den sjunde dagen från allt arbete som han hade gjort

Och Gud välsignade den sjunde dagen och avskilde den,

för på den avstod han från allt arbete som Gud hade skapat för att färdigställa

Detta är den fortsatta historien om himmelen och jorden

Vid skapandet av dem, när HERREN Gud var att färdigställa jord och himmel men innan alla fältens växter ännu fanns på jorden

ja, innan alla fältens gröna örter ännu hade sprungit upp för HERREN Gud hade inte låtit det regna över jorden

och människa fanns inte för att bruka marken

Men ett flöde vällde upp från jorden

och den vattnade hela ytan av marken

*Då formade HERREN Gud människan av stoft från marken
och blåste i hans näsa anda av liv
Och människan blev en varelse av liv*

*Och HERREN Gud anlade en trädgård i Eden österut och satte där människan som han
format*

*Ja HERREN Gud lät springa fram ur marken alla möjliga träd ljuvliga till utseendet och
goda till föda, men även livets träd inne i trädgården liksom kunskapens träd – gott och ont*

*Och en flod rinner från Eden för att vattna trädgården och därifrån delas den och blir till
fyra källflöden*

*Namnet på den första: Pison. Den ringlar sig genom hela landet Havilah där det finns guld
och det här landets guld är gott. Där finns bdelliumharts och lapis lazuli*

Och den andra flodens namn: Gihon. Den ringlar sig genom hela landet Kush

*Och den tredje flodens namn: Hiddekel, den går öster om Assur och fjärde floden, det är
Euftrat*

*Ja, så tog HERREN Gud mannen och placerade honom i Edens trädgård för att bruka och
bevara den*

Och befallde HERREN Gud mannen genom att säga:

*Av alla trädgårdens träd kan du sannerligen äta, men av kunskapens träd – gott och ont – ät
inte av det, för om du äter av det ska du sannerligen dö*

*Och HERREN Gud sade: Det är inte gott för mannen att vara ensam. Jag ska göra åt honom
en hjälpare vid hans sida*

*Och HERREN Gud formade från marken alla fältets djur och av alla himlens flygande
varelser, och han förde dem till mannen för att se vad han skulle kalla var och en. Och allt
som mannen kallade en levande varelse, det blev dess namn*

*Ja mannen gav namn åt all boskap och åt himlens flygande varelser och åt alla fältets djur,
men för Adam – han hade inte funnit någon hjälpare vid sin sida.*

Då lät HERREN Gud en tung sömn falla över mannen - och han sov

Och han tog en del från hans sida och slöt till köttet efter den

Och HERREN Gud byggde sidan som han tagit från mannen till en kvinna.

Och han förde henne till mannen

*Och mannen sa: Denna gång: ben av mina ben och kött av mitt kött! Denna ska kallas
maninna. Verkligen, av man är hon tagen*

*För denna orsak skall en man lämna sin fader och sin moder och hålla sig till sin kvinna –
och de ska bli ett kött*

*Och det var båda oskylda, mannen och hans kvinna och de skämdes inte för varandra. Men
ormen var listig, mer än alla fältets djur som HERREN Gud hade gjort*

*Och han sa till kvinnan: Verkligen! Tänk att han sagt så Gud: Ät inte från något av
trädgårdens träd*

*Och kvinnan sa till ormen: Av frukten av trädgårdens träd ska vi äta, men av frukten från det
träd som är mitt i trädgården sa Gud: Ät inte av det, ja rör det inte med mindre än att ni dör*

Men ormen sa till kvinnan: "Ni ska sannerligen inte dö! Tvärtom vet Gud att när ni äter av den så öppnas era ögon och ni blir som Gud vetande gott och ont

Och kvinnan såg att verkligen gott var trädet att äta av och det var sannerligen en njutning för ögonen och åtråvärt var trädet för insiktens skull

Och hon tog av dess frukt och hon åt

Och hon gav också åt sin man med henne och han åt

Och öppnades ögonen på dem båda

Och de insåg verkligen: blottade var de

Och de fäste ihop fikonlöv och de gjorde åt sig höftskynken

Och de hörde ljudet av HERREN Gud när han rörde sig i trädgården likt en vind om dagen

Och gömde sig mannen och hans kvinna från HERREN Guds ansikte bland trädgårdens träd

Och HERREN Gud kallade på mannen och sa till honom: Var är du?

Och han sa:

Ditt ljud hörde jag i trädgården,

Och jag fruktade, för jag var blottad och jag gömde mig

Och han sa:

Vem har gjort det känt för dig att du är blottad?

Från trädet som jag befallde att inte äta – från det har du ätit?

Och mannen sa:

Kvinnan som du gett med mig hon gav åt mig av trädet och jag åt

Och HERREN Gud sa till kvinnan:

Vad är det du gjort?

Och kvinnan sa:

Ormen förledde mig och jag åt

Och HERREN Gud sa till ormen: För att du gjorde så:

Utstött ska du vara från all boskap och från fältets alla djur

På din buk ska du gå och stoft ska du äta alla ditt livs dagar

Och jag ska sätta fiendskap mellan dig och mellan kvinnan och mellan din säd och mellan hennes säd. Han ska krossa ditt huvud och du ska krossa hans häl

Till kvinnan sa han:

Jag ska sannerligen föröka din möda - och i ditt havandeskap ska du med möda föda söner. Och till din man ska din åtrå vara, men han skall ha auktoritet över dig

Och till Adam sa han:

För att du lyssnade till din kvinnas röst och du åt från trädet som jag befallde dig genom att säga: Ät inte av det:

Förbannad är marken för din skull

Med möda ska du äta av den varje dag av ditt liv. Ja, törne och tistlar ska den låta skjuta skott för dig och du kommer att äta av fältens växter i ditt anletes svett

Du ska äta bröd tills du återvänder till marken, ja av den är du tagen

Ja - stoft är du och till stoft ska du vända åter

Och mannen gav sin kvinna namnet Eva, livgiverska, ja hon blev en mor för allt levande

Och HERREN Gud gjorde åt mannen och hans kvinna kläder av skinn

Och han klädde dem

Och HERREN Gud sa:

”Tänk, mänskan har blivit som en av oss vad gäller kunskap om gott och ont
Och nu: vad ifall hon kommer att sträcka ut sin hand och ta även från livets träd
och äta
och leva för evigt

Så sände HERREN Gud henne från Edens trädgård för att bruka den mark varifrån hon
tagits. Ja han drev ut människan
Och han placerade österom Edens trädgård keruberna och det flammande svärdet som
oupphörligen svingas för att bevaka vägen till livets träd

Men mannen hade haft umgänge med Eva, sin kvinna
Och hon blev havande och födde Kain
Och hon sa: Jag har format en man med HERRENS hjälp
Och hon fortsatte genom att föda hans bror, Abel
Och Abel blev en vårdare av hjorden medan Kain blev en brukare av marken

Och detta hände efter en tid:
Kain bar fram av markens frukt ett offer åt HERREN och Abel bar också han fram av sina
förstfödda i sin hjord och av deras fett
Och HERREN såg med välbehag till Abel och till hans offer, men till Kain och till hans offer
såg han inte med välbehag
Och en våldsam vrede upptändes hos Kain
och föll hans ansikte

Och HERREN sade till Kain:
Varför är din vrede upptänd, ja varför har ditt ansikte fallit?
Är det inte så att om du gör rätt är det upplyft, men om du inte gör rätt, vid din ingång har
synden slagit sig ner. Ja till dig står dess åtrå, men du ska regera över den
Men Kain blev vred på Abel, sin bror

Och det skedde medan de var ute på fältet
Och Kain reste sig upp mot Abel, sin bror
Och han dödade honom

Och HERREN sade till Kain:
Var är Abel, din broder?
Och han sa:
Jag visste inte att jag var min broders beskyddare
Och Han sa:
Vad har du gjort?
Rösten från blodet av din broder ropar till mig från marken

Och nu: Förbannad är du från marken som vidgade sin mun för att ta emot blodet av din
broder från din hand
Ja, när du brukar marken ska den inte fortsätta ge sin kraft till dig. Stapplande och vacklande
ska du vara på jorden

Och Kain sade till HERREN:

För stort är mitt straff att bära

Betänk, du har fördrivit mig idag från markens ansikte, även från ditt ansikte kommer jag att vara dold

Och jag kommer att vara stapplande och vacklande på jorden

Ja, det blir så att vem som än träffar på mig kommer att döda mig

Men HERREN sade till honom:

Därför: Vem som än skulle döda Kain, sjufalt ska han bli vedergäld

Ja, HERREN gav en försäkran till Kain att det inte blir så att han slås ner av vem som än träffar på honom

Så gick Kain från HERRENS ansikte

Och han slog sig ner i landet Nod, österom Eden

Och Kain umgicks med sin kvinna och hon blev havande och hon födde Chanoch

Och han blev en stadsbyggare. Och man kallade stadens namn som sonens namn: Chanoch

Och föddes åt Chanoch Irad

Och Irad gav upphov till Mechujael

Och Mechujael gav upphov till Metushael

Och Metushael gav upphov till Lemech

Och han tog åt sig Lemech två kvinnor, den enes namn var Ada och namnet på den andra var Tsilla

Och Ada födde Javal, han blev far till dem som bor i tält och har boskap

Och namnet på hans bror var Juval, han blev far till alla som spelar stränginstrument och flöjt

Och Tsilla, också hon, födde Tubal Kain, en smidare av alla föremål av koppar och järn

Och syster till Tubal Kain var Naama

Och Lemech sa till sina kvinnor Ada och Tsilla:

Hör min röst ni Lemechs hustrur, ge akt på mitt tal!

Ja, En man dödar jag för mitt sår och en yngling för min skråma

Ja, sjufalt hämnad blir Kain men Lemech sjuttio och sju

Och Adam umgicks åter med sin kvinna

och hon födde en son

och hon kallade hans namn Shet

För utsett åt mig har Gud en annan säd i stället för Abel för dödade honom Kain

Och åt Shet, även honom föddes en son

och han kallade hans namn: Enosh

Vid den tiden började han åkalla HERRENS namn

Detta är skriften om den fortsatta historien om människan

*Den dag Gud var att skapa människan
Till Guds likhet gjorde han henne, man och kvinna skapade han dem
Och han välsignade dem
Och han kallade deras namn människa den dag de skapades*

*Och Adam levde 30 och 100 år
Och han avlade en till sin likhet, som sin avbild
Och han kallade hans namn Shet*

*Och var Adams dagar efter att ha avlat Shet 800 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Adams dagar som han levde 900 år och 30 år
Och han dog*

*Och Shet levde 5 år och 100 år
Och han avlade Enosh
Och levde Shet efter att han avlat Enosh 7 år och 800 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Shets dagar 12 år och 900 år
Och han dog*

*Och levde Enosh 90 år
Och han avlade Kenan
Och levde Enosh efter att han avlat Kenan 15 år och 800 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Enoshs dagar 5 år och 900 år
Och han dog*

*Och levde Kenan 70 år
Och han avlade Mahalalel
Och levde Kenan efter att han avlat Mahalalel 40 år och 800 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Kenans dagar 10 år och 900 år
Och han dog*

*Och levde Mahalalel 5 år och 60 år
Och han avlade Jered
Och levde Mahalalel efter att han avlat Jered 40 år och 800 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Mahalalels dagar 5 och 90 år och 800 år
Och han dog*

*Och levde Jered 2 och 60 år och 100 år
Och han avlade Chanoch.
Och levde Jered efter att han avlat Chanoch 800 år
Och han avlade söner och döttrar.
Och var alla Jereds dagar 2 och 60 år och 900 år
Och han dog*

Och levde Chanoch 5 och 60 år
Och han avlade Metushelach
Och vandrade Chanoch med Gud efter att han avlat Metushelach 300 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Chanochs dagar 5 och 60 år och 300 år
Och vandrade Chanoch med Gud och var inte mer, för tog honom Gud

Och levde Metushelach 7 och 80 år och 100 år
Och han avlade Lemech
Och levde Metushelach efter att han avlat Lemech 2 och 80 år och 700 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Metushelachs dagar 9 och 60 år och 900 år
Och han dog

Och levde Lemech 2 och 80 år och 100 år
Och han avlade en son
Och han kallade hans namn Noach sägande: Denna ska ge oss lättnad från vårt arbete, ja från våra händers möda med den mark som HERREN förbannat
Och levde Lemech efter att han avlat Noach 5 och 90 år och 500 år
Och han avlade söner och döttrar
Och var alla Lemechs dagar 7 och 70 år och 700 år
Och han dog

Och var Noachs ålder 500 år
Och avlade Noach Shem, Cham och Jafet

Ja det blev så att sannerligen började människan förökas på markens ansikte och döttrar föddes åt dem
Och betraktade sönerna till Gud döttrarna till människan: sannerligen, ljuvliga var de!
Och de tog åt sig hustrur av dem alla - som de själva valde

Men HERREN sade:
Inte ska förbli min ande med människan för alltid, för hon är också kött
Och hennes dagar ska bli 100 och 20 år
Nefilimerna fanns på jorden i dessa dagar liksom efteråt när sönerna till Gud gick in till döttrarna till människan och de födde åt dem

Dessa är de väldiga som är från forntiden, ryktbara män

Och betraktade HERREN: Sannerligen, överflödande var människans ondska på jorden,
Ja, varje form av hennes hjärtas tankar - bara onda, varje dag
Då ångrade HERREN verkligen att han gjort människan på jorden
Ja, han sörjde i sitt hjärta

Och HERREN sade:
Jag ska utplåna människan som jag skapade från markens ansikte
Från människa till boskapsdjur, till kräldjur och till himmelens flygande varelser
Sannerligen, jag ångrar att jag har gjort dem
Men Noach hade funnit nåd i HERRENS ögon

Det här är den fortsatta historien om Noach

*Noach, en rättfärdig man
Oklanderlig var han i sin generation
Med Gud vandrade Noach*

Och avlade Noach tre söner: Shem, Cham och Jafet

*Men fördärvad var jorden inför Guds ansikte
Ja, fylld var jorden av orättfärdighet
Och betraktade Gud jorden: Och se! Fördärvats!
Sannerligen, fördärvat allt kött sin väg på jorden*

*Och sade Gud åt Noach:
Slutet för allt kött kommer inför mitt ansikte
Sannerligen, fyllts har jorden av orättfärdighet från deras ansikten
Och se! Jag fördärvar dem tillika med jorden*

*Gör dig en ark av goferträ
Bon ska du göra i arken
Och du ska täcka den invändigt och utvändigt med jordbeck*

*Och det här är som du ska göra den:
300 alnar längden av arken, 50 alnar dess bredd och 30 alnar dess höjd
Tak ska du göra till arken och till en aln ska du förfärdiga det ovanifrån
Och en öppning i arken, i dess sida, ska du placera
Nedersta, andra och tredje ska du göra henne*

*Och jag, sannerligen jag är i färd med att föra in floden av vatten över jorden för att fördärva
allt kött som i sig har livets anda under himmelen
Allt som är på jorden ska gå under
Men jag ska upprätta mitt förbund med dig
Och du ska komma till arken, du och dina söner och din hustru och hustrurna till dina söner
med dig*

*Och av allt levande, av allt kött, par av allt ska du föra till arken för att överleva med dig,
hane och hona ska de vara
Av de flygande varelserna efter sitt slag och av boskapen efter sitt slag och av alla kryp på
marken efter sitt slag
Par av allt ska komma till dig för att överleva*

*Och du, ta åt dig av all mat som är till föda och samla till dig
Och det ska vara åt dig och åt dem till föda*

Och gjorde Noach i enlighet med allt som befallt honom Gud. Så gjorde han

*Och sade HERREN till Noach:
Kom du och hela ditt hus till arken för dig har jag sett rättfärdig inför mitt ansikte i denna
generation*

*Av alla rena djur ska du ta åt dig sju sju, hane med dess maka
men från det djur som inte är rent, ett par hane med dess maka
Också av himlens flygande varelser sju sju, hane och hona
för att ska leva avkomma på ansiktet av hela jorden*

*För om sju dagar ytterligare låter jag det regna över jorden 40 dagar och 40 nätter
Och jag ska utplåna allt som finns till, som jag gjort, från markens ansikte
Och gjorde Noach i enlighet med allt som befallt honom HERREN*

*Och Noach var 600 år när floden skulle föra vatten över jorden
Och kom Noach och hans söner och hans hustru samt hustrurna till hans söner med honom
till arken undan flodens vatten*

*Av rena djur och av djur som saknar renhet och av flygande varelser och av allt som kryper
på marken, par om par kommer de till Noach till arken
hane och hona, såsom Gud hade befallt Noach
Och det blev mot sju dagar och flodens vatten var att komma över jorden*

*Under det sexhundra året av Noachs liv i den andra månaden under den sjuttonde dagen i
månaden
Denna dag brister alla det stora djupets källor och himmelens slussar öppnas
Och det blev regn över jorden 40 dagar och 40 nätter*

*Just denna dag hade Noach med Shem och Cham och Jafet, Noachs söner, samt Noachs
hustru och de tre hustrurna till hans söner med dem gått in i arken
De och allt liv efter sitt slag, ja all boskap efter sitt slag och alla krypande kryp på jorden
efter sitt slag och alla flygande varelser efter sitt slag, alla fåglar allt bevingat
Ja de kom till Noach, till arken, par om par av allt det kött som i sig hade ande av liv,
ja de kommande var hane och hona
Av allt kött hade de kommit såsom hade befallt honom Gud
Och stängde HERREN efter honom*

*Och var floden 40 dagar över jorden
Och ökade vattnet
Och lyfte arken
Och den höjdes från jorden*

*Och mäktigt blev vattnet
Och ökade mycket över jorden
Och vandrade arken på ansiktet av vattnet*

*Ja vattnet hade nu blivit mycket mycket mäktigt över jorden
Och täcktes alla höga berg som är under hela himmelen, 15 alnar ovanför dem hade vattnet
blivit mäktigt, ja täcktes bergen*

*Och förgicks allt kött som rör sig på jorden med flygande varelser och med boskapsdjur och
med vilda djur och med alla krypande kryp på jorden och varje människa. Allt som hade
livsande i sin näsa, allt som var på torra land hade dött*

*Ja, han utplånade all existens som fanns på markens ansikte från människa till boskapsdjur
till kräldjur till himmelens flygande varelser. Ja de utplånades från jorden*

*Förblev dock Noach och vad som var med honom i arken
Och var mäktigt vattnet på jorden 50 och 100 dagar*

*Och tänkte Gud på Noach och alla djur och all boskap som var med honom i arken
Och Gud lät en vind blåsa över jorden*

*Och avtog vattnet
Och slöts källorna i djupet och slussarna i himmelen
Ja upphörde regnet från himmelen
Och drog sig tillbaka vattnet från jorden. Det rörde sig och drog sig tillbaka.
Och avtog vattnet mot slutet av de hundrafemtio dagarna
Och kom till vila arken i sjunde månaden, den sjuttonde dagen av månaden, på Ararats berg*

*Och vattnet fortsätter att röra sig och att minska till den tionde månaden.
I den tionde, den första i månaden, blir bergstopparna synliga*

*Och det hände efter slutet av 40 dagar
Och öppnade Noach fönstret på arken som han hade gjort
Och sände korpen
Och den for iväg
Att fara och att återvända tills att torkat upp vattnet från jorden*

*Och han sände duvan efter den för att se hade vattnet sjunkit undan från markens ansikte
Men duvan finner ingen viloplats för sin fot
Och den återvände till honom till arken. Sannerligen vatten på hela ansiktet av jorden
Och han sände ut sin hand
Och han tog henne
Och han förde henne till sig i arken*

*Och han väntade ännu sju dagar ytterligare
Och han fortsatte att sända duvan från arken
Och kom till honom duvan vid kvällningen
Och skåda! Ett olivblad friskt i dess mun
Och visste Noach, sannerligen sjunkit undan hade vattnet från jorden
Men han lät vänta ännu sju dagar ytterligare
Och han sände duvan och hon fortsätter inte att återvända till honom mera*

*Och det hände i det sexhundraförsta året, den första månaden, den första av månaden
Torkat upp hade vattnet från jorden
Och tog Noach bort täckelset av arken
Och han betraktade: Och skåda! Torkat upp hade ansiktet av marken*

*Och i den andra månaden, den tjugosjunde dagen i månaden hade jorden blivit helt uttorkad
Då talade Gud till Noach för att säga:
Gå ut från arken du och din hustru och dina söner och hustrurna till dina söner med dig
Alla djur som är med dig av allt kött, med flygande varelser med boskapsdjur och med alla
kryp som kryper omkring på jorden, för ut med dig
Och de ska myllra över jorden och vara fruktsamma och föröka sig på jorden*

Och gick ut Noach och hans söner och hans hustru och hustrurna till hans söner med honom. Varje djur, varje kryp och varje flygande varelse, allt som rör sig på jorden enligt sina familjer, går ut från arken

*Och byggde Noach ett altare åt HERREN
Och han tog av alla rena boskapsdjur och av alla rena fåglar
Och han offrade brännoffer på altaret
Och kände HERREN den välbehagliga doften*

*Och sade HERREN till sitt hjärta
Jag ska inte fortsätta förbanna marken ytterligare på grund av människan
Sannerligen, det som utgår från människans hjärta är ont från dess ungdom. Men jag
ska inte fortsätta ytterligare med att slå allt levande som jag nu har gjort
I fortsättningen av alla jordens dagar skall sådd och skörd, köld och hetta, sommar och
vinter, dag och natt inte upphöra*

*Och välsignade Gud Noach och hans söner
Och han sade till dem:
Var fruktsamma och föröka er och uppfyll jorden
Och fruktan för er, ja skräck för er ska vara över alla jordens djur och över alla himmelens
flygande varelser och över allt som kryper omkring på marken och över alla havets fiskar – i
er hand är de givna*

*Allt som rör sig och har liv åt er ska vara som föda. Liksom de gröna örterna ger jag er
allting. Dock, kött med sitt liv, sitt blod i sig, ska ni inte äta*

*Och sannerligen, ert blod som hör till ert liv ska jag kräva
Från handen av varje djur ska jag kräva det
Och från handen av människan, från handen av en man hans bror
Jag ska kräva människans liv*

*Utgjutare av blodet av en människa, genom en människa hans blod ska utgjutas
ty som Guds avbild har han gjort människan*

Och ni: var fruktsamma och föröka er, myllra över jorden. Ja föröka er på den

*Och talade Gud till Noach och till hans söner med honom för att säga:
Och jag, ja sannerligen jag upprättar mitt förbund med er och med er säd efter er och med
alla levande varelser som är med er, med de flygande varelserna, med boskapsdjuren och
med alla jordens djur med er - från alla som gått ut ur arken till alla jordens varelser*

*Jag ska upprätta mitt förbund med er och allt kött ska inte utplånas åter av flodens vatten, ja
det skall inte bli åter en flod att fördärva jorden*

*Och sade Gud:
Detta är tecknet för förbundet som jag nu ger, mellan mig och mellan er och mellan alla
levande varelser med er för alla framtida generationer
Min båge ger jag bland molnen, ja den ska vara som ett tecken på förbundet mellan mig och
mellan jorden*

*Och det ska bli när jag hopar moln över jorden och den uppenbaras bågen bland molnen
Då ska jag minnas mitt förbund som är mellan mig och mellan er och mellan alla levande
varelser av allt kött och det ska inte bli åter vatten till en flod att fördärva allt kött*

*Och det ska bli bågen bland molnen och jag ska betrakta henne och minnas det eviga
förbundet mellan Gud och mellan alla levande varelser av allt kött som är på jorden*

*Ja sade Gud till Noach: Detta är tecknet för förbundet som jag har upprättat mellan mig och
mellan allt kött som är på jorden*

Och var söner till Noach, de som gått ut från arken, Shem och Cham och Jafet

Och Cham han var far till Kanaan

Tre var dessa Noachs söner och från dem har utbretts hela jorden

Och började Noach som en markens man

Och han planterade en vingård

Och han drack av vinet

Och han blev berusad

Och han klädde av sig inne i sitt tält

Och betraktade Cham, Kanaans far, sin faders nakenhet

Och han berättade för sina två bröder där ute

Och tog Shem och Jafet en mantel

Och de satte den över sina axlar

Och de gick bortvända

Och de täckte deras faders nakenhet

Ja deras ansikten hade varit bortvända och deras faders nakenhet hade de inte betraktat

Och Noach vaknade från sitt vin

Och han visste det som han gjort åt honom hans son den lille

Och han sade: Förbannad är Kanaan, en tjänares tjänare ska han vara för sina bröder

Och han sade: Välsignad vare HERREN Shems Gud och vare Kanaan tjänare åt honom

Utvidge Gud Jafet och må han bo i Shems tält och vare Kanaan en tjänare åt honom

Och han levde Noach efter floden 300 år och 50 år

Och var alla Noachs dagar 900 år och 50 år

Och han dog

Och detta är den fortsatta historien om söner till Noach: Shem, Cham och Jafet

Och föddes åt dem söner efter floden

Söner till Jafet: Gomer och Magog och Madai och Javan och Tubal och Meshech och Tiras

Och söner till Gomer: Ashkenaz och Rifat och Togarma

Och söner till Javan: Elisha och Tarshish, kittéerna och dodanéerna

*Från dessa har utbretts kustregionernas folk i sina områden. Var och en enligt sitt språk,
enligt sina familjer, bland sina folk*

*Och söner till Cham: Kush och Mitsraim och Put och Kanaan
Och söner till Kush: Seva och Chavila och Savtah och Raama och Savtecha
Och söner till Raama: Sheba och Dedan*

*Och Kush hade gett upphov till Nimrod
Han hade börjat bli mäktig i området
Han hade blivit en mäktig jägare inför HERREN, därför brukade man
säga: "Som Nimrod, en mäktig jägare inför HERREN"
Och det förnämsta i hans rike var Babel och Erech och Akkad och Kalne i
Shinars land
Från det området hade han farit ut till Ashur
Och han byggde Nineve och Rechovot-Ir och Calach
och Resen mellan Nineve och mellan Calach. Det är den stora staden*

*Och Mitsraim hade gett upphov till ludéerna och anaméerna och lehavéerna och
naftuchéerna och patruséerna och kasluchéerna, som är varifrån har utgått filistéerna,
och kaftoréerna*

*Och Kanaan hade gett upphov till Tsidon, sin förstfödde, och Chet samt jevusiter och
amoriter och girgashiter och chiviter och arkiter och siniter och arvaditer och
tsemariter och chamatiter
Och därefter har spritts ut kanaaniternas familjer
Och blev kanaaniternas gräns från Tsidon mot Gerar fram till Gaza och vidare
mot Sodom och Gomorra och Adma fram till Tsevoim, och vidare till Lasha*

*Dessa är Chams ättlingar enligt sina familjer, enligt sina språk, i sina områden, bland sina
folk*

Även åt Shem hade fötts, han är ju far till alla Evers ättlingar, bror till Jafet den äldste

Söner till Shem: Elam och Ashur och Arpachshad och Lud och Aram

Och söner till Aram: Utz och Chul och Geter och Mash

Och Arpachshad hade gett upphov till Shelach

Och Shelach hade gett upphov till Ever

*Och åt Ever hade fötts två söner, namnet på den förste: Peleg, ja under
hans dagar hade jorden delats upp, och namnet på hans bror: Joktan*

*Och Joktan hade gett upphov till Almodad och Shalef och
Chatsarmavet och Jerach och Hadoram och Uzal och Dikla och Uval
och Avimael och Sheva och Ofir och Chavila och Jovav, alla dessa är
söner till Joktan*

*Och blev deras bosättningsområden från Mesha i riktning mot Sefar,
berget i öster*

Dessa är Shems ättlingar enligt sina familjer, enligt sina språk, i sina områden, enligt sina folk.

Dessa är familjerna till Noachs söner enligt sina släktled bland sina folk och från dessa har utbretts folken på jorden efter floden

*Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord
Och det var under det att de drog fram i öster*

*Och de fann en dal i landet Shinar
Och de slog sig ner där
Och de sade var man till sin granne
Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand
Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk*

*Och de sade:
Kom, låt oss bygga oss en stad och ett torn med dess topp i himmelen
Ja, låt oss göra oss ett namn annars kommer vi att skingras över ansiktet av hela jorden*

*Och kom ner HERREN för att betrakta staden och tornet som byggt sönerna till människan
Och HERREN sade:
”Så! Ett och samma folk och samma språk för alla och detta är vad de sätter i gång med att göra
Och nu! Ingenting är ouppnåeligt för dem vad än de ämnar att göra*

*Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där deras språk så att inte förstår en man språket hos sin granne
Och HERREN skingrade dem därifrån över ansiktet av hela jorden
Och de slutade att bygga staden
Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden*

Detta är Shems fortsatta historia

*Shem 100 år
Och han avlade Arpachshad två år efter floden
Och levde Shem efter att ha avlat Arpachshad 500 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och Arpachshad hade levt 5 och 30 år
Och han avlade Shelach
Och levde Arpachshad efter att ha avlat Shelach 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och Shelach hade levt 30 år
Och han avlade Ever
Och levde Shelach efter att ha avlat Ever 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Ever 4 och 30 år
Och han avlade Peleg
Och levde Ever efter att ha avlat Peleg 30 år och 400 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Peleg 30 år
Och han avlade Reu
Och levde Peleg efter att ha avlat Reu 9 år och 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Reu 2 och 30 år
Och han avlade Serug
Och levde Reu efter att ha avlat Serug 7 år och 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Serug 30 år
Och han avlade Nachor
Och levde Serug efter att ha avlat Nachor 200 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Nachor 9 och 20 år
Och han avlade Terach
Och levde Nachor efter att ha avlat Terach 19 år och 100 år
Och han avlade söner och döttrar*

*Och levde Terach 70 år
Och han avlade Abram, Nachor och Haran*

Bilaga 2: En analys av användningen av *mikedem* och *kedmah*

1: *Mikedem används självständigt*

Här används *mikedem* inte tillsammans med andra angivelser. Alltså inte till exempel ”österom Jordan”, utan endast österut/i öster. Här anges ingen riktning, trädgården rörde sig inte, inte heller Olivberget

Och Herren Gud planterade en trädgård österut, i Eden, och satte där människan som han hade format. 1 Mos 2:8 (S00).

וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-בְּעֵדֶן מִקְדָּם גִּישָׁם וַיְשִׂם שָׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

Den dagen skall han stå med fötterna på Olivberget, som ligger invid Jerusalem, på östra sidan. Sakarja 14:4 (S00)

וְעַמְדוֹ רִגְלָיו בַּיּוֹם-הַהוּא עַל-הַר הַזֹּתִים אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרוּשָׁלַם מִקְדָּם

Här i Jesaja används det om spåmän från öster

Du har övergivit Jakobs ätt, ditt folk, ty det var fullt av Österns spåmän, fullt av teckentydare som Filisteen — överallt folk av främmande börd! Jesaja 2:6 (S00)

כִּי נִטְשֵׁתָה עַמְדָּךְ בַּיִת יַעֲקֹב כִּי מְלֹא אוֹ מִקְדָּם וְעַנְנִים כַּפְּלִשְׁתִּים וּבִילְדֵי נְכָרִים יִשְׁפִּיקוּ:

2: *Mikedem används i relation till något annat*

Då är öster om en bra översättning. Inte heller här uttrycks någon rörelse.

Han drev ut människan, och öster om Edens trädgård satte han keruberna och det ljungande svärdet att vakta vägen till livets träd. 1 Mos 3:24 (S00)

וַיִּגְרֶשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לְגוֹ-עֵדֶן אֶת-הַכְּרָבִים וְאֵת לַחַט הַחֶרֶב הַמַּתְהַפֵּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: ס

Herrens härlighet höjde sig och lämnade staden och stannade på berget öster om den. Hes 11:23 (S00)

וַיַּעַל כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר וַיַּעֲמֵד עַל-הַהָר אֲשֶׁר מִקְדָּם לְעִיר:

Jona lämnade staden och slog sig ner öster om den. Jon 4:5 (S00)

וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן-הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לְעִיר

Från Jeriko sände Josua några män till Aj, nära Bet Aven, öster om Betel, med order att spionera på landet. Jos 7:2 (S00)

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אַנְשִׁים מִירִיחוֹ הָעִי אֲשֶׁר עַם-בֵּית אֱנוֹן מִקְדָּם לְבֵית-אֵל

Gideon gick längs karavanvägen öster om Novach och Jogbeha och överföll hären, som trodde sig vara i säkerhet. Dom 8:11 (S00)

וַיַּעַל גִּדְעוֹן דָּרָד הַשְּׂכִנְיָ בְּאֵהָלִים מִקֶּדֶם לְנֹבַח וַיַּגְבְּהָהּ נִדְּ אֶת־הַמַּחֲנֶה וְהַמַּחֲנֶה הָיָה בְּטַח:

Här förekommer *mikedem* två gånger. Vid första tillfället används exakt samma konstruktion som i punkt två ovan. Det andra tillfället är konstruktionen något annorlunda men betydelsen är även här entydig. Orten Betel fanns i väster och Aj i öster. Inte heller här uttrycker *mikedem* en rörelse varken från öster eller till öster

Därifrån fortsatte han till bergen öster om Betel och slog läger så att han hade Betel i väster och Aj i öster. 1 Mos 12:8 (S00)

יַעֲתֶקָה מִשָּׁם הַהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אֶהְלֶה בֵּית־אֵל מִיָּמִים וְהָעַי מִקֶּדֶם

Det här är det enda tillfället där en riktning antagligen avses. Lot drog upp sina tältpinnar, han flyttade *mikedem*. Lot valde jordanslätten. Det innebär att han flyttade österut.

Och Lot valde Jordanslätten och flyttade österut. 1 Mos 13:11

וַיִּבְחַר־לּוֹ לְאֹט אֶת כָּל־כַּפָּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לְאֹט מִקֶּדֶם

Här förekommer *kedem* som alltså betyder öster två gånger. Första gången används den vanliga formen *mikedem* på det sätt som det använts tidigare då det sätts i relation till en ort. Det uttrycker alltså öster om. Sist i meningen används *kedmah*, alltså *kedem* med ett avslutande *h* som anger riktning. Betydelsen är densamma och anger att det är öster om Gennesaret.

Från Shefam skall den gå vidare ner till Rivla öster om Ajin. Gränsen skall fortsätta neråt och löpa längs bergssluttningen på Gennesaretsjöns östra sida. 4 Mos 34:11

וַיֵּרֶד הַגְּבֹל מִשַּׁפָּם הַרְבֵּלָה מִקֶּדֶם לְעֵינֹ וַיֵּרֶד הַגְּבֹל וּמַחֲהָ עַל־כַּתְמָה יָם־כַּנְזַרְת קִדְמָה:

Här används *mikedem* i betydelsen fordom, för länge sedan

Ty redan på Davids och Asafs tid fanns ledare för sångarna vid tackpsalmen och lovsången till Gud. Neh 12:46 (S00)

הַמְשֻׁרְרִים וְשִׁירֵי־תְהִלָּה וְהַדּוֹת לְאֱלֹהִים: [ראשי] (ראשי) כִּי־בִימֵי דָוִד וְאַסָּף מִקֶּדֶם

Gud, min konung från urtiden, du som vinner segrar på jorden! Ps 74:12 (S00)

וְאֱלֹהִים מַלְכֵי מִקֶּדֶם פָּעַל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

Jag tänker på forna dagar, minns längesedan gångna år. Ps 77:6

הַשְּׁבֹתֵי יָמִים מִקֶּדֶם שָׁנוֹת עוֹלָמִים:

Men jag minns Herrens gärningar, jag minns dina forna under. Ps 77:12 (S00)

אֲזָכּוֹר מֵעַלְלֵי־יָגֵה כִּי־אֲזַכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלֵאָה:

Jag minns förgångna tider och tänker på allt du har gjort, jag begrundar vad din hand förmått. Ps 143:5

נְכַרְתִּי יָמַיִם | מִקֶּדֶם הִגִּיתִי בְּכָל־פְּעֻלָּךְ בְּמַעֲשֵׂה יְדֶיךָ אֲשׁוּחָת:

Tag till orda och lägg fram er sak! Ja, låt dem tillsammans rådslå. Vem har sedan lång tid låtit er höra detta och för längesedan förkunnat det? (Jes 45:21 SFB)

הִגִּידוּ וְהִגִּישׁוּ אֶת יְנוּעָיו יַחַד מִי הַשְּׂמִיעַ זֹאת מִקֶּדֶם

Men från dig, Betlehem i Efrata, så obetydlig bland Judas släkter, skall jag låta en härskare över Israel komma, en som leder sin härkomst från forntiden, från det längesedan förflutna. Mik 5:2 (S00)

וְאַתָּה בֵּית־לְחֶם אֶפְרַתָּה צִעִיר לְהַיּוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה מִמָּדָר לִי יֵצֵא לְהַנּוֹת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצְאֲתוֹ מִקֶּדֶם מִיָּמֵי עוֹלָם:

Du är ju till sedan urtiden, Herre, min Gud, min Helige, du skall aldrig dö. Hab 1:12 (S00)

הֲלוֹא אַתָּה מִקֶּדֶם יְהוָה אֱלֹהֵי קְדוֹשֵׁי לֹא נָמוֹת

Här används *mikedem* så att det kan betyda framför, för det ord som S00 översatt väster betyder bakom. Detta kommer sig av att framåt det var det håll där solen går upp och bakåt var motsatt sida. Men vad gäller väderstrecken för de berörda folken stämmer även öster och väster bra. Bland översättningarna finns det en ganska jämn fördelning av sådana som översätter framom/bakom och öster/väster

...arameerna från öster, filisteerna från väster. Jes 9:12 (S00)

אַרְם מִקֶּדֶם וּפְלִשְׁתִּים מֵאַחֵר וַיֵּאכְלוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־פְּלֶה בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אִפּוֹ וְעוֹד יָדוּ נְטוּיָה:

Min kommentar

Det är notervärdt att betydelsen fordom dominerar i Psaltaren och profeterna. I Hela Pentateuken används uttrycket sju gånger.³⁷⁰ Sex av dessa tillfällen förkommer i de tretton första kapitlen i första Mosebok. Det sjunde finns i Fjärde Mosebok. Av de övriga 15 tillfällena i GT har ordet betydelsen ”fordom” åtta gånger. Betydelsen österom har det således 14 gånger i hela GT varav det en gång har betydelsen österut.

Den andra varianten *kedmah* används 13 gånger i Pentateuken. Det används en gång i 1 Mos 25:6 i övrigt i 2–4 Mosebok. Utöver det används det 17 gånger i GT. Således används *kedmah* totalt 30 gånger i GT. I Psaltaren och Daniel har ordet betydelsen framför eller inför.³⁷¹

³⁷⁰ 1 Mos 2:8; 3:24; 11:2; 12:8 x 2; 13:11; 4 Mos 34:11.

³⁷¹ 1 Mos 25:6; 2 Mos 27:13; 38:13; 3 Mos 1:16; 16:14; 4 Mos 2:3; 3:38; 10:5; 34:3; 34:10–11, 15; 35:5; Jos 15:5; 18:20; 19:12–13; 1 Kung 7:39; 17:3; 2 Kung 13:17; 2 Krön 4:10; Ps 17:13; Hes 8:16 x 2; 45:7; 48:4–5; 48:27; Dan 7:8, 20.

Betydelsen österifrån förekommer inte en enda gång i något av varianterna *mikedem* eller *kedmah*.

Jag anser att det är värt att notera att *mikedem* i betydelsen österom endast används i 1 Mos 1–13. Senare i Pentateuken används endast *kedmah*. Intressant nog är det enda tillfället i första Mosebok där *kedmah* används i 1 Mos 25:6 som handlar om Abrahams söner med Ketura. Det finns skäl att anta att 1 Mos 25:1–6 är ett litet senare tillägg. Det är i vilket fall inte en del av den egentliga Abrahamcykeln.

Bilaga 3: Ytterligare tolkningar av berättelsen om Babels torn

Wenham lyfter fram fler sätt att synliggöra parallellismen. Min kritik till de alternativ Wenham presenterar är att gemensamt för dem alla är att analysen måste ta fasta på vissa förekomster och negligera resten. För att få en renodlad kiastisk konstruktion borde varje element förekomma endast två gånger, eller åtminstone endast i två scener. Till exempel förekommer ”hela jorden” samt ”språk” i såväl introduktionen som avslutningen. Det gör att man kan tala om att de utgör ett *inclusio*, speciellt eftersom ”hela jorden” förekommer såväl allra först som allra sist. Men man bör notera att ”hela jorden” även förekommer i scen ett och scen tre. Dock är uttrycket där ”ansiktet av hela jorden” så en koppling av dessa två specifika uttryck följer faktiskt det kiastiska mönstret. Lika väl fungerar det inte med ”språket”. Språket förekommer i introduktionen och avslutningen, men även i såväl scen två som scen tre. ”Sin granne” förekommer i inledningen och scen tre. ”Där” förekommer i inledningen, scen tre och avslutningen. ”Kom” förekommer tre gånger: i inledningen samt i scen ett och i scen tre. Staden förekommer i alla tre scener, tillsammans med tornet i scen ett och två och ensamt i scen tre. Orsaken till att tornet inte nämns i scen tre är som jag tidigare noterat mycket naturlig. Det som följer därefter är ju ”därför kallar man dess namn Babel”. Författaren kunde ha valt att skriva ”... slutade att bygga staden och tornet därför kallar man dess namn Babel”, men då skulle texten ha blivit märklig eftersom det är stadens, inte tornets, namn som är Babel. ”Sin granne” nämns i inledningen samt scen tre. Förvirra och skingra förekommer i såväl scen tre som i avslutningen. Dessa två begrepp kan man hävda att svarar mot det som nämns i introduktionen och inledningen där språket är enhetligt och alla bor på samma plats. Temat med att alla är tillsammans kan man också hävda finns i scen två där HERREN konstaterar att det är ett och samma folk.

Jag konstaterar att berättelsen inte låter sig indelas i en rigid kiastisk struktur om man granskar den i detalj.

En analys av berättelsen som palistrof

Wenham och Mathews lyfter fram möjligheten att arrangera berättelsen som en s.k. *extended chiasmus*, eller palistrof, där varje element i den första delen har sin motsvarighet i den andra delen fast i omvänd ordning.³⁷²

Jag presenterar först mönstret enligt Wenham och Mathews varefter jag granskar huruvida det är en bra beskrivning av berättelsens uppbyggnad.

³⁷² Wenham 1987, 235; Mathews 1996, 468. McEvenue (1971, 157–158) och Blenkinsopp (1992, 79) kallar mönstret en palistrof.

A Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord

B/ Och de slog sig ner där

C/Och de sade var man till sin granne

D/ Kom, låt oss slå tegel till tegel

E/ Kom, låt oss bygga oss

F/ en stad och ett torn

G/ Och kom ner HERREN för att betrakta

f/ staden och tornet

e/ byggt sönerna till människan

d/ Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där

c/ hos sin granne

b/ Och HERREN skingrade dem därifrån

a/ förvirrat språket över hela jorden

När man betraktar det här mönstret ger det ett imponerande intryck. Men när jag har analyserat berättelsen blev det tydligt att berättelsen nog inte följer en så här strikt kiastisk uppbyggnad. Jag presenterar berättelsen på nytt där jag markerat den föreslagna strukturen varefter jag ger mina kommentarer.

A Och det var så att hela jorden använde samma språk och samma ord

Och det var under det att de drog fram i öster

Och de fann en dal i landet Shinar

B/ Och de slog sig ner där

C/Och de sade var man till sin granne

D/ Kom, låt oss slå tegel till tegel och låt oss bränna till en brand

Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk

Och de sade: E/ Kom, låt oss bygga oss³⁷³ F/ en stad och ett torn med dess topp i himmelen

Ja, låt oss göra oss ett namn annars kommer vi att skingras över ansiktet av hela jorden

G/ Och kom ner HERREN för att betrakta f/ staden och tornet som e/ byggt sönerna till människan

Och HERREN sade: "Så! Ett och samma folk och samma språk för alla³⁷⁴ och detta är vad de sätter igång med att göra

Och nu! Ingenting är ouppnåeligt för dem vad än de ämnar göra

d/ Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där³⁷⁵ deras språk så att inte förstår en man språket c/ hos sin granne

b/ Och HERREN skingrade dem därifrån över ansiktet av hela jorden

Och de slutade att bygga staden

Därför kallade man dess namn Babel för där hade HERREN a/ förvirrat språket över hela jorden och därifrån hade HERREN skingrat dem över ansiktet av hela jorden

³⁷³ Den här meningen skulle passa även som parallell till D/d.

³⁷⁴ Här finns ett tillfälle med språk som man inte beaktar.

³⁷⁵ Här finns ytterligare ett där som inte passar in i palistofen.

För att åstadkomma ett strikt mönster måste man negligera följande:

1. Temat med språket (A/a) förekommer även tydligt mellan e och d

”Så! Ett och samma folk och samma språk för alla

2. Paret D/d är inget naturligt par om man granskar meningarna närmare

D/ Kom, låt oss slå tegel till tegel

d/ Kom! Låt oss gå ner och låt oss förvirra där³⁷⁶ deras språk så att inte förstår en man språket c/ hos sin granne

Det enda som egentligen är gemensamt är ”Kom låt oss”. Det uttrycket förekommer ytterligare en gång, vilket man måste negligera även det. Det utgörs av E: *Kom, låt oss bygga oss.*

Meningen markerad som d har ju samma innehåll och tema, språket, som A/a har.

3. Mellan F och G finns meningen:

Ja, låt oss göra oss ett namn annars kommer vi att skingras över ansiktet av hela jorden

Den här meningen är ju en mer tydlig parallell till b än vad B är

4. Mellan e och d finns meningen

Ett och samma folk och samma språk för alla

Det här hör ju till samma tema som A/a uttrycker

5. Meningen *detta är vad de sätter igång med att göra* anspelar ju på såväl E som F

6. Det speciella uttrycket *över ansiktet av hela jorden* förekommer tre gånger i berättelsen, första gången mellan F och G, men uttrycket passar inte in i något mönster

7. Följande sju uttryck förekommer endast en gång och passar därför inte in i något mönster:

- *Och det var under det att de drog fram i öster*
- *Och de fann en dal i landet Shinar*
- *Och låt oss bränna till en brand*
- *Och var för dem teglet som sten och jordbeck var för dem som murbruk med dess topp i himmelen*
- *Ja, låt oss göra oss ett namn*
- *Och nu! Ingenting är ouppnåeligt för dem vad än de ämnar göra*

³⁷⁶ Här finns ytterligare ett där som inte passar in i palistrofen.

Min kommentar

Det finns ytterligare sätt att analysera berättelsen. Waltke presenterar en alternerande struktur som uppvisar samma problem som den kiastiska uppbyggnad jag analyserat ovan.³⁷⁷

Den här översikten visar tydligt att även om berättelsen har en tydlig övergripande kiastisk struktur låter sig berättelsen inte brytas ner till en palistrof. Det här gör att man bör dra slutsatsen att formen inte är viktigare än innehållet. Det intressanta är att exakt samma situation finns i samband med flodberättelsen. Även den har en övergripande kiastisk uppbyggnad, men en närmare granskning visar att inte heller den slaviskt följer något mönster.³⁷⁸

³⁷⁷ Waltke 2001, 176.

³⁷⁸ Jungerstam 2018, 85–94.

Litteraturlista

Alter, R.

1981 *The Art of Biblical Narrative*. Basic Books. USA.

1996 *Genesis*. W. W. Norton & Company. London.

Alter, R. & Kermode, F. (eds.)

1990 *The Literary Guide to the Bible*. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge.

Bar-Efrat, S.

2008 *Narrative Art in the Bible*. T & T Clark International. London/New York.

Ben-Tor, A.

2016 *Hazor. Canaanite Metropolis, Israelite City*. Israel Exploration Society & Biblical Archaeological Society. Jerusalem.

Berlin, A.

1985 *The Dynamics of Biblical Parallelism*. William B. Eerdmans Publishing Company. Grand Rapids/Cambridge.

1994 *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Eisenbrauns. Winona Lake.

Blenkinsopp, J.

1992 *The Pentateuch. An Introduction to the first five Books of the Bible*. Yale University Press. London.

Boice, J. M.

1998 *Genesis. Volume 1. Creation and Fall. Genesis 1–11*. BakerBooks. Grand Rapids.

Brueggemann, W.

2010 *Genesis. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Westminster John Knox Press. Louisville.

Cassuto, U.

1992 *A Commentary on the Book of Genesis. Part two. From Noah to Abraham*. The Magnes Press. Jerusalem.

Dorsey, D. A.

1999 *The Literary Structure of the Old Testament. A Commentary on Genesis-Malachi*. Baker Academic. Grand Rapids.

Driver, S. R.

1916 *The Book of Genesis. With Introduction and Notes*. Methuen & Co Ltd. London.

Fokkelman, J. P.

1991 *Narrative Art in Genesis. Specimens of Stylistic and Structural Analysis.* The Biblical Seminar 12. Wipf & Stock Publishers. Eugene.

Gelb, I. J.

1994 *"The Name of Babylon". I studied Inscriptions from before the Flood. Ancient Near Eastern, Literary, and Linguistic Approaches to Genesis 1–11.* R. Hess & D. Tsumura (eds.). Eisenbrauns. Winona Lake, 266–269.

Gunkel, H.

1997 *Genesis.* Mercer University Press. Macon.

Hamilton, V. P.

1990 *The Book of Genesis. Chapters 1–17.* New International Commentary of the Old Testament. Eerdmans. Grand Rapids.

Heller, R. L.

2004 *Narrative Structure and Discourse Constellations. An Analysis of Clause Function in Biblical Hebrew Prose.* *Harvard Semitic Studies* 55. Eisenbrauns. Winona Lake.

Holladay, W. L.

2000 *A concise Hebrew and Aramaic Lexicon.* (12th corrected impression published 1991, reprinted 2000). Köln.

Jones, F. N.

2007 *The Chronology of the Old Testament (16th ed.).* Master Books. Green Forest.

Jungerstam, T.

2013 *I Mosebok 1:1–2:3 och det babyloniska eposet Enuma Elish. En analys av det gemensamma i kosmogonin och av texternas syfte.* Pro gradu avhandling. Teologiska Fakulteten, Åbo Akademi. Kan läsas via www.urhistorien.com eller köpas via SLEF-Media eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2015 *Hur förhåller sig Edenberättelsen till skapelseberättelsen. En analys av struktur och innehåll.* Kan läsas via www.urhistorien.com eller köpas via SLEF-Media eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2016 *Historien om Kain och Abel. En analys och kommentar av 1 Mos 4.* Kan läsas via www.urhistorien.com eller köpas via SLEF-Media eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2017 *En analys och kommentar av 1 Mos 5:1–6:8: Adams och människans fortsatta historia.* Kan läsas via www.urhistorien.com eller köpas via SLEF-Media eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2018 *Noachs fortsatta historia. En analys och kommentar av 1 Mos 6:9–9:29.* Kan läsas via www.urhistorien.com eller köpas via SLEF-Media eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

- 2018¹ *Flodberättelsen i GT och Gilgamesheposet. En komparativ analys.* Kan läsas via www.urhistorien.com eller köpas via SLEF-Media eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.
- 2021 *Översikten av nationerna. En analys och kommentar över 1 Mos 10.* Kan läsas via www.urhistorien.com eller köpas via SLEF-Media eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.
- Keil, C. F. & Delitzsch, F.
- 2001 *Commentary on the Old Testament. Volume 1.* Hendricksons Publishers. Peabody.
- Kikawada, I. M. & Quinn, A.
- 1985 *Before Abraham was.* Abingdon Press. Nashville.
- Kitchen, K. A.
- 2006 *On the Reliability of the Old Testament.* William B. Eerdmans Publishing Company. Cambridge.
- Kramer, S. N.
- 1994 "The Babel of Tongues". *I studied Inscriptions from before the Flood. Ancient Near Eastern, Literary, and Linguistic Approaches to Genesis 1–11.* R. Hess & D. Tsumura (eds.). Eisenbrauns. Winona Lake, 278–282.
- Laato, A.
- 2017 *Vanhan Testamentin selitysraamattu I. Laki.* Perussanoma OY. Kaunianen.
- Licht, J.
- 1986 *Storytelling in the Bible.* The Magnes Press. The Hebrew University. Jerusalem.
- Mathews, K. A.
- 1996 *Genesis 1–11:26. Vol. 1A. The new American Commentary. An Exegetical and Theological Exposition of Holy Scripture. Clendenen, E. R. (gen. ed.).* B&H Publishing Group. Nashville.
- McEvenue, S. E.
- 1971 *The Narrative Style of the Priestly Writer.* Biblical Institute Press.
- Mettinger, T. N. D.
- 2007 *The Eden Narrative. A Literary and Religio-historical Study of Genesis 2–3.* Eisenbrauns. Winona Lake.
- Potts, D. T.
- 2006 "Distant Shores: Ancient Near Eastern Trade with South Asia and Northeast Africa". *Civilizations of the Ancient Near East. Volumes 3 & 4.* Sasson (Ed.). Hendricksons Publishers. Peabody, 1451–1463.
- Sailhamer, J. H.
- 1992 *The Pentateuch as Narrative. A Biblical Theological Narrative.* Zondervan Publishing House. Grand Rapids.

Sarna, N. M.

1970 *Understanding Genesis*. Schocken Books. New York.

1989 *Genesis. The JPS Torah Commentary*. The Jewish Publication Society. Philadelphia.

Sasson, J. M.

1994 "The Tower of Babel as a Clue to the Redactional Structuring of the Primeval History (Genesis 1:1–11:9)". *I studied Inscriptions from before the Flood. Ancient Near Eastern, Literary, and Linguistic Approaches to Genesis 1–11*. R. Hess & D. Tsumura (eds.). Eisenbrauns. Winona Lake, 448–457.

Skinner, J.

2012 *A Critical and Exegetical Commentary on Genesis*. Forgotten Books. Middletown.

Speiser, E. A.

1964 *Genesis*. Anchor Bible. Doubleday & Company. New York.

Sternberg, M.

1987 *The Poetics of Biblical Narrative. Ideological Literature and the Drama of Reading*. Indiana University Press. Bloomington.

Van de Mieroop, M.

2005 *King Hammurabi of Babylon*. Blackwell Publishing. Oxford.

Von Rad, G.

1972 *Genesis*. Translated by John H. Marks. The Westminster Press. Philadelphia.

Walsh, J. T.

2001 *Style and Structure in Biblical Hebrew Narrative*. The Liturgical Press. Collegeville.

2009 *Old Testament Narrative. A Guide to Interpretation*. Westminster John Knox Press. Louisville, Kentucky.

Waltke, B. K.

2001 *Genesis. A Commentary*. Zondervan. Grand Rapids.

Walton, J. H.

2001 *Genesis. The NIV Application Commentary*. Muck, T. (gen. ed.). Zondervan. Michigan.

Warring, L & Kantola, T.

2001 *Gilgamesheposet*. Natur & Kultur. Stockholm.

Wenham, G. J.

1987 *Genesis 1–15*. Word Biblical Commentary. Thomas Nelson. Dallas.

1994 “*The Coherence of the Flood Narrative*”. *I studied Inscriptions from before the Flood. Ancient Near Eastern, Literary, and Linguistic Approaches to Genesis 1–11*. R. Hess & D. Tsumura (eds.). Eisenbrauns. Winona Lake, 436–447.

Westermann, C.

1994 *Genesis 1–11. A Continental Commentary*. Translated by J.J. Scullion. Fortress Press. Minneapolis.

Wikander, O.

2005 *Enuma Elish. Det babyloniska skapelseepoet*. Wahlström & Widstrands klassikerserie.

Wilson, R. R.

1977 *Genealogy and History in the Biblical World*. Yale University Press. London.

Wiseman, D. J.

1973 *Peoples of the Old Testament Times*. Clarendon Press. Oxford.

